

TÜRKİYE SİYASETİNDE VE BASININDA PATANİ SÖYLEMİ

Hazırlayan: Yusuf GÜLLÜ

Danışmanı: Doç. Dr. Süleyman TEMİZ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

IĞDIR 2023

Her Hakkı Saklıdır

T.C
İĞDIR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE SİYASETİNDE VE BASININDA PATANI SÖYLEMİ

Yusuf GÜLLÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

İĞDIR 2023

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Yusuf GÜLLÜ

ÖZET

TÜRKİYE SİYASETİNDE VE BASININDA PATANI SÖYLEMİ

GÜLLÜ, Yusuf

Yüksek Lisans Tezi

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Danışmanı: Doç. Dr. Süleyman TEMİZ

Kasım 2023, 97 Sayfa

Bu çalışma, güney Tayland (Pattani) bölgesinde 1948 yılında başlayıp ve 2001 yılından sonra giderek şiddetini arttıran bölgesel çatışmaların, Türk siyasetinde ve basınında işlenişini ve yorumlanmasını ele almaktadır. Tayland'ın güney kısmında bulunan Müslüman nüfus, seksen yıla yakın bir zaman dilimi içerisinde şiddete maruz kalmalarına karşın, merkezi Tayland hükümetinin takip ettiği baskıcı politikalara karşın gerek dünya siyasetinde ve gerekse Türkiye ve Müslüman ülke basın ve yayın organlarında yeterince değerlendirilmemiştir. Bu durumun birbirinden farklı nedenleri bulunsa da Pattani, bölgesel ve küresel açıdan ve gerekse Müslüman coğrafya açısından önem arz etmektedir. Pattani Müslümanları, merkezi hükümet tarafından ayrımcılık ve baskıya maruz kalmakta, ancak bu durum gerekli şekilde dünya kamuoyuna duyurulamamaktadır. Çalışmada özellikle tarihi Patani kenti ve bölge Müslümanlarını hedef alan Tayland devlet politikalarına değinilmiş, Tayland'ın ve Pataninin dini, kültürel, demografik, coğrafi vb. özellikleride ele alınarak detaylarıyla incelemeye tabi tutulmuştur. Ayrıca Tayland'ın Patani üzerindeki baskısına karşın, Türk siyasetinde ve basınında ne ölçüde konuya yer verilmiş olduğu, Türkiye'deki siyasi seçkinlerin ve politika yapıcıların Patanide yaşanan olaylar karşısında nasıl bir tutum sergilediği veya bu olaylardan ne ölçüde haberdar oldukları, çalışmamızın temel konjektörünü oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Patani, Tayland, Basın, İslam, Güvenlik.

ABSTRACT

PATANI DISCOURSE IN TURKISH POLITICS AND PRESS

GÜLLÜ, Yusuf

Master's Thesis

Department of Political Science and Public Administration

Advisor: Assoc. Dr. Süleyman TEMİZ

November 2023, 97 Pages

This study deals with the processing and interpretation of the regional conflicts in the southern Thailand (Pattani) region, which started in 1948 and gradually increased in intensity after 2001, in Turkish politics and press. The Muslim population in the southern part of Thailand has been exposed to violence for nearly eighty years. However, despite the oppressive policies followed by the Thai government, it has not been adequately evaluated both in world politics and in the press and publications of Turkey and Muslim countries. Although there are different reasons for this situation, Pattani issue is important from a regional and global perspective as well as from the Muslim geography. Pattani Muslims are exposed to discrimination and oppression by the central government, but this situation is not properly announced to the world public. In the study, Thai state policies targeting the historical city of Patani and the Muslims of the region were mentioned, and the religious, cultural, demographic, geographical, etc. and its features were examined in detail. Additionally, mediation activities aimed at peace in the region were also mentioned. However, despite Thailand's pressure on Patani rregion, the extent to which the issue has been included in Turkish politics and press, what attitude the political elites and policy makers in Turkey have towards the events in Patani, and what extent they are aware of these events, constitute the basic context of our study.

Keywords: Thailand, Patani, Turkish Press, Muslim, Patani Muslims.

ÖN SÖZ

Güney Tayland çatışmasını anlayabilmek için, bölgede süregelen gerilimlerin derinlerdeki kökenlerini anlamak hayati önem arz etmektedir. Çatışma esas olarak Tayland'ın en güneydeki üç ilinde yoğunlaşmaktadır. Bu iller; Narathiwat, Pattani ve Yala'dır. Tarihsel bağlamı ortaya çıkarmak için bölgeyi şekillendiren önemli olayları ve dinamiklere değinmek önemlidir.

Bölge bir zamanlar zengin kültürel ve tarihi mirasa sahip bağımsız bir Malay-Müslüman krallığı olan Pattani Sultanlığı'nın bir parçasıydı. Saltanatın kendine has yönetim yapıları ve hukuk sistemleriyle ayrı bir kimliği vardı. 20. yüzyılın başlarında, Güneydoğu Asya'daki jeopolitik değişimlerin yaşandığı bir dönemde Tayland (o zamanki ismiyle Siam), Pattani Sultanlığı'nı ilhak etmiştir. Bu ilhak bölge tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuş ve daha sonraki çatışmaların temelini atmıştır.

Tayland'ın geri kalanındaki Budist çoğunluğun aksine güney eyaletlerinde ağırlıklı olarak Malay-Müslüman nüfus bulunmaktadır. Güneydeki Malay-Müslümanlar ile Tayland devleti arasındaki kültürel ve dini farklılıklar gerilim kaynağı olmaktadır. Yıllar geçtikçe Tayland hükümeti, Malay-Müslüman nüfusunu daha geniş Tayland kimliğine asimile etmeyi amaçlayan politikalar uygulamış ve çoğu zaman onların farklı kültürel ve dilsel uygulamalarını bastırmıştır.

Tayland hükümetinin Pattani'nin ilhakından sonra uyguladığı politikalar Malay-Müslüman nüfusun marjinalleşmesine katkıda bulunmuştur. Bu politikalar, Malay dilinin eğitim ve yönetimde kullanımına yönelik kısıtlamaları da içermekteydi ve bu ise kültürel yabancılaşma duygularını artırmıştır. Toprak reformları ve göç politikaları, demografik manzarayı daha da değiştirerek yerel halk arasında ekonomik eşitsizliklere ve hoşnutsuzluğa yol açmıştır. Bu ise bölgedeki ayrılıkçı hareketlerin tohumlarını atmıştır.

Ayrılıkçı duyguların ilk işaretleri, daha fazla özerklik veya bağımsızlık çağrılılarıyla birlikte 20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır. Talepler, Malay-Müslüman nüfusun kültürel ve dini kimliğini koruma arzusundan kaynaklanmaktaydı. 1960'larda bazı grupların bağımsız bir İslam devletini savunmaya başlamasıyla çatışma daha da artmıştır. Yıllar geçtikçe her birinin kendi gündemi ve radikalleşme düzeyi olan çeşitli

isyan hareketleri de ortaya çıkmıştır. Çatışma, 2000'li yılların başında, gerilla taktikleri kullanan, bombalama faaliyetlerine katılan ve hedefli suikastlar uygulayan militan grupların ortaya çıkmasıyla daha şiddetli bir hal almıştır. Barisan Revolusi Nasional (BRN) isyanın önde gelen aktörlerinden biri haline gelmiştir. Bu tırmanış, Tayland hükümetinin askeri güçlerin konuşlandırılması ve olağanüstü hal yasalarının uygulanması da dahil olmak üzere güvenlik önlemlerinde önemli bir artışa yol açtı.

Güney Tayland çatışması tek başına meydana gelmemiştir. Bölgenin, her ikisi de önemli Müslüman nüfusa sahip olan Malezya ve Endonezya'ya yakınlığı, çatışmaya uluslararası bir boyut katmıştır. Ancak ASEAN'ın bölgedeki etkisi ve barışa olan katkısı, bu devletlerin doğrudan meseleye dahil olmasını engellemiştir. Hem isyancılara destek hem de çatışmayı çözmeye yönelik diplomatik çabalar açısından sınır ötesi etkiler, Güney Tayland çatışmasının dinamiklerini şekillendirmede rol oynamıştır.

Patani'deki bu durum Türk siyasileri ve kamuoyu tarafından da takip edilmiştir. Siyasiler yeri geldiği zaman bu meseleye vurgu yapmışlar ancak bu vurgu genel itibariyle Filistin veya arakan meselesinin gölgesinde kalmıştır. Basın da önemli bir faktör olmuştur. Özellikle belirli bir basın çerçevesi tarafından Patani'deki durum titizlikle ifade edilmiş ancak bu da kısıtlı kalmıştır. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde Patani bölgesindeki çatışmaların dinamikleri, Tayland'ın sosyokültürel yapısı ve devlet politikaları açısından meselenin ortaya çıkışı ve gelişimi analiz edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise özellikle arabuluculuk faaliyetleri ile Endonezya ve Malezya gibi devletlerin konuya bakışı ve bölgedeki en etkili öğüt olan ASEAN'ın meselenin çözümüne ve arabuluculuğuna dair faaliyetleri değerlendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Patani meselesine öncelikle Türkiye ve Tayland arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkiler ışığında değinilmiş, bu şekilde Türkiye siyasi aktörleri ve bir dış politika meselesi olarak Patani meselesi mercek altına alınmıştır. Devamında ise yazılı ve görsel basının konuya dair bakış açısı, konuya dair çıkan haberler ve değerlendirmeler ışığında incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde Patani sorununa dair kaleme alınan kitaplar incelenmiş, onların konuya dair bakıl açıları analiz edilmiştir. Çalışma genel değerlendirme ve sonuç bölümü ile tamamlanmıştır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın bu Şekilde ortaya çıkmasında birçok insanın dolaylı veya doğrudan etkisi olmuştur. İlk teşekkür aileme gitmelidir. Onların desteği ve yardımları olmasa idi sÜrecin tamamlanması son derece zor bir hal alırdı. Bununla birlikte arkadaşlarıma ve dostlarıma da bu sÜreç içerisinde beni teşvik ettikleri için ayrıca teşekkür ediyorum. Buna ek olarak, Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı başkanı olan Prof. Dr. Recep GülŐen'e ve departmanda görevli olan tüm akademisyenlere teşekkür ederim.

Ve son olarak çalışma boyunca benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Süleyman Temiz'e müteŐekkirim. Gerek kaynak tespiti ve gerekse alana dair literatür taraması ve tüm sÜreçlerdeki desteği için çok teşekkür ederim.

Yusuf GÜLLÜ

IĞDIR/2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Budizm'in Tayland'daki Etkisi.....	2
1.2. Etnik mi Dini mi? Güney Tayland'daki Çatışmanın Doğası	3
1.3. Çatışmanın Kökenleri.....	4
1.4. Tayland ve Malay Çatışmasının Ortaya Çıkışı	5
1.5. Budist-Müslüman Çatışmasının Büyümesi.....	10
1.6. Etnik Algıdan İslama Geçiş.....	14
1.7. Medyanın Çatışmadaki Rolü.....	16
1.8. Çatışmanın Dini Yönü	17
1.9. Güney Tayland'da Müzakerelerin Başlaması	21
2. ARABULUCULUK VE BARIŞ ÇABALARI	22
2.1. Müzakere ve Arabuluculuk.....	24
2.1.1. Güney Tayland'daki Çatışma ve Müzakereler	28
2.1.2. Güney Tayland'daki Silahlı Çatışmada Geçerli Sözcü	29
2.1.3. Barış Süreçlerinin Değerlendirilmesi	30
2.2. Çözme Yönelik Adımlar	32
2.2.1. Langkawi Süreci.....	32
2.2.2. Bahreyn Toplantısı	33
2.2.3. Bogor Toplantısı.....	34
2.2.4. Cenevre Süreci	34

2.2.5. Birinci Barış Diyalogu Süreci	35
3. TÜRK SİYASETİNDE VE BASININDA PATANI.....	42
3.1.Tayland ile Diplomatik ilişkiler	42
3.2. Patani Sorunu ve Türkiye.....	46
3.3.Türk Basınında Patani Söylemi.....	48
3.4. Türk Siyasetinde Patani	63
3.5. Bölge hakkında yazılan kitaplar.....	67
3.5.1.Patani Dosyası	67
3.5.2. Patani Krallıktan Azınlığa	69
3.5.3. Güneydoğu Asya'da İslam ve Siyaset	71
3.5.4. İslam'ın Güneydoğu Asya'ya Giriş ve Yayılışı	72
4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	73
KAYNAKÇA	77
EKLER.....	97
ÖZGEÇMİŞ.....	98

KISALTMALAR DİZİNİ

ASEAN	Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
BERSATU	United Front for Patani Independence
BNPP	Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani
BRN	Barisan Revolusi Nasional
GAMPAR	Büyük Patani Malay Birliği
GMIP	Gerakan Mujahideen Islam Pattani
ICG	International Crisis Group
İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
MARA	Majlis Syura Patani
MEO	mutually enticing opportunity
MHS	Mutually Hurting Stalemate
MKP	Malay Komunist Partisi
NCPO	National Council for Peace and Order
NSC	Ulusal Güvenlik Konseyi
PAS	Parti Islam Se-Malaysia
PMIP	Pan-Malay Islamic Party
PULO	Patani United Liberation Organisation
SEATO	Güneydoğu Asya Ülkeleri Teşkilatı
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa No
Şekil 2.1: Yıllık şiddet seviyeleri, 2004-2018	32
Şekil 3.1: Patani'den gelen heyet, depremin yaralarının sarılması için TDV'na Yardımı	54
Şekil 3.2. INSAMER- Patani Müslümanları Raporu.....	55
Şekil 3.3. Kudüs Mitingi.....	56
Şekil 3.4. TRT World	58
Şekil 3.5. Bang Uthit Camii Dış Görünüş	63
Şekil 3.6. Osmanlı Sarayını Ziyaret Eden Tayland Heyeti	65

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa No
Tablo 2.1. Barış girişimlerine genel bakış.....	39

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde yaşayan Müslümanlar içerisinde belki de en az dikkat edilen ve işlenen konulardan bir tanesi Patani bölgesinde yaşayan Müslümanların sorunlarıdır. Filistin ve Rohingya Müslümanlarının sıkıntıları karşısında gölgede kalan Patani Müslümanları, gerek merkezi Tayland hükümetinin baskıları ve gerekse iç çatışmalar nedeniyle büyük zorluklar yaşamaktadır.

Tayland, 71,6 milyon (2021) civarında bir nüfusa sahip ve Budizm'in yoğun bir şekilde yaşandığı ve ülkeye etkisi olan bir ülkedir. Tayland nüfusunun %10'u Müslümandır (Puttanapong, Luenam, & Jongwattanakul, 2022). Bu Müslümanların beş milyonu Patani bölgesinde, bir milyonu da başkent Bangkok ve çevresinde yaşamaktadır. Tayland sınırları içinde pek çok azınlık ve farklı dinler de nüfus da bulunmaktadır (Draper, Kamnuansilpa, & Streckfussb, 2022).

Bölgenin en önemli uluslararası organizasyonu olan ASEAN, Endonezya'nın 1963-1965 yılları arasında Malezya ve Singapur'un iç işlerine karışmasının yol açtığı bölgesel istikrarsızlığı önlemek için 1967'de kurulmuştur. Kuruluş aşamasında hedef ve maksatlarını sıralayan ASEAN, askeri bir ittifak olmadığını açık bir dille belirtmiş ve üye devletlerinin birbirinin iç işlerine karışmayacaklarına dair teminat vermişlerdi. Tüm bu açıklamalara rağmen, ASEAN'nın ortaya çıktığı dönem gerek dünya ve gerekse Güneydoğu Asya'nın sıkıntılı bir dönemine tekabül etmiştir. Bununla birlikte bölgesel farklılıklar da bu ayrımı etkilemiştir. ASEAN, bünyesinde Müslüman devletleri de barındırmaktadır. Endonezya, Malezya, Brunei Darüsselam, ASEAN üyesi ülkeler içerisinde Müslüman bloğu oluşturmaktadır (Temiz S. , ASEAN - Güneydoğu Asya Ülkeleri Siyasi Yapısı ve gelişimi, 2021).

Buna karşın bölgesel entegrasyonun zarar göreceğini değerlendiren bu ülkeler ve özellikle ASEAN ülkelerinin birbirlerinin iç işlerine müdahale etmeme prensiplerini katı bir şekilde uygulamaları, bölge Müslümanlarının sorunlarının bölge dışından olan Müslüman ülkeler tarafından gündeme getirilmesine neden olmaktadır. Bu ise Tayland hükümeti için bir sorun teşkil etmektedir. Nedeni ise içişlerine karışılmasının önüne geçilmiş olması ve izleyeceği bazı politikaların böylelikle rahatça uygulama alanı bulabileceği düşüncesidir.

Genel olarak Tayland hükümetinin Patani Müslümanları ile bölgesel siyasetine karşı amaçlarına bakıldığında Tayland Hükümeti, demokratik sisteme geçiş sürecini uzatmayı, uluslararası sisteme daha fazla entegre olmayı ve yabancı basının Patani bölgesine girişini yasaklamak başta olmak üzere medya sansürü ve baskılarla sorunun uluslararası gündem haline gelmesini engellemeyi hedeflemektedir. Bunun yanı sıra Tayland Hükümeti, Malay ya da Patani Müslümanlarının kimliğini; Tay-Budist kimliği altında eritmeyi ve uyguladığı dini-etnik asimilasyon politikalarıyla Patani Müslümanlarını toplumsal hayattan soyutlamayı hedeflemektedir. Bangkok, ülkenin güneyindeki ayrılıkçı grupların faaliyetlerini radikal dinci örgütlerle bağdaştırmayı ve bu sayede Müslümanlara karşı izlediği saldırgan politikalarını meşrulaştırmayı da amaçlamaktadır.

Genel olarak bu çalışma değerlendirildiğinde, Bangkok merkezli baskıcı yönetimin, Patani kenti üzerinde asimilasyon çalışmaları ve buna benzer etnik ve ırkçı eylemleri destekler nitelikte faaliyet göstermesi, merkezî eylemlerin dışında gerçekleşen eylemlere göz yumması ve bunların yanısıra çoğunluğu Müslüman olan bölge halkının sesini uluslararası platformlarda duyurmasını engellemeye çalışması da bölgedeki çatışmaları hararetlendirmektedir.

1.1.Budizm'in Tayland'daki Etkisi

Budizm'in Tayland hükümeti üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. İlk olarak bu etki, devlet iktidarının meşrulaştırılmasında kendini göstermektedir. 19. yüzyılın sonlarından bu yana Budizm, Tayland'da devlet iktidarını meşrulaştırmanın bir aracı olarak kullanılmaktadır (Dubus, 2018, s. 25) Ülkenin Budist hiyerarşisi, uzun süredir devletin ahlaki ve siyasi meşruiyetinin önemli bir bileşeni olarak görülmektedir ve bu da keşiflere dolaylı olarak siyasi nüfuz ve güç sağlamaktadır (Kurzydowski, 2022).

Bu durum milli bilinci ve devletin milliyetçilik politikalarını da etkilemektedir. Tayland'daki Budist milliyetçiler Budizm'i ülkenin ulusal dini yapmak için kampanya yürütmüşlerdir. Budizm'in Tayland kültürünü ve Tayland ahlakını şekillendirmede baskın bir rol oynadığını da ileri sürmektedirler [1]. Ancak bazı akademisyenler, Budizm'i devlet dini olarak "empoze eden" bir anayasal bölüme sahip olmanın hiçbir avantajı olmadığını savunuyorlar. Önceliğin, Budizm'in yasal olarak korunmasını benimsemek yerine, Tayland toplumundaki Budist değerlerin ve daha geniş anlamda

dini değerlerin özünü daha iyi açıklamak ve tanıtmak olması gerektiğine inanıyorlar (Dubus, 2018, s. 73-84).

Bu durumun toplumsal kabulünde monarşi ve orduyla karşılaştırıldığında keşişlerin devlet üzerinde çok az etkisi görünmektedir. Ancak hükümet, yolsuzluktan sekse ve cinayete kadar uzanan skandallarla mücadele adına Tayland'daki 40.000 tapınağın kontrol altına alınması yönünde önlemler almıştır (Wongcha-um, 2019). Hükümetin keşişlerin protestolara katılmasının yasak olduğuna karar vermesi, Sangha'da değişen bir dinamiğe de işaret etmektedir (Kurzydowski, 2022). Bununla birlikte Budizm içindeki bölünme de bu durumu etkilemektedir. Tayland Budizmi ikiye bölünmüştür; ilki kitlelerin Mahanikaya'sı ve ikincisi ise daha muhafazakar, yerleşik düzene bağlı olan ve 19. yüzyıl kralı tarafından kurulduğundan bu yana daha etkili olan Thammayut inancıdır (Wongcha-um, 2019). Tayland hükümeti resmi olarak beş dini grubu tanımaktadır: Budistler, Müslümanlar, Brahmin-Hindular, Sihler ve Hıristiyanlar. Adalet Bakanlığı, Güneyde yaşayan Müslüman vatandaşlar için şeriatın ulusal medeni kanunun dışında özel bir hukuki süreç olarak uygulanmasına izin vermektedir. Ancak bazı Budist gruplar Müslümanlara yönelik algılanan özel ödeneklerden duydukları hayal kırıklığını dile getirmektedirler (USDS, 2022). Sonuç olarak Budizm, Tayland kültürünü ve toplumunu şekillendirmede önemli bir rol oynamış ve ülkenin hükümeti ve siyaseti üzerinde de etkili olmuştur. Bazıları Budizm'in ulusal din haline getirilmesini savunurken, diğerleri önceliğın Tayland toplumunda Budist değerlerinin özünü daha iyi açıklamak ve tanıtmak olması gerektiğini savunmaktadır. Monarşi ve orduyla karşılaştırıldığında keşişlerin devlet üzerinde çok az etkisi görünmektedir, ancak hükümet tapınakları kontrol altına almak için önlemler de almaktadır. Ancak toplumsal bazda değerlendirilecek olursa ve özellikle de Müslüman toplum ile olan münasebetlerde Budizm ve tapınak keşişleri son derece etkili olabilmektedir.

1.2. Etnik mi Dini mi? Güney Tayland'daki Çatışmanın Doğası

Güney Tayland'daki çatışma, birçok önemli boyutu olan karmaşık bir konudur. Çatışmanın etnik-dinsel bir boyutu bulunmaktadır. Malay Müslümanları etnik kimliklerine öncelik vermektedirler. Çatışma, güney Tayland'da devam eden bir isyandır ve Tayland devleti, çatışmayı çözmek için karşı önlemler uygulamaya koymuştur. Hükümet, çatışmayı baskıcı güvenlik önlemleri ve sosyo-ekonomik

kalkınma projelerinin bir kısmını yoluyla çözmeye çalışmış, ancak bu çabalar çok az sonuç vermiştir. Malezya'nın Tayland hükümeti ile isyancılar arasındaki barış müzakerelerine aracılık etme girişimleri de olmuş, ancak bu çabalar başarılı olamamıştır. Ayrıca çatışmanın tarihi kökleri de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ilhak ve bölgede Tayland devleti inşası, önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

1.3. Çatışmanın Kökenleri

Pattani, Yala, Narathiwat ve Satun eyaletleri bir zamanlar "Pattani Raya" ya da "Büyük Pattani"yi oluşturuyordu ve kuzeyindeki Siam İmparatorluğu ile güneyindeki Malakka Sultanlığı arasında sıkışmıştı (Man, Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand, 1990, s. 32). Her iki komşu devlet nüfusunun da hedefi olmasına rağmen, otorite alanları birbirinden ayrılıyordu. Patani halkı kültürel olarak Malakka'ya bağlıydı, ancak siyasi olarak kendilerini Siam'ın egemenliği altında buldular. Siam'ın güneye doğru genişlemesi, özellikle de Malakka'nın 1511'de Portekizliler tarafından yenilgiye uğratılmasından sonra, Patani'deki Malay sultanlığını Siam ile bir haraç ilişkisine girmeye zorladı. Bunga Mas adı verilen altın kulelerden oluşan bir ödül ödemekle yükümlüydüler (Man, 1990, s. 34) Malay sultanları bu hediyeği Siam'la dostluğun bir işareti olarak görse de, Siam bunu bir bağlılık sembolü olarak kabul etmiştir (Yegar, 2002, s. 74).

Patani'nin Malay rajaları¹ Siam'la olan vasal ilişkilerinden nefret ediyor ve Siam'ın zayıfladığı her dönemde haraç ödemeyi bırakıyordu. Buna rağmen Patani'nin ilk isyanları 1630 ve 1633 yılları arasında meydana gelmiştir (Man, Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand, 1990, s. 34).

Burmalılar 1767'de Siam başkenti Ayuthya'yı yağmaladıktan sonra çatışma bir kez daha patlak verdi. Patani'nin bu sık isyanlarından rahatsız olan Kral I. Rama, Patani'nin haraç statüsünü kaldırmaya karar verdi ve 1785'te Malay sultanlıkları Kedah, Kelantan ve Trengganu ile birlikte onu Siam imparatorluğuna katmak için bir kampanya başlattı (Haemindra, 1976, s. 198). Bu dönemdeki süreçte Patani'nin mevcut yöneticileri kenara itilmiş ve Siam'a sadık liderler atanmıştı. Bu durum, 1789-91 yılları arasında Raja Tengku Lamidin'in ve daha sonra 1808 yılında halefi Dato Pengkalan'ın isyan

¹ Raja unvanı, özellikle Malay dilinde, Malezya'daki kraliyet ailesi veya aristokrasi üyelerine atıfta bulunmak için daha geniş anlamda kullanılabilir.

etmesine yol açmıştır (Man, Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand, 1990, s. 35). Buna karşın Bangkok, bu meydan okumaları savuşturmayı başardı ve bölgeyi yedi küçük eyalete bölmeye karar verdi. Bu önlemlere rağmen, Kedah'taki sorunlar 1832 ve 1838'de yeni bağımsızlık girişimlerine yol açtı, ancak bunlar başarılı olmadı (Haemindra, 1976, s. 200). Bu da Kedah'ın bölünmesine ve bugünkü Satun eyaletinin kurulmasına neden oldu (Man, Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand, 1990, s. 35).

20. yüzyılın başlarına kadar Siam'a karşı direnişin doğası aristokratik bir yapı içermektedir. Siamlılar ve Malaylar arasında evlilik bağları kurulmuş ve ilişkileri etnik ya da dini dayanışma kavramlarından ziyade iktidar kaygıları tarafından yönlendirilmişti (McVey, 1989, s. 34). Birleşik bir muhalefet ise büyük ölçüde 19. yüzyılda Kral I. Rama'nın Malay sultanlarını doğrudan Siam'a bağlama kararından sonra oluştu ve bu da mevcut elitlerin tecrit edilmesine yol açtı. Ortak kansültasyon, etnik Malay yoldaşlığının yeni yeni işaretlerini veriyordu, ancak Siam'a karşı isyanlar hâlâ esas olarak siyasi bağımsızlık ya da en azından özerklik arayışı çerçevesinde gelişmekteydi.

1.4. Tayland ve Malay Çatışmasının Ortaya Çıkışı

Malaya'daki İngilizlerin artan tehdidiyle karşı karşıya kalan Kral Chulalongkorn (Farouk, 1984, s. 236), asimilasyon sürecini hızlandırmaya ve güney eyaletlerinin yönetimini Bangkok'a bağlı olarak merkezleştirmeye karar verdi. Güney vilayetlerini yönetmek üzere 1901 yılında "Yedi Vilayet Bölgesi" idari biriminin kurulması ise bu stratejinin kilit hamlesi olarak değerlendirilmelidir. Bu durum, bölgedeki Malay raja ve soylularını yabancılaştırdı. Ancak, bu soyluların çoğu Bangkok tarafından teklif edilen tazminatı kabul etti. Dönemin Patani Rajası olan Tengku Abdul Kadir, değişime direnen az sayıdaki kişi arasındaydı ve muhalefeti nedeniyle hapse atıldı, ancak birkaç yıl sonra siyasetten vazgeçme garantisi imzaladıktan sonra serbest bırakıldı (Haemindra, 1976, s. 202-3). İngilizler de idari yeniden düzenlemeye karşı çıkmış ve 1909 yılında Siam ile Bangkok'un Kedah, Kelantan, Perlis ve Trengganu'dan vazgeçmesini öngören bir anlaşma imzalamıştı. Bu durum ise Malayların siyasi olarak ayrışmasıyla sonuçlansa da, sınırın her iki tarafındaki Malay toplulukları arasındaki

geniş kültürel, ticari ve kişisel bağlar devam etti (Farouk, 1984, s. 236). Zira bölge halkı için fiziki sınırlar mevcut değildi ve tarihi ve kültürel sınırlar ile ilişkilerde bu şekilde devam edegelmiştir.

Siam hükümeti 1910'dan sonra Tay dilinin kullanımını vurgulamaya başlamıştı. Malayları Tay dilinde eğitmek için ortak bir girişim vardı (Dulyakasen, 1991, s. 141) ve bu durum periyodik olarak Güney eyaletlerinde protestolara neden oldu. Elitler, Tai dilinin getirilmesinin Malay dili ve kültürünün erozyona uğramasına yol açacağından endişe etmekteydi. Malay çocukların Tai ilkokullarına gitmesini zorunlu kılan 1921 İlköğretim Yasası'nın yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra, 1922'de büyük bir isyan çıktı. Bu isyan, 1915'te taşındığı Kelantan'dan Tengku Abdul Kadir tarafından organize edildi (Pitsuwan, 1985, s. 57-58).

1932'de, o zamanlar Siam olarak bilinen Tayland, Siam Devrimi veya 1932 Siyam darbesi olarak bilinen önemli bir siyasi dönüşümden geçmiştir. Bu olay mutlak monarşiden anayasal monarşiye geçişe işaret etti ve Tayland'da modern demokrasinin temellerini attı. 24 Haziran 1932'de bir grup genç subay ve memur, Khana Ratsadon'u (Halk Partisi) kurdu ve Kral Prajadhipok'un (Rama VII) mutlak monarşisine karşı kansız bir darbe düzenledi. Bu hareketin kilit figürleri, öncelikle, daha demokratik ve hesap verebilir bir hükümet biçimini savunan Batılı eğitilmiş subaylar ve sivil aydınlardı.

Devrimin temel hedefleri, anayasal monarşinin kurulması, kralın yetkilerinin sınırlandırılması, demokratik ilkelerin getirilmesi ve parlamenter demokrasiye dayalı bir anayasal sistemin kurulmasıydı. Yeni rejim, 10 Aralık 1932'de ilan edilen bir anayasa taslağı hazırladı. Kral Prajadhipok yeni anayasayı gönülsüzce kabul ederek Siam'ı etkili bir şekilde anayasal monarşiye dönüştürdü. Bu olay, parlamenter sistemin kurulması ve demokratik yönetimin aşamalı olarak gelişmesiyle birlikte ülkenin siyasi yapısının da değişmesine yol açtı. 1932'deki Siyam Devrimi'nin önemi, Tayland'da her yıl ülkenin ilk anayasasının kabul edilmesinin kutlandığı 10 Aralık Anayasa Günü olarak anılmaktadır.

1932 yılında 'Siam Devrimi' ile Tayland'daki monarşik yönetim sona ermişti ve anayasal monarşiye geçilmişti. Tayland yeni bir sisteme geçti ve bu dönemde Malaylar Ulusal Meclis ve Senato'da sandalye elde etti (Pitsuwan, 1985, s. 80-83). Ancak bu kazanımlar kısa ömürlü oldu ve 1938'de Mareşal Phibul Songkhram'ın

iktidara gelmesiyle Tayland kısa süre sonra askeri yönetim altına girdi. Bu dönemde yükselen milliyetçiliğe paralel olarak Phibul, Malayları Tayland ulus devletine asimile etmek için bir çalışma başlattı (Suwannathat-Pian, 1988, s. 102). Phibul, dili ve eğitimi kullanarak Malayları kültürel olarak Tayland'a entegre etmek istedi ama onları dini olarak Budizm'e döndürmeye çalışmadı. Ancak Malayları silah zoruyla asimile etme girişimi de başarısız oldu.

2. Dünya Savaşı sırasında Tayland, Japonları desteklerken, Güney Tayland'ın elitleri Malaya'da İngilizleri desteklemişti. İngilizlerin önde gelen destekçileri arasında Tengku Abdul Kadir'in oğlu Tengku Mahmud Mahyiddeen de vardı (Christie, 2000, s. 178). Bu otoriteye karşı muhalefet yükseliyordu ve Kasım 1945'te, eski bir Saiburi rajasının oğlu olan Tengku Abdul Celal, diğer Pattani elitleriyle birlikte, güney vilayetlerini Tayland yönetiminden kurtarmak için İngilizlerle lobi faaliyetlerine girişti.

İngilizlere yapılan talebin gerekçesi şöyleydi: *“Patani gerçekten de bir Malay ülkesidir, eskiden nesiller boyunca Malay Rajalar tarafından yönetilmiştir, ancak yaklaşık elli yıl öncesine kadar Siam'a bağlıydı. Şimdi Müttefik Devletler bu ülkenin Malaylara geri verilmesine yardımcı olmalı ve böylece yarımada'daki diğer Malay Sultanlıklarıyla birleşmesini sağlamalıdır”* (Christie, 2000, s. 180).

Güney Tayland'ın Güneydoğu Asya'daki diğer Malay ülkeleriyle birleşmesine yönelik bu vizyon, çatışmadaki Thai-Malay ayrımının altını çizmektedir (Temiz S. , Tayland'ın Güneydoğu Asya Antlaşması Örgütü'ndeki (SEATO) Statüsü, 2021). Savaştan sonra İngilizler, Pattani ve Satun'u ilhak ederek Tayland'ı cezalandırmak da istedi. Ancak yükselen komünizm tehdidi ve zayıflayan Güneydoğu Asya ekonomilerini istikrara kavuşturma ihtiyacı gibi jeo-stratejik kaygılar, bu düşünceyi geçersiz kılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri baskısı da İngiltere'nin bağımsız bir Pattani devletinin kurulmasını ya da Malaya'ya bağlanmasını desteklememe kararında belirleyici bir rol oynadı (Wilson, 1989, s. 62).

GAMPAR, Büyük Patani Malay Birliği anlamına gelen (Gabungan Melayu Patani Raya) bir bölgesel örgüttü. 1948 yılında Tayland'ın güney sınır eyaletlerini Malaya'ya (HRW, 2007) dahil etmek amacıyla kurulmuştur (Harish S. , 2006, s. 50-5). Örgüt 1953'te dağıtılmış, ancak liderleri Patani'nin bağımsızlığını isteyen ilk organize silahlı grup olan BNPP'yi (Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani) teşkil etmişlerdir

(Melvin N. J., 2007, s. 8-15). Güney Tayland'daki çatışma esas olarak Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani (Patani-Malezya Ulusal Devrimci Cephesi) tarafından yürütülmüştür (ICG, Jihadism in Southern Thailand: A Phantom Menace, 2017).

Taylandlı yetkililere karşı 1940'larda artan memnuniyetsizlik, güney eyaletlerindeki çatışmanın daha yapısal bir biçim almasına da yol açmıştır. 1940'larda GAMPAR, Güney Tayland'daki Malayların birliği için kampanya yürüten başlıca örgüt olarak ortaya çıkmıştır. Grubun liderliğini Tengku Mahmud Mahyiddeen ve yüzyılın başlarındaki merkezileştirme uygulamaları sırasında marjinalleştirilen diğer Malay elitler üstlenmekteydi (Farouk, 1984, s. 237). GAMPAR'ın amaçlarından bazıları “tüm Güney Tayland Malaylarını ve Malaya'da bulunan torunlarını birleştirmek” ve “Güney Tayland'da eğitimi iyileştirmek ve Malay kültürünü canlandırmak” idi (Haemindra, 1976, s. 213).

GAMPAR'ın hedefleri, Tayland'ın güney eyaletlerinin Malaya Federasyonu² ile birleşmesi çağrısında bulunarak bu çatışmada açıkça Malay davasını savunuyordu. İslam ise bu grubun gündeminin üst sıralarında yer almıyordu. GAMPAR'ın taktiksel bir kararı ise onun çöküşüne yol açtı. Leninist Malay milliyetçi partileriyle ittifak yapmaya karar verdi ve bu da İngilizlerle siyasi bir muhalefete yol açtı. 1948 yılında İngilizler ve Taylandlılar tarafından sınır bölgelerindeki komünist faaliyetleri kontrol altına almak için bir anlaşma imzalandı (Farouk, 1984, s. 238). Bu şekilde birçok GAMPAR lideri veya üyesi tutuklanmış ve bu ise grubun hızlıca dağılmasına yol açmıştır.

1940'ların sonuna doğru, o zamanlar Pattani İslam Konseyi başkanı olan Hacı Sulong, Yala, Pattani, Narathiwat ve Satun eyaletleri adına Tayland hükümetine bir talep listesi sundu. Kültürel değişiklik talepleri arasında Bangkok'un “dört vilayetteki dini okullarda dördüncü sınıfa kadar Malay dilinde eğitimi desteklemesi” ve “devlet dairelerinde Tayca ile birlikte Malay dilini kullanması”nı içeren talepler de vardı (Syukri, 1985, s. 71-72). Öne sürülen idari değişiklik talepleri, “Siam hükümetinin Patani, Yala, Narathiwat ve Setul olmak üzere dört vilayeti yönetmek için tam yetkiye

² Malaya Federasyonu, 1 Şubat 1948'den 16 Eylül 1963'e kadar var olan on bir eyaletten oluşan, daha önce Britanya Malayası olan bir federasyondur. Federasyon 31 Ağustos 1957'de bağımsız hale geldi ve 1963'te Malaya'nın Singapur, Kuzey Borneo ve Sarawak ile birleşmesiyle Malezya kuruldu (Temiz S. , 2022).

sahip yüksek rütbeli bir kişiye sahip olması ve bu kişinin bu vilayetlerden birinde doğmuş bir Müslüman olması” ve “dört vilayetteki hükümet yetkililerinin yüzde sekseninin vilayetlerde doğmuş Müslümanlar olması” çağrısında bulunuyordu (Syukri, 1985, s. 71-72). Bu taleplerde, Tayland’daki herhangi bir Müslümanın güney vilayetlerinin idari amiri olması istenmiyordu. Malaylar Güney Tayland’da çoğunlukta ve idari şefin dört güney vilayetinde doğmuş bir Müslüman olması gerektiğini vurgulayarak, aslında bir Malay’ın lider olmasını istiyorlardı. Ancak Tayland hükümeti birkaç ay sonra Hacı Sulong’u tutukladı ve Pattani İslam Konseyi’ni feshetti (Syukri, 1985, s. 73). Bu durum ise bazı sonuçlara yol açtı.

Bunların başında Pattani ve çevre bölgelerde geniş çaplı protesto gösterilerinin düzenlenmesi geliyordu. Hacı Sulong, aylarca mahkemeye çıkarılmadan tutuldu ve yaklaşık bir yıl sonra üç buçuk yıl hapse mahkûm edildi (Haemindra, 1976, s. 224). Hacı Sulong, 1952’de serbest bırakıldıktan sonra Pattani’ye döndü, ancak 1954’te ortadan kayboldu ve iddiaya göre Tayland polisi tarafından boğularak ortadan kaldırıldı (Surin, 1985, s. 163-4).

1960’ların başında Barisan Revolusi Nasional (BRN) adlı başka bir grup Üstat Karim Hajji Hassan tarafından yönetilmeye başlandı (Harish & Liow, 2007, s. 161). BRN’nin amacı, GAMPAR’ın Malaya Federasyonu’na katılma hedefinden daha da geniştir. BRN’nin amacı, Tayland’ın güney vilayetlerini Güneydoğu Asya’daki bir Pan-Malay devletine dâhil etmektir (Farouk, 1984, s. 23-4). BRN, Güney Tayland’daki Malayları birleştirmeyi amaçlıyor ve bölgedeki diğer Malaylarla dayanışma çağrısında bulunuyordu. Ancak BRN içindeki hizipçilik, Tayland hükümetine karşı direnişini hızlıca zayıflattı. Endonezya’nın Malezya’ya karşı yürüttüğü politika da, bazı ayrılıkçı blokların Endonezya’yı desteklemesine ve diğerlerinin Malezya’nın yanında yer almasına yol açtı (Farouk, 1984, s. 240).

BRN ayrıca Malaya Komünist Partisi’nin (MKP) zafer kazanması durumunda, bazı kazanımlar elde etmeyi umarak, taktiksel olarak bu partiyi desteklemişti (Pitsuwan, 1985, s. 231). Ancak bu oynanan kumar tutmadı ve grup içinde bölünmelere yol açtı. BRN’nin geleneksel liderleri, komünist ideolojiyi Malay davasıyla eşanlamlı olmadığı için komünistlerle bir araya gelmeye karşıydı. Dahası, komünistlerle ittifak, komünizmi ortak bir tehdit olarak gören neredeyse tüm Güneydoğu Asya ülkeleriyle doğrudan karşı

karşıya gelmelerine neden olabilecek bir potansiyel taşıyordu (Pitsuwan, 1985, s. 233).

Bununla birlikte Tayland ve Malay çatışmasının ortaya çıkışı, iki temel faktöre bağlanabilir. Birincisi, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Güneydoğu Asya'yı etkisi altına alan Malay milliyetçiliğinin yükselişi, isyancı gruplara Tayland yönetimine karşı muhalefetlerinde büyük ölçüde yardımcı oldu. GAMPAR ve BRN gibi siyasi örgütlerin, Malaya'da üs kurmalarına ve irredentist davalarını savunmalarına olanak sağladı. İkinci olarak ise Siam hükümetinin, özellikle dil ve eğitim konusundaki politikaları, Güney Taylandlı Malaylar tarafından kültürel alanlarına bir tecavüz olarak algılandı. Özellikle güney eyaletlerinde Tay dilinin dayatılması, bir tehdit olarak görülüyordu. Bunun Malay dilinin ve kültürünün seyrilmesine yol açacağı endişesi de vardı. Ancak çatışmanın etnik niteliği sürdürülemedi ve 1960'ların sonuna doğru azalmaya başladı. Din, Budistler ve Müslümanlar arasındaki ayrımın su yüzüne çıkmasına yol açacak şekilde çatışmada daha belirgin bir rol oynamaya başladı.

1.5. Budist-Müslüman Çatışmasının Büyümesi

GAMPAR'ın çöküşü ve BRN direnişinin başarısızlığı 1970'lerde mücadelenin dini karakterinin yükselişini kolaylaştırdı. İslam, isyancıların mücadelelerinde yeni bir toplanma noktası olarak ortaya çıkmaya başladı. Bu dini bölünmenin kökleri ise çok daha eskiye dayanmaktadır. 1940'larda gelişen olaylar, çatışmadaki dini fay hatlarının vurgulanmasına yol açtı. İkinci Dünya Savaşı sürerken Bangkok, o dönemde bölgede yükselen Malay milliyetçiliğinin farkındaydı (Man, Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand, 1990, s. 64) ve Pattani, Yala, Narathwat ve Satun sakinlerinin propagandaya yenik düşmesini istemiyordu. Bu nedenle merkezi hükümet, Tayland'ın güney eyaletlerinden Malay olma fikrini sistematik olarak silme stratejisine girişti.

Etnik açıdan Tailerden farklılıklarını kabul ederken, Tayland ulusuna bağlılıklarını geliştirmek için Tayland'ın güneyinde yaşayanlar, ülkedeki diğer Müslümanlarla aynı kefeye konmuş ve "Taylandlı müslümanlar" olarak tanımlanmıştı (Christie, 2000, s. 182). 1944'te iktidara gelen Özgür Tayland hükümeti, Phibul Songkhram yönetimindeki kısıtlayıcı politikaların çoğunu tersine çevirdi ve Müslümanlar için dini özgürlük sözü verdi (Laad, 1975, s. 159). Mayıs 1945'te, Chulazajamontzi olarak bilinen ve Tayland'daki tüm Müslümanlar için dini konularda

en önde gelen lider olan bir makam meydana getiren İslam'ın Himayesi Yasası kabul edildi (Yegar, *Between Integration and Secession: The Muslim Communities of the Southern Philippines, Southern Thailand, and Western Burma/Myanmar*, 2002, s. 95). Bangkok yönetimi, güney vilayetlerinin asimilasyonunun, bölge insanların Tayland'daki diğer Müslümanlarla bir tutulması halinde daha iyi sağlanacağına inanıyordu. Kısacası bu durum, Güney Tayland halkının geleceğini, ülkenin diğer bölgelerindeki Müslümanlarla birlikte bağlama girişimiydi.

GAMPAR ve BRN'nin yanı sıra Güney Tayland'da Tengku Abdul Jalal liderliğindeki Barisan Nasional Pembebasan Patani (BNPP) adlı bir başka grup da faaliyet göstermekteydi. İslam, bu grubun politikasının bir parçasıydı ve Filistin Kurtuluş Örgütü ile Arap Birliği'nin desteğinden faydalanmak için İslam'ı politik ve stratejik açıdan kullanmak istiyorlardı (Farouk, 1984, s. 241) (Pitsuwan, 1985, s. 228). Ayrıca BNPP, 1976 yılında İstanbul'da toplanan 7 İslam Dışişleri Bakanları Konferansı'nda "Güney Tayland'da Müslümanların Hayatta Kalma Mücadelesi" başlıklı bir belge hazırlayarak uluslararası Müslüman desteğini sağlamaya çalışmıştır (Farouk, 1984, s. 241). Ancak İslam ülkeleri ve örgütlerinin desteğini almaya yönelik bu girişimler, somut bir yardımla sonuçlanmadı ve BNPP'nin etkisi azaldı. BNPP'nin çöküşüyle birlikte Güney Tayland'daki dini isyan sekteye uğradı, ancak yirmi yıl sonra yeniden çatışmalarda öne çıkmaya başladı.

Güney vilayetlerinin idaresi meselesi, Malayların en önemli şikâyetlerinden biriydi. Yala, Pattani ve Narathiwat'taki bürokratların çoğu, çok az Malayca konuşan Taylandlılardı ve Malay nüfusa karşı tutumları aşağılayıcıydı (Laad, 1975, s. 5). Bu sorunu hafifletmek amacıyla 1960'larda Tayland hükümeti, Güney Tayland halkın dini inancını istemeden de olsa vurgulayan politikalar uygulamaya koymaya başladı. 1961 yılında Mareşal Sarit Thanarat, pondoklarda (dini okullar) okuyan öğrencilere seküler eğitim vermeyi amaçlayan Pondok Eğitim İyileştirme Programı'nı uygulamaya koydu. Bu sayede Tayland hükümeti, pondok müfredatı üzerinde bir dereceye kadar kontrol sahibi oldu ve güney eyaletlerinde idari görevlerde bulunabilecek kişiler yetiştirmeyi hedef edindi. Ancak pondokları "İslam öğreten özel okullara" dönüştürme süreci tok guruları, pondokların dindar yöneticilerini (Uthai, 1991, s. 146) ve Malay-Müslüman toplumundaki geleneksel elit meydana getirme sürecini (Pitsuwan, 1985, s. 194)

derinden etkiledi. Bu politikanın bir sonucu da Pattani'nin İslami eğitim merkezi olarak konumunun gerilemesi (Liow Joseph, 2004, s. 128) ve öğrencilerin dini eğitim almak için Orta Doğu'daki İslam ülkelerine göç etmesiydi (Hasan, 2002, s. 80-3).

Tayland'daki askeri hükümet 1973 yılında çökmüş ve sonraki üç yıl boyunca kısa bir demokrasi dönemi yaşanmıştı. Bu dönemde, Güney Tayland'da Malaylara karşı önceki on yıllarda var olan önyargılar açığa çıktı (Pitsuwan, 1985, s. 218). Dahası, Orta Doğu'dan Tayland'a eğitimlerini tamalayarak İslami referanslarla dönen öğrencilerin çoğu, kendilerini bir ikilem içinde buldu. Dini eğitimleri ve İslam ülkelerindeki Müslüman hareketlerle olan geniş bağlantıları, onlara Malay toplumunda iyi bir itibar kazandırırken, devlet bürokrasisindeki liderlik pozisyonlarından da geri çevrilmelerine neden oldu (Pitsuwan, 1985, s. 220).

Bu arka planda, Pattani Birleşik Özgürlük Örgütü ya da Pertubohan Persatuan Pembebasan Pattani (Patani United Liberation Organisation-PULO) adlı başka bir isyancı grup ortaya çıktı. Resmi olarak 1960'ların sonunda kuruldu ve Tungku Bira Kotanila tarafından yönetildi (Chaiwat, 1986, s. 15). İslam, PULO'nun doktrininde önemli bir kavramdı ve "Pattani'nin özgürlüğü ve bir İslam Cumhuriyeti'nin ortaya çıkması" için savaşıyorlardı (Chaiwat, 1986, s. 15-16). GAMPAR ve BRN'nin aksine PULO, çatışmada "Malay" fikrinden ziyade "İslam" kavramına daha fazla vurgu yaptı. Bu durum ise, örgütün en üst hiyerarşisini Suudi Arabistan'ın kutsal şehri Mekke'de tutmasına ve ayrıca yıllık hac ziyareti sırasında üye ve sempatizan toplamasına olanak sağladı (Pitsuwan, 1985, s. 234-236).

Aralık 1975'te Pattani Merkez camisinin önünde Tayland güvenlik güçleri tarafından beş köylünün öldürülmesini protesto eden büyük bir gösteri düzenlendi (Man, Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand, 1990, s. 101). Bu protestonun arkasında olduğu iddia edilen PULO, kurbanların karakterini Malaylar yerine Müslümanlar olarak başarıyla manipüle etti. Kur'an-ı Kerim'den ayetlerin okunması gibi dini sembolleri kullanarak ve mitingi önemli bir İslami bayram olan 11 Aralık'ta düzenleyerek yaklaşık 70.000 protestocunun katılımını sağlamayı başardı (Pitsuwan, 1985, s. 236-238). Bu olay, örgütün toplumsal nüfuzuna büyük bir katkı sağlamıştır.

Eylül 1977'de PULO, Yala'daki pondok'a yapılan bir kraliyet ziyareti sırasında bir bombalama eylemine karışmış ve Ekim 1979'da Yala tren istasyonunda bir başka bombalama eylemi de düzenlemiştir. Bu olaylar medyada geniş yer buldu ve Chaiwat Satha- Anand tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Ekim 1976-81 döneminde Güney Tayland'daki çoğu isyancı saldırının arkasında PULO vardı (Chaiwat, 1986, s. 10-13). 1980'de PULO'nun bölgedeki dini bölünmeyi manipüle etme niyetini açıkça gösteren nispeten küçük ama kayda değer iki olay meydana geldi.

Temmuz 1980'in başlarında on iki PULO üyesi, Narathiwat ile Bangkok arasında sefer yapan bir otobüsü soydu. Budist yolcular Müslümanlardan ayrıldı. Dört Budist vurularak öldürüldü. Bundan bir ay önce ise PULO, Pa-Lud Yolu'nda seyahat eden birkaç arabayı durdurdu. Yolculara tek tek Budist mi yoksa Müslüman mı oldukları soruldu. PULO, Müslümanları serbest bırakırken beş Budisti öldürüldü (Chaiwat, 1986).

1980'lerde BRN, BRN Koordinasyonu, Kongre ve Ulema olarak daha da bölünmüştü. Ayrılan grupların amaçları büyük ölçüde değişmemiş ancak Haji M. liderliğindeki BRN Koordinasyonu, pondok³ aracılığıyla destek toplamaya çalışmıştır (ICG, 2005, s. 12). Ayrıca, PULO içindeki bir bölünme sonucunda 1995 yılında A-rong Muleng ve Haji Abdul Rohman Bazo liderliğinde Yeni PULO adlı bir grup kurulmuştur (Gunaratna Rohan, 2005, s. 39). Bu hizbin hedefleri, ana grupla aynı doğrultuda görünmekteydi. PULO ve BRN fraksiyonları arasında da taktiksel bir ittifak var gibi görünmekteydi (ICG, 2005, s. 13).

Bununa birlikte Sovyet-Afgan savaşının sona ermesinin de Güney Tayland'daki isyan üzerinde dolaylı bir etkisi olmuştur. 1995 yılında Gerakan Mujahideen Islam Pattani (GMIP), Sovyet-Afgan savaşı gazisi Nasori Saesaeng tarafından kuruldu. Güney Tayland'da bir İslam devleti kurma hedefiyle PULO'ya benzeyen GMIP, davasının bir parçası olarak Usame bin Ladin'i de desteklemiştir (ICG, 2005, s. 13). Bir diğer grup ise BERSATU'dur. Ancak hedefleri belirsizdi, ayrıca üye gruplarından önemli ölçüde sapmış görünmemektedir (Gunaratna Rohan, 2005, s. 42-45).

³ Pondok, bir tür geleneksel İslami dini okul veya eğitim kurumunu ifade eder. Bu okullar genellikle İslami bilginin, dini ilkelerin ve Kur'an'ın öğretilmesi ve öğrenilmesiyle ilişkilendirilir. "Pondok" terimi Malay dilinden türetilmiştir ve Malezya ve diğer Malayca konuşulan bölgelerde yaygın olarak kullanılmaktadır.

PULO ve GMIP gibi grupların yükselişiyile birlikte Güney Tayland'daki çatışmanın dini niteliği, daha belirgin hale gelmiştir. Bu guruplar, Bangkok yönetimine karşı mücadelelerinde İslam'ı vurgulamışlar ve dolayısıyla düşmanlarını Taylandlılar değil Budistler olarak görmüşlerdir. Pattani, Yala ve Narathiwat eyaletlerindeki şiddet, bu politika değişikliklerinden sonra, artık "Taylar Malaylara karşı" çıkmazı olarak görülmemeye başlanmmış, giderek "Budistler Müslümanlara karşı" sorunu olarak değerlendirmeye başlanmıştır. Peki, öncelikli olarak "etnik" bir çekişmeden, ağırlıklı olarak "dini" bir anlaşmazlığa dönüşen bu dönüşüm nasıl gerçekleşti?

1.6. Etnik Algıdan İslama Geçiş

Bölgedeki çatışmaların ve gışmelerin etnik bir algıdan dini bir içerik kazanmasındaki genel değişiminde dört temel etken bulunmaktadır. İlk olarak, Tayland hükümeti güney eyaletlerinde yaşayan insanların Malay oldukları düşüncesini ortadan kaldırmaya çalışmıştır (Gültekin, 2022). Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Taylandlı yetkililer arasında Güneydoğu Asya'da yükselen Malay milliyetçiliğinin, güney eyaletlerinin Tayland ulus-devletine olan bağlılığını aşındıracağı korkusu vardı. Bu nedenle merkezi hükümet Tayland'daki etnik bölünmeyi ortadan kaldırmak amacıyla, Tayland'daki tüm Müslümanları "Taylandlı Müslüman" olarak etiketleme politikasına giriştiler. Dini çoğulculuğu kucaklama hamlesine rağmen, bu sadece Güney Tayland çatışmasındaki dini bölünmeyi daha da vurgular bir hale gelmeye başlamıştır. Budizm, Taylandlı olma fikriyle karmaşık bir şekilde bağlantılı olduğundan (McVey, 1989, s. 36), ülkedeki tüm Müslümanlara dayatılan "Taylandlı Müslüman" terimi "Taylandlısın ama Müslümansın" anlamına geliyordu. Kısacası, sadece "Taylandlı" olarak adlandırılmak ve Müslüman olarak kabul edilmek, Güney Tayland bölgesinde yaşayan Müslüman halk için pek mümkün görülmemekteydi.

Bununla birlikte ikinci olarak, Malezya'nın isyancı gruplara destek vermemesi, çatışmanın etnik Malay desteğini de azaltmıştır. Dönemin Malezya Başbakanı Tengku Abdul Rahman, Güney Tayland'daki isyancı örgütleri desteklemeyeceklerini açıkça vurguladı (Haemindra, 1976, s. 86). Malezya'nın isyandan uzak durma yönündeki tutumu ASEAN'ın diğer üye devletlerin iç işlerine karışmama ilkesine dayansa da, ülkeye yönelik komünist tehdidi kontrol altına almak için Tayland'ın yardımına ihtiyaç duyuyordu (Liow Joseph, 2004, s. 539-541). Güney Tayland'daki isyancılara destek

üsleri şeklindeki tek yardım ise Parti Islam Se-Malaysia (PAS) ve onun öncülü olan ve Kelantan eyaletini kontrol eden muhalefet partisi Pan-Malay Islamic Party'den (PMIP) gelmiştir. Bununla birlikte birçok Malezyalı da ülkelerinin çatışmaya müdahalesini desteklemiştir (Gopinath, 1991, s. 139). Ancak bu iç baskılara rağmen Malezya hükümeti Güney Taylandlı isyancılara somut bir destek sunmamıştır.

Üçüncü olarak, Orta Doğu'da İslami eğitim almak için öğrenci akını, Güney Tayland'daki genç neslin dini kimliğini de güçlendirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İslam'ın dünya çapında yeniden canlanmasından etkilenen pek çok kişi İslami eğitimin merkezinde okumak istemiştir. Bazıları da İslami derneklerin burslarıyla bölgeye eğitim amacıyla gönderildi (Man, Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand, 1990, s. 69). 1970'lerden bu yana Güney Tayland'da İslami eğitim için mali yardımlarda da bir artış da olmuştur. Örneğin Yala İslam Koleji, Dünya Müslüman Gençlik Asamblesi, İslam Kalkınma Bankası, Uluslararası İslami Yardım Örgütü'nün yanı sıra Suudi Arabistan, Kuveyt ve Katar'ın yardımlarıyla kurulmuştur (Liow Joseph, 2004, s. 138). Ayrıca, Suudi Arabistan, Pattani pondoklarındaki ders kitaplarına katkıda da bulunmuştur (Hasan, 2002, s. 86-87). Daha önce bahsedilen Pondok Eğitim Geliştirme Programı da pek çok kişinin yurtdışında dini eğitim almasına katkıda bulunmuştur. Bunlar Tayland'ın güney eyaletlerinde İslami bilincin daha da ciddi bir şekilde gelişmesini sağlamıştır.

Dördüncüsü ise 11 Eylül sonrası ortam ve küresel terörizmin yerel çatışmalara nüfuz etmesi korkusu da Güney Tayland'daki huzursuzluğa dini bir renk eklenmesini kolaylaştırmıştır (Al-Hamarneh & Steiner, 2004, s. 174). Her ne kadar küresel terör gruplarıyla kesin bağlantılar ortaya çıkmamış olsa da, bölgesel terör örgütü Jemaah Islamiyah'ın (JI) operasyonel lideri Hambali'nin Ağustos 2003'te tutuklanması böyle bir olasılığı arttırmıştır (Temiz S. , 2020, s. 242). Dahası, Sovyet- Afgan savaşında yer alanların liderlik ettiği GMIP'nin ortaya çıkması daha geniş çaplı bir dini çatışma riskini arttırmıştır. 28 Nisan 2004'te Pattani'deki Krue Se camisinde çıkan bir çatışma, çatışmanın dini niteliğini de pekiştirmiştir (ICG, 2005, s. 22). Bir grup erkek, Krue Se camisinde namaz kıldıktan sonra en yakın güvenlik kontrol noktasına saldırmıştı. Güvenlik güçlerinin karşılık vermesi üzerine militanlar, Krue Se camisine geri çekilmişler, caminin etrafını saran Tayland ordu personeli, militanlara saldırı

düzenlemeye karar vermişti. Bunu takip eden çatışmada ve aynı gün Güney Tayland'ın başka yerlerinde düzenlenen saldırılarda yüzden fazla isyancı ve beş güvenlik personeli öldürüldü. Bu saldırı için yer ve tarih seçimi keyfi görünmemekteydi. Krue Se, Pattani'de tarihi bir camisiydi ve daha önce de güney eyaletlerinden gelen direnişlere tanık olmuştu (Chaiwat, 1986, s. 60-77).

1.7. Medyanın Çatışmadaki Rolü

Önceki bölümde incelendiği gibi, din faktörü Güney Tayland'daki çatışmalarda son otuz yılda ciddi bir artış göstermiştir. Dini boyutun yükselişi, çatışmanın tamamen Budistler ve Müslümanlar arasında olduğu algısına yol açmıştır. Medya ise bu algının sürdürülmesinde önemli bir rol oynamıştır. Güney Tayland'daki şiddet olaylarını haberleştirilirken, dinin olayla çok az ilgisi olmasına rağmen dini boyut vurgulanmaktaydı. Bu konuya dair yakın tarihli iki örnek üzerinden konu daha da açık hale getirilecektir (Kıttagawa, 2001, s. 261-5).

En trajik şiddet olaylarından biri 25 Ekim 2004 tarihinde Tak Bai bölgesinde meydana gelmiştir. Bir polis karakolunun önünde gösteri olarak başlayan olay, 80'den fazla kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Bu olaydan yaklaşık iki hafta önce, dört savunma gönüllüsü, polise bazı kişilerin evlerini bastığını ve devlet tarafından verilen av tüfeklerini çaldığını ifade etmiştir. Tak Bai'deki protestocular bu savunma gönüllülerinin mantıksız bir şekilde tutuklandığını iddia ederek derhal serbest bırakılmalarını talep etti. Kalabalık birkaç saat içinde 1,500 kişiye ulaştı. Polis 1,000'den fazla protestocuyu tutukladı ve sorgulanmak üzere askeri kamplara götürülmek üzere kamyonlara doldurdu. Yolculuk sırasında çoğu 'boğulma' nedeniyle olmak üzere, 78 protestocu hayatını kaybetti (Al-Jazeera, 2019).

Ölü sayısı dışında Tak Bai protestosu iki nedenden dolayı önemlidir. Birincisi, göstericiler Güney Tayland'da toplum liderlerinin ya da yüksek mevkilerde bulunan kişilerin tutuklanmasına karşı gösteri yapmıyordu; suçlanan altı kişi sıradan vatandaşlardı. İkincisi, Krue Se olayının aksine din, protestocuları doğrudan etkilememiştir. Buna rağmen, olayla ilgili raporlar hem protestocuların hem de sanıkların dini özelliklerine dikkat çekmeyi tercih etmiştir. Örneğin BBC News, "altı Müslüman erkeğin" gözüne alınmasını protesto eden "yaklaşık 80 Müslüman'ın (öldüğünü)" bildirmiştir. " Çatışmanın arka planını vererek, Güney Tayland halkından açık bir

şekilde “Malay lehçesi olan Yawi konuşuyorlar ve en önemlisi Müslümanlar, ‘İslami kurallara ve kısıtlamalara’ uyuyorlar” şeklinde bahsetmiştir. Göstericilerin birçoğunun Müslümanların kutsal oruç ayı olan Ramazan nedeniyle zayıf olduğu öğrenilince bu olaya yönelik dini hassasiyet daha da artmıştır. Dahası, medyada trajedinin Budistlerle Müslümanlar arasında bir olay olarak gösterilmeye devam edilmesi Endonezya, İran ve Pakistan da dahil olmak üzere birçok İslam ülkesinin olaydan duyduğu öfkeyi dile getirmesine de yol açmıştır (Hardy, 2005).

Özellikle Tak Bai protestosundan sonra, medyada nispeten küçük şiddet olaylarına ilişkin haberlere bile dini bir anlam yüklenmiştir. Aralık 2004’te bir bölge okulunda çalışan bir öğretmenin işe giderken vurulması ve hastaneye götürülürken yolda hayatını kaybetmesi ibret verici bir olaydır. Bangkok Post gazetesi olayı şu ifadelerle vermiştir:

Haber, “Şüpheli Müslüman militanlar Tayland’ın büyük ölçüde Müslüman olan güneyinde bir Budist öğretmeni öldürdü” diye başladı. The Straits Times ise haberine şöyle devam etti: “(Öğretmen) 25 Ekim’de Narathiwat’ın Tak Bai bölgesinde şiddetli bir protestoyu dağıtan Tayland güvenlik güçleri tarafından en az 85 Müslüman’ın öldürülmesinin ardından İslamcı militanlar tarafından açıkça intikam eylemlerinde öldürülen çok sayıda Budist arasındaydı.”

Aslında haberlerin hiçbiri yanlış değildi. Ancak dinin çatışmaya nasıl dâhil edildiği ve Güney Tayland’daki huzursuzluğun doğasının tamamen dini olduğu algısını nasıl sürdürdükleri konusunda farklılık göstermektedirler. 1970’lerden sonra Güney Tayland’daki kargaşanın dini yönü özellikle ön plana çıkarılmıştır. İsyarla ilgili olduğu kanıtlanınsın ya da kanıtlanmasın neredeyse tüm şiddet eylemleri “Müslüman” ya da “İslami” olduğundan şüphelenilen militanlar tarafından gerçekleştirilmiş gibi gösterilmekte ve kurbanlar genellikle “Budist” olarak tasvir edilmekteydi. Çatışmalarla ilgili bazı raporlar Güney Tayland’daki insanların etnik Malay olduğunu kabul ederken, dinlerinin önemine işaret etmektedir. Güney Tayland’daki çatışmanın bu şekilde tamamen dini olarak çerçevesi ise gerçek ile örtüşmemektedir.

1.8. Çatışmanın Dini Yönü

Güney Tayland’daki anlaşmazlığın tamamen dini bir çatışma olarak ele alınması doğru değildir ve bunun önemli yan anlamları da vardır. İlk olarak, çatışmanın

yayılmasından korkulmaktadır. Güney Tayland isyanı söz konusu olduğunda, Güney Tayland'daki etnik bir çatışmanın coğrafi erişimi, dini bir huzursuzluğa kıyasla çok daha azdır. Malaylar sadece komşu Malezya'da çoğunlukta olduğundan etnik bir çatışma, potansiyel olarak sadece sınır ötesinden destek ve sempatiye yol açabilir. Öte yandan, dini bir çatışma, 11 Eylül sonrası zihniyetin paranoyasını da beslemektedir. Orta Doğu ve Güneydoğu Asya'dan dini motivasyonları olan teröristlerin, Güney Tayland'daki akrabalarının yardımına koştuğu bir tablo ortaya çıkarılmaktadır.

Tarihsel olarak Güney Tayland'daki isyancılara verilen destek, Malezya'daki Kelantan eyaletinde yoğunlaşmıştır (Suwannathat-Pian, 1988, s. 160). Kelantan-Patani eksenini, Siam'ın otoritesinden kurtulmak için hararetle çaba sarf etmiştir. Malay milliyetçiliğinin öne çıktığı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki on yıllar boyunca bölgeye gelen destek, öncelikle Kelantan'dan görülmüştür. Bu aşamada, bölge dışı terörist gruplar, çatışmalara çok az ilgi göstermiştir. Şiddetin yoğunluğunun artması veya şikâyetlerin tırmanması otomatik olarak dış destek anlamına gelmemektedir.

Çatışmanın artan bir şekilde dini bir nitelikte gösterilmesi, muhtemelen davet edilmeden de olsa, dış terör örgütlerinden yardım alınması ihtimalini gündeme getirebilir. Dış desteğin gerçekleşmesi halinde, bunun kaçınılmaz olarak Güney Tayland'da cihat yürütüldüğü anlamına gelmediğini belirtmek de aynı derecede önemlidir.

3 Nisan 2005 tarihinde Hat Yai havaalanında ve Songkhla eyaletindeki Fransızlara ait Carrefour süpermarketinin önünde meydana gelen patlamalar en az iki kişinin ölümüne ve dördü yabancı olmak üzere 75 kişinin yaralanmasına neden olmuştur. Bu olayı haberleştiren CNN, olayın "Müslüman isyancıların operasyon alanlarını genişlettiğine dair endişeleri artırdığını" ifade etti. Ancak çatışmanın yayılmasıyla ilgili bu endişe verici haberler, isyancıların Tayland'ın güney eyaletleri dışındaki bölgeleri ilk kez hedef almadığından bahsetmedi. Haziran 1977'de militanlar Bangkok'taki Don Muang Uluslararası Havaalanı'na saldırmış ve Temmuz 1980'de Bangkok'taki bazı ulaşım merkezlerini bombalamışlardı (Chaiwat, 1986, s. 11-12). Dolayısıyla "Müslüman isyancıların" çatışmanın coğrafi olarak genişlemesiyle ilişkilendirilmesi, kendi kendine hizmet etmektedir. 20 Eylül 2005 tarihinde ise Tanyong Limo köyünde iki Taylandlı deniz piyadesi rehin alındı. Serbest bırakılmaları

için yapılan başarısız girişimler sırasında, isyancılar Malezyalı gazetecilerin olayı haber yapmasını talep ettiler, bu da isyancılara yönelik birincil desteğin hala komşu Malezya'dan geldiğini göstermektedir.

İkinci olarak, uzun süreli bir çatışmanın doğası olarak, yerel nüfus içindeki sosyal bölünmeleri desteklemede rol oynamaktadır. İsyanın sürekli olarak etnik bir nitelikte tasvir edilmesi, Tayland-Malay bölünmesini derinleştirmeye hizmet etmektedir. Benzer bir şekilde, çatışmanın sık sık dini olarak tasvir edilmesi de Budist-Müslüman ayrımını körüklemektedir.

Toplumdaki dini bölünmenin kendi başına bir sorun olmadığını belirtmek ise hayati önem taşımaktadır. Ancak kritik olan, Güney Tayland'daki isyanın temsilinin toplumdaki mevcut fay hatlarını nasıl derinleştirdiği ya da yumuşattığının anlaşılmasıdır. Bu durum özellikle Güney Tayland'daki çatışma için geçerlidir, çünkü çatışmanın sürekli dini olarak tasvir edilmesi ülkenin geri kalanında isyana katılmayan diğer Müslümanları da töhmet altında bırakmaktadır. Tayland'daki Müslümanlar genellikle tasvir edildiği gibi homojen değildir. Tayland'daki Müslümanların etnografyası, birçoğu Tayland ulus devletine başarılı bir şekilde asimile olmuş daha heterojen bir tabloyu yansıtmaktadır. Bunlar arasında Müslüman Siamlılar, Çamlar, Batı Asyalılar, Güney Asyalılar, Endonezyalılar, Çinli Müslümanlar ve Samsamlar da bulunmaktadır (Farouk, 1984, s. 5-12). Dahası, Güney Tayland'daki çatışmalar büyük ölçüde Pattani, Yala ve Narathiwat eyaletleriyle sınırlı kalmıştır.

Bu eyaletlerde ve tarihsel olarak Patani sultanlığına bağlı olan Satun'da önemli bir siyasi direniş ya da büyük şiddet olayları yaşanmamıştır. Satun'un farklılığı, Kelantan'dan ziyade Kedah Krallığı'nın etkisi altına girmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Satun halkı, Malay kökenli olmasına rağmen, etnik Malay geçmişlerine herhangi bir sevgi duymamakta ve kendilerini Tay olarak görmektedirler (Dulyakasen, 1991, s. 133). Buna ek olarak, Satun sakinlerinin çoğu Tayca konuşmakta ve Pattani-Malay lehçesini anlamamaktadır (Dulyakasen, 1991, s. 133). Dolayısıyla, Güney Tayland çatışmasında dini boyutun sürekli vurgulanması, Satun'da şiddetin olmamasını açıklamakta başarısız olmakta ve istemeden de olsa eyalet sakinlerini isyancılarla birlikte suçlamaktadır. Buna ek olarak, sadece dini bir çekişme Pattani, Yala ve Narathiwat eyaletlerindeki kurbanların çoğunun Müslüman siviller olduğu gerçeğini açıklayamamaktadır.

Üçüncü olarak, isyanın karakteri de içgörü sağlamaktadır. Ayrıca isyanın katılımcılarını dikkatli değerlendirmek gerekmektedir. Tayland devleti ve Güney Tayland'daki isyancı gruplara ek olarak, etnik bir çatışma, örneğin Malezya'nın rolünü de içermektedir. Ancak dini bir çatışma, İslami STK'ların yanı sıra Tayland dışından gelen dini terörist grupların rolünü de resme dâhil edebilir. Endonezya'nın en büyük Müslüman örgütü olan Nahdlatul Ulama'nın başkanının Mart 2005'te Güney Tayland'a yaptığı ziyaret sırasında hükümetin çatışmaya verdiği sert tepkiyi sorgulaması isyanın dini niteliğinin çatışmadaki paydaşları nasıl genişlettiğini değerlendirmektedir. Buna ek olarak, uluslararası İslami örgütler ve militan gruplar, çıkarlarına hizmet edecekse çatışmanın dini yönünü abartabilmektedirler. İslam Konferansları Örgütü (İİT) Güney Tayland'daki şiddet olaylarına ilişkin çekincelerini dile getirmiş ve Haziran 2005'te bölgeye bir inceleme heyeti göndermişti. Bir ay sonra Tayland Dışişleri Bakanı Kantathi Suphamongkon, İİT'nin güney eyaletlerindeki çatışmaların dini olmadığını anladığını ve müdahil olmayacağını iddia etmiştir. Ancak Ekim 2005'te İİT, "Güney Tayland'da Müslümanlara karşı devam eden şiddet eylemlerinden" endişe duyduklarını söyledi ve bu Tayland hükümetinin sert bir karşılık vermesine yol açtı. Bir başka olay Birleşmiş Milletler'in dikkatini çekti. 29 Ağustos 2005 tarihinde Satopa Yusoh adında çok saygın bir dini lider öldürüldü ve ertesi gün 131 kişi Malezya'ya göç etti. BM Mülteciler Yüksek Komisyonu (UNHCR), Tayland hükümetinin uluslararası kuruluşun olaya müdahil olmasını engelleme çabalarına rağmen sığınmacılarla görüşmeye başladı (Harish S. , 2006).

Bu tür bölge dışı aktörlerin çatışmaya dâhil olmasıyla birlikte, güney Tayland'daki huzursuzluğa getirilecek herhangi bir çözüm konusunda onların da endişelerini gidermesi gerekecektir. Thaksin hükümeti ise çatışmanın uluslararasılaşmasını engellemekle meşgul olmuş ve uluslararası toplumu Güney Tayland'daki anlaşmazlığın bir iç sorun olduğuna ikna etmek için büyük çaba sarf etmiştir. Bu durum bir yandan Bangkok ile diğer yandan İİT, UNHCR ve Uluslararası Af Örgütü arasında sert bir söz düellosuna da yol açmıştır. Bu yaklaşım, zaman ve kaynakları çatışmanın çözümünden uzaklaştırdığı için kısmi bir bakış açısını oluşturmaktadır. Şubat 2005 Tayland ulusal seçimlerinde güney illerinde katılımın yüksek olması, çoğunluğun hala oy pusulasını kurşuna tercih ettiğini de göstermektedir. Ancak Thaksin hükümetinin sert tepkisinden duydukları hoşnutsuzluğu Thai Rak Thai

partisini reddederek açıkça ifade etmişlerdir. Bangkok bu ivmeden faydalanmak yerine çatışmanın dış boyutlarıyla meşgul olmuştur. Kısacası, huzursuzluğun sürekli olarak dinsel olarak tasvir edilmesi, çatışmanın uluslararasılaşmasına katkıda bulunmuş ve Bangkok'un isyana etkili bir yanıt vermesini de engellemiştir.

1.9. Güney Tayland'da Müzakerelerin Başlaması

Güney Tayland'daki huzursuzluk, şiddet ve silahlı çatışma durumuna müzakere yoluyla çözüm bulmak için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Çatışmanın kökenleri 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Bölge üzerindeki Tayland hâkimiyeti 1909 Anglo-Siam antlaşması ile resmen kurulmuştu (Jasni, Pakri, Zain, Arifin, & Ahmad, 2019, s. 390). Bangkok hükümeti uzun bir süre boyunca güney sınır vilayetleri üzerindeki otoritesini ve merkezi kontrolünü asimile etmeden sürdürmekle yetindi ve Malay Müslümanlar, ayrı dini ve etnolinguistik kimliklerini korudular. Bölge üzerindeki merkezi yönetimi artırma çabaları, 1950'lerden 1980'lere kadar isyan dalgalarına yol açtı. Bunlar geleneksel askeri kampanyalar ve af programlarının bir kombinasyonu ile etkili bir şekilde bastırıldı. Mevcut şiddet dalgası 2004 yılında bir askeri kampa yapılan baskınla patlak vermiş ve bunu sürekli bir şiddet kampanyası izlemiştir. Tayland'ın en güneyindeki Pattani, Yala, Narathiwat eyaletleri ile Songkhla eyaletinin Malayca konuşulan dört bölgesinde ortaya çıkan huzursuzluk, binlerce kişinin ölümüne ve yaralanmasına neden olmuştur. Güney Tayland çatışması, Malay medeniyeti ile dil, din ve miras açısından birçok kültürel benzerlik ve grup kimliği işaretlerini paylaşan bir bölgede ortaya çıkan bir devlet kurma çatışmasıdır. Ayrılıkçı gruplar, son çekişme dönemlerinde açık bir İslamcı retorikle kendini gösteren kendi kaderini tayin etme talebinde bulunmuşlardır. Kendi kaderini tayin etme talebi, gruplar tarafından iddia edilen toprakları ayırarak bağımsız bir Patani meydana getirme ve bir ulus-devlet kurma hedefinde görülebilir. Bu talepler, bir ulus-devlet anlayışına sahip olan Tayland hükümeti tarafından da sorgulanmaktadır.

2. ARABULUCULUK VE BARIŞ ÇABALARI

Öncelikle belirtilmesi gereken durum, çatışmanın arka planı hakkında çok şey yazılmış olmasıdır (Askew, *Fighting with Ghosts: Querying Thailand's "Southern Fire"*, 2010); (Barter & Zarkin-Osburn, 2014); (Barters, 2011); (Chalk, 2001); (McCargo, 2008); (Satha-Anand, 2009); (Yegar, *Between Integration and Secession: The Muslim Communities of the Southern Philippines, Southern Thailand, and Western Burma/Myanmar*, 2002). Ancak, vaka içi karşılaştırmalı analizlerin yanı sıra, medya ve çatışma çözümü teorisinin sunduğu genel kavrayışlar tarafından bilgilendirilen ve bunlara dayanan bir analiz eksikliği söz konusudur. Bu bölümde Güney Tayland çatışmasında, barış sürecinin birbiriyle ilişkili iki sorusunu açıklamaya çalışarak görüşmelerin koşullarını incelenecektir.

Bunlardan ilki, önceki girişimlerin neden resmi bir barış diyaloguna dönüşemediği, 2013'teki girişimin ise bunu başardığıdır. İkincisi ise hem birinci hem de ikinci tur görüşmelerde müzakere edilmiş bir çözüme doğru ilerleme kaydedilememesini neyin açıkladığıdır. Bu soruları ele alarak, 2013 Tayland heyetinin çözüme bakış açısının yanı sıra, bu çatışma üzerine daha önce yapılan araştırmaları da gözden geçirerek Güney Tayland çatışması vakasına bilgi katmaya çalışılacaktır.

Bununla birlikte, bu bölümün ana itici gücü, barış girişimlerindeki farklılıkların vaka içi yapısal karşılaştırmasıdır. Bu çalışmada, çatışma taraflarının genel olarak çatışmalarına müzakere edilmiş çözümler aramaya ne zaman açık olacaklarına dair koşulları ve temel özellikleri açıklamaya çalışan olgunluk teorisinden (Zartman I. W., *Dynamics and Constraints in Negotiations in Internal Conflicts* içinde I. William Zartman, editör, *Elusive Peace: İç Savaşlara Son Vermek İçin Müzakere Etmek*, 1995) yararlanılacaktır. Bu teorisinin orijinal formülasyonunda, çatışan tarafların müzakereye hazır olmalarını etkileyen üç unsur vardır. Bunlar; 1) Karşılıklı olarak zarar veren bir çıkmazın algılanması; 2) Karşılıklı olarak cazip fırsatların (MEO) varlığı yoluyla bir çıkış yolu algısı; ve 3) geçerli sözcülerin varlığı. Bu üç unsurdan sonuncusu daha sonraki çalışmalarda (Zartman I. W., 2001) küçümsenmiş olsa da, burada bunun aslında bir yandan diyalog girişimlerinin başlangıcı ile diğer yandan fiili barış müzakerelerinin başlaması arasındaki farklılığı açıklamaya yardımcı olabilecek çok önemli bir faktör olduğu gösterilmektedir. Ancak olgunluk teorisi aynı zamanda olgunlaşmış durumların

çatışma dinamiklerinde faydalanılması gereken fırsat anları olduğunu da öne sürer. Çalışmada göstereceğimiz gibi, iki taraf da 2013'teki açılımdan faydalanamamıştır. Bu durum özellikle Tayland hükümeti için geçerlidir.

Uluslararası Müzakere dergisinin bu sayısı İslamcı çatışmalarda müzakere temalarını ele almaktadır ve bu nedenle bu özel çatışmanın dini boyutlarını tartışmak önemlidir. Güney Tayland çatışmasını İslamcı bir çatışma olarak tanımlamak makul müdür? Bununla birlikte, çatışma aynı zamanda siyasi ve ekonomik hak mahrumiyetine dayanmaktadır ve bu çatışmayı tanımlamak için 'cihatçı çatışma' gibi tekil bir kavram kullanmak yanıltıcı olacaktır (Connors, 2006); (Joll, 2010); (Nilsen & Hara, 2017). Dahası, bu çatışmayı İslamcı çatışma etiketi altında sınıflandırmanın, çatışmanın sadece İslamcı çatışmayla ilgili olduğu şeklinde yorumlanmaması gerektiğini kabul etmek de önemlidir.

Bu durumda, dini sınırların kimlik belirteçleri olarak hizmet ettiği kimlik temelli bir çatışma olsa da, etnik, dini ve yerel grup kimliklerinin örtüşen ve sürekli değişen kategorileri ve anlatıları ile değişen kimliklerin olduğunu kabul etmek de önemlidir (Jory, 2007). Yine de çatışma, kısmen dini terimlerle çerçevelenmiştir ve bu nedenle çatışmanın ihmal edilemez bir dini boyutu vardır. Çatışma, huzursuz bir devlette, kendilerinin çatışmayı dini bir anlam ve bağlam taşıyormuş gibi algulamalarında, örneğin ritüel uygulamalarında da ortaya çıkmaktadır (Barter & Zarkin-Osburn, 2014). Çatışmanın dini karakteri askere alma süreçlerinde de görülebilir (Askew & Helbardt, *Becoming Patani Warriors: Individuals and the Insurgent Collective in Southern Thailand*, 2012). Bununla birlikte, isyanın kökenlerinin yerel dini ağlar ve okullardan kaynaklandığını kabul etmek de önemlidir. Ana isyancı örgüt Barisan Revolusi Nasional (BRN) veya Ulusal Devrimci Cephe, telkin için geleneksel İslami Pondok okulları ağına dayanmaktaydı. Bu ise onlara Orta Doğu'dan ithal edilen dini aşırıcılık yerine İslam ve milliyetçiliğin yerel Malay yorumlarının geleneksel kavramları üzerine inşa etme imkanı verdi (Liow, 2006); (McCargo, 2008). Dahası, çatışmanın dini niteliği, isyanın üslubunda da açıkça görülmektedir (Liow, 2004). Dolayısıyla Tayland örneğini analiz etmek, İslami hareketlerle barış süreçlerine ışık tutmaya yardımcı olabilir. Her ne kadar Patani özgürlük hareketi özel ve belki de istisnai bir durum olsa da, çeşitli barış girişimlerinin analizi İslami çatışmalarda barışın

müzakere edilmesine ilişkin daha geniş tartışmalar için faydalı bilgiler sağlamaktadır. Aşağıda, geçerli sözcüler kavramına odaklanarak, devlet içi çatışmalarda olgunluk ve müzakerelerin başlatılmasına ilişkin akademik tartışmanın mevcut aşaması özetlenecektir. Daha sonra bu hususun neden önemli olduğunu üzerine tartışılacaktır.

Ayrıca çatışmadaki farklı barış girişimlerini ana hatlarıyla ve kısaca tanımlayacak ve geçerli sözcüler meselesinin, başarısız girişimler ile resmi müzakerelerin başlamasına yol açan 2013 girişimi arasındaki farklılığı açıklamaya yardımcı olan kritik mesele olduğunu göstermek için karşılaştırmalı bir analiz kullanılacaktır. Son olarak ise, bu konunun genel temasına vurgu ayılacak ve geçerli sözcüler bulmanın neden özellikle dini olarak tanımlanmış çatışmalarda zor olabileceğini değerlendirilecektir.

Oluşum sürecinde dini çerçeveli milliyetçiliğin algısı iki uyumsuz faktör etrafında gelişmektedir. Bunlar, Budist kimliğin kökleştiği merkezi bir Tayland devletine karşı Malay-Müslüman topluluğu için ayrılık ve siyasi kendi kaderini tayin taleplerini ifade etmektedir. 2004 ve sonrasındaki ayaklanma, 70'lerdeki bir öncekine kıyasla daha dini yönelimlidir (McCargo, 2008). Çatışmanın dini doğası, hem Budist Rahiplere saldıran savaşçılar hem de sırasıyla Tayland devletine veya isyancılara sadık olduğu düşünülen İslami liderler tarafından dini liderlerin hedef alınmasında (Melvin N. J., 2007); (Liow, 2008) ve aynı zamanda Budist din adamlarının militarize edilmesinde (Jerryson, 2011) açıkça görülmektedir.

2.1. Müzakere ve Arabuluculuk

Giderek artan sayıda akademik çalışma arabuluculuk ve çatışma çözüm süreçleri konusunda ilgilenmekte, inatçı ve şiddetli toplumsal çatışmaların daha barışçıl gelişmelere ve dönüşümlere yöneldiği koşulları anlamaya ve tanımlamaya çalışmaktadır (Wall J. J., 2001); (Greig & Diehl, 2012); (Wall & T. C. Dunne, 2012); (Wallenstein & I., 2014). Arabuluculuğu, tarafların çatışmalarını bir dış aktörün yardımıyla çözmeye çalıştıkları, fiziksel şiddete başvurmadan veya yasal bir çerçevenin otoritesine başvurmadan müdahale eden bir çatışma yönetimi, müzakere, diplomasi ve diyalog süreci olarak kavramsallaştırılabilir (Bercovitch, Anagnoson, & T. J., 1991); (Bercovith & Langley, 1993). Dolayısıyla arabuluculuk, çatışmayı çözmeyi veya yönetmeyi amaçlayan bir sürece şiddet içermeyen, zorlayıcı olmayan ve nihayetinde gönüllü bir

katılım biçimidir. Arabuluculuğun bu kavramsallaştırmasından da anlaşılacağı üzere, bir aktörün bir çatışmada arabulucu olarak görülebilmesi için, konuya ilişkin tarafsız olması ya da taraflara karşı tarafsız olması gerekmez (Saadia, 1975); (Isak, 2009). Uluslararası arabuluculukla ilgili ana akım çağdaş araştırmalara uygun olarak, bu arabuluculuk tanımı, ilgili ve hatta taraflı arabulucuları da kapsamaktadır.

Arabuluculuğun genel gidişatı üzerine yapılan ampirik çalışmalar, arabuluculuğun başlangıcının, savaşı taraflar ile potansiyel arabulucu arasındaki bağlar ve ilişkiler (Michael, 2005); (Greig & Regan, 2008), devlet içi çatışmalarda arabuluculuğu kabul etmenin maliyeti ve faydaları (Melin & Svensson, 2009); (Govinda, 2013); (Kaplow, 2015) ve siyasi koruma ihtiyacı (Kyle, 2010) dahil olmak üzere bir dizi faktör tarafından yönlendirildiğini göstermektedir.

Arabuluculuk teorisi için kilit bir ilgi alanı, arabuluculukla yürütülen barış görüşmelerinin ne zaman başlayacağı sorusudur. Başka bir deyişle, tarafların çatışmalarını bir dış aktörün yardımıyla çözmeye yönelik ciddi girişimler için müzakere masasına oturmaya istekli olmalarını hangi faktörler açıklayabilir? Masaya oturmak, müzakere, katılım ve gündem için sınırların belirlenmesi konularını çözüme kavuşturarak ve müzakere edilmiş bir yol izlemek için yeterli iç desteği güvence altına alarak karmaşıklıkları ve belirsizlikleri azaltabilecekleri bir süreçtir (Gross, 1989). Ancak bu süreçteki kilit soru, müzakere öncesi girişimler, uzlaşmacı açılımlar, diyalog ve deneme balonlarından barış görüşmelerinin başlamasına kadar olan kırılma noktasının nasıl açıklanacağıdır. Olgunluk kavramı, savaşı aktörlerin genel olarak masaya oturmayı düşünmeye istekli olacakları koşulları ifade eder. Olgunluğun kilit unsuru, tarafların maliyetli ve acı verici bir çıkmaza saplanıp kaldıkları bir durumdur. Dolayısıyla müzakerelerdeki çıkmaz önemli bir unsurdur: en azından bir taraf şiddet stratejisiyle isteklerini gerçekleştirme yolunda ilerleme kaydettiğini düşündüğü süreçte, arabuluculuk girişimleri sonuç vermeyecektir. Yine de ciddi arabuluculuk girişimlerinin başlatılması için çıkmazlar yeterli değildir.

Tarafların içinde buldukları çıkmazdan kurtulmaları için teşvik edilmeleri de gerekir. Dolayısıyla çatışma sürekli olarak görüldüğü süreçte, taraflar kendileri için merkezi önem taşıyan konularda müzakere etmeyi ve taviz vermeyi amaçlayan bir

sürece girmeye hazır olmayacaklardır. Karşılıklı zarar veren çıkmaz (MHS)⁴ kavramı, şiddetli çatışmalarda arabuluculuğun zamanlaması için bu karşılıklı algıya dayalı kriteri tanımlamak için ortaya atılmıştır (Zartman I. W., 1995); (Zartman I. W., 2001). Bu nihai olarak algısaldır, ancak algılar elbette çatışmanın dinamikleri de dahil olmak üzere tarafların kendi öznel gerçekliklerinin ötesindeki nesnel faktörlerden etkilenmektedir. Bu nedenle, savaş alanındaki gelişmeler de dahil olmak üzere, olgunlaşmış bir durumu tespit etmek için nesnel göstergeler kullanılabilir, ancak bir durumun olgunlaşmış olgunlaşmadığı, liderliğin bu nesnel göstergeleri nasıl yorumladığına bağlıdır.

MHS, devlet içi silahlı çatışmalar gibi yüksek düzeyde tırmanan çatışmalarda aktörlerin ana stratejileri olan şiddeti sürdürme eğiliminde oldukları ve çatışma koşulları tarafından buna zorlanmadıkları sürece ikili müzakereleri sürdürmekten kaçındıkları gerçeğine dayanır. Başka bir deyişle, taraflar sıkışıp kaldıklarını ve ellerindeki kaynaklarla çatışmayı daha da tırmandırarak hedeflerine ulaşamayacaklarını fark etmedikçe arabuluculuk yoluyla ciddi çatışma çözümü çabalarına girişmeyeceklerdir. Bu nedenle, durum olgunlaşmadıkça bir çatışmayı müzakereler yoluyla çözmek için anlamlı ve ciddi girişimler görmeyi beklemeyiz ve bu nedenle hükümetlerin ve isyancı grupların liderleri, çatışma dinamikleri bir MHS durumuna geçmedikçe masaya gelmeye teşvik edilemeyecektir.

Olgunluk kavramı etrafında akademik bir tartışma da gelişmiştir (Zartman I. W., 1985); (Daniel, 1986); (Richard, 1988); (Louis, 1992); (Marieke, 1994); (Rubin Jeffrey, 1991). Kavrama yöneltilen eleştirilerden biri, fazla aktör merkezli olduğu ve çatışmadaki tarafların üniter aktörler olarak davrandığını varsaymasıdır (Stedman Stephen, 1991). Böylece, olgunluğa ulaşılabilir partiler içindeki temel değişiklikler veya savaşan partilerin liderleri gibi ikincil destekleyici aktörlerin katılımındaki değişiklikler yoluyla (Stedman Stephen, 1991).

Çatışma olgunluğunun ikinci boyutu, tarafların müzakere edilmiş bir çözümün sunduğu fırsatlar nedeniyle savaş alanından uzaklaşmaya nasıl teşvik edildikleriyle ilgili olan çekme faktörüdür. Bu aynı zamanda algısal bir kavramdır, çünkü tarafların çatışmaya bir çözüm bulma olasılığını öznel olarak nasıl algıladıklarına bağlıdır. Taraflar müzakere masasına oturmanın karşılıklı olarak cazip hale getirdiği fırsatlar

⁴ Mutually Hurting Stalemate (MHS).

(MEO) tarafından teşvik edilebilir. Ancak, diyalog aşamasını verimli kılmak için, tarafların bu karşılıklı müzakere edilmiş çözüm olasılıklarını algılamalarına yardımcı olabilecek teşvik stratejileri kullanmak gerekir (Pruitt, 2015, s. 60).

Karşılıklı cazip fırsatlar, tarafların çatışan isteklerini çözebilecek bir formülde bulunan ve tarafların çıkmazlarından bir çıkış yolu algılayabilecekleri, her iki tarafın da sonunda kabul edebileceği olası çekici sonuçların olduğunu tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (Thomas, 2008); (Zartman W. I., 2019). Olgunluk kavramının orijinal formülasyonunda Zartman üç temel unsur belirlemiştir: karşılıklı zarar veren bir çıkmaz algısı, bir çıkış yolu algısı (ki bunlar cazip fırsatlardır) ve geçerli sözcülerin varlığı.

“Geçerli sözcüler”, ister devlet ister isyancı bir grup olsun, hem karşı taraftan hem de savaşıyan tarafın içinden bu şekilde tanınan bir lider/liderlik için kullanılan bir terimdir. Başka bir deyişle, sözcünün geçerliliği, savaşıyan tarafın temsilcisi olarak kabul edilmesine ve bir grubun liderinin ya da temsilcisinin kendi tarafına verdiği taahhütleri ve tavizleri yerine getirebilmesine bağlıdır (Zartman I. W., 1995). Ancak daha Zartman, sonraki çalışmasında (Zartman I. W., 2001) ikinci unsuru önemsizleştirir, çünkü farklı bir önem seviyesinde yapısal bir faktör olarak kabul edilir ve olgunluk tartışması daha sonra sözcüler sorununa dikkat etmeden MHS ve MEO’nun itme ve çekme faktörlerine odaklanır. Zartman’ın olgunluk kavramını yeniden formüle etmesi, olgunluğun diğer unsurlarıyla ilişkili olarak geçerli sözcüler oluşturmanın önemini küçümsemenin bir yolu olarak da düşünülebilir.

Ancak, bu çalışmada görüleceği üzere, orijinal önermenin bu şekilde yeniden formüle edilmesi talihsiz bir durumdur. Müzakere girişimlerinde bulunabilecek, meşru bir muhatap olarak algılanabilecek ve müzakere masasında mutabık kalınan tavizleri verebilecek otoriteye sahip aktörler olan geçerli sözcülerin varlığının, neden bazı barış girişimlerinin müzakerelerle sonuçlanırken diğerlerinin sonuçlanmadığını açıklamaya yardımcı olabilecek kilit bir unsur olduğu savunulmaktadır. Tarafların müzakerelere katılabilecek geçerli sözcüler belirleyebilmeleri, en üst düzey liderliğin mutlaka aşağıdaki hususları yerine getirmesi gerektiği anlamına da gelmemektedir.

Barış süreçlerinde, daha düşük rütbeli temsilcilerin barış sürecinin başlangıcına katılması oldukça yaygındır. Ancak, geçerli sözcüler kavramı temsil edilebilirliği, yani bir bireyin veya birey gruplarının sadece kişisel kapasiteleriyle katılmamalarını gerektirir.

2.1.1.Güney Tayland'daki Çatışma ve Müzakereler

Geçerli bir sözcünün varlığının olgunluk kavramı için daha önce kabul edilenden daha merkezi bir öneme sahip olabileceğini ve son on yıllarda müzakere üzerine akademik literatürde gördüğünden daha fazla ilgiyi hak ettiğini öne sürülebilir. Aslında, geçerli bir sözcünün varlığının anlamlı müzakerelerin gerçekleşmesi için kritik öneme sahip olduğu da savunulabilir. Dahası, geçerli sözcünün genel arabuluculuk teorisinde nereye yerleştirileceği konusunda, bu unsurun dini çerçeveli çatışmalarda özel bir ağırlık taşıyabileceği de öne sürülebilir. Zira çatışmanın dini niteliği, bir sözcünün grubun geçerli bir temsilcisi olarak algılanabilmesi için dini otoritesine dayanak oluşturması gerektiğini ima etmektedir.

Otoritenin düşünsel kaynağı ve dini temelli iddialara itirazının meşruiyeti, isyan tarafından tam olarak kontrol edilmeyen ve bir dereceye kadar isyanın dışında olan otoritelerde yatmaktadır (Jerome, 2018). Dini ideolojinin meşru olabilmesi için, geçerli sözcülerin geleneksel dini otorite tarafından tanınması ve bu otoriteye erişimlerinin olması gerekir. Aynı zamanda, isyan ve militanları üzerinde kontrol uygulayabilmelidirler.

Dolayısıyla, geçerli sözcüler ikili bir niteliğe sahip olanlardır: hem dışsal bir otoriteye dayalı meşruiyete sahip olmak, hem de aynı zamanda militan hareket üzerinde içsel kontrole sahip olmak. Bu durum, ulaşılması ve sürdürülmesi zor bir konumdur. Kutsal kitaplara, din adamlarına, ibadetlere, uygulamalara ve inançlara dayanan geleneksel otorite kaynakları ile militan bir ayaklanmanın iç dinamikleri arasında gerilimler ortaya çıkabilir. İkincisi ise askeri bir hareketin askere alma, eğitim, koordinasyon ve hedef belirleme gibi daha gündelik meseleleriyle ilgilenmek zorundayken, ilki daha uzun bir zaman sürecine odaklanır. Bir hareketin iç kontrolü, prensip meselelerinden ziyade, iç güç mücadelelerini ve hareket içi rekabeti yönetmek gibi daha sıradan disiplin meseleleriyle de ilgili olabilir. Militan hareketler kendilerini her zaman hareketin ideolojik temelini temsil edecek şekilde göstermeyebilir. Dış otorite-iç kontrol arasındaki bu gerilim geçerli bir sözcünün ortaya çıkma şansını da azaltabilmektedir.

Bu yetiye dahip bir sözcü lider, hem tanımlanacak hem de diğer tarafça kabul edilecektir. Dahası, bu gerilim her tür silahlı ayaklanmada ortaya çıkabilecek zorlu bir

dinamiği temsil ederken, dini olarak tanımlanan çatışmalarda özellikle sorunlu olabilir. İdeolojik olarak daha az tanımlanmış hareketler için dış otorite daha az rol oynarken, katılım için özel teşvikler kontrol uygulamaktan daha önemli olabilir. Sosyalist-Marksist ideolojik çerçevelere bağlı militan Marksist hareketler gibi diğer ideolojik hareket türlerinde, geleneksel otorite kaynaklarına dayanmadığı için otorite, genellikle hareket tarafından içselleştirilir ve kontrol edilir.

2.1.2. Güney Tayland'daki Silahlı Çatışmada Geçerli Sözcü

Çatışmanın bu boyutu, Güney Tayland'daki silahlı çatışmada işlevsel hale getirilmek için, bir temsilcinin Malay-Müslüman hareketlerinin geçerli bir sözcüsü olarak kabul edilmesi konusunda üç temel niteliğe sahip olması gerektiğini öne sürülebilir. Bunlar;

- 1) Etnik soy ve dil kullanımı yoluyla Patani Malay kimliğini sergilemek;
- 2) Güney Tayland'da faaliyet gösteren silahlı militanlar üzerinde kontrol uygulayabilmek;
- 3) Geleneksel dini otoritelere erişime sahip olmak, yani İslami bir öğretmen olmak veya İslami liderler tarafından kabul edilmek. Bununla birlikte, çeşitli ayrılıkçı hareketler olsa da BRN, Tayland içinde güçlü bir varlığı olan, sahadaki militanlar üzerinde kontrol uygulayan ve dini otoriteye sahip tek örgüt olarak kabul edilebilir.

Bir temsilcinin Tayland devletinin geçerli bir sözcüsü olarak kabul edilebilmesi için ise;

- 1) Tay kimliğini ulus, din ve kral kavramına gömülü olarak sergilemeli (din görünüşte tarafsız olsa da evrensel olarak Budizm olarak yorumlandığına dikkat edilmeis gerekmektedir);
- 2) Tay devlet gücü ve ordusu üzerinde kontrol uygulayabilmeli;
- 3) kraliyet otoritesine erişebilmelidir.

Tayland, 19. yüzyılın ortalarındaki siyasi reformlardan bu yana kraliyetçilik ve kraliyet ailesine itaat etrafında tanımlanan, devlet merkezli bir milliyetçilik inşa etmiştir (David, 2012). Geçerli sözcüler bulma sorunu hükümet tarafı için de geçerli olsa da,

militan hareket için özellikle akut bir durum teşkil etmektedir. Bunun nedeni ise 2004 ve sonrasında kendini gösteren militan ayaklanmanın geleneksel İslami otorite kaynaklarına dayanmasıdır. Temelde laik, solcu ve devrimci olan 1970'lerden önceki ayaklanmaların aksine şimdiki ayaklanma, milliyetçi ve İslamcı bir isyanın birleşimidir (Andrew, 2010); (Melvin N. J., 2007). Bu çalışmanın başından itibaren açıkça belirttiğimiz gibi, bu çatışmayı 'dini bir çatışma' olarak anlamak, dini dinamiklerin ne olduğu konusunda önemli uyarılar olmadan yapılamaz.

Çatışmanın gerçekten ne anlama geldiği, bununla birlikte, mevcut ayaklanmaları dini boyutlarını dikkate almadan anlamak da mümkün değildir. Dinin otoritesi militan hareketi çok yönlü bir şekilde şekillendirmiş, etkilemiş ve hatta ona nüfuz etmiştir. Bu durum üç farklı açıdan görülebilir. İlk olarak, geleneksel otoriteler ayaklanmanın altında yatan gerekçeyi yanıstmaktadır. Dini otoriteler grup içi dayanışma, güven ve öz saygıyı geliştirmenin yanı sıra grup kimliğinin oluşturulmasına ve sürdürülmesine yardımcı olmuştur. Dini otoriteler, aynı zamanda adaletsizlik ve baskıya dair anlatılar sunarak ve çatışmanın çerçevesini tanımlayarak şikayetlerin dile getirilmesine ve anlamlandırılmasına yardımcı olmuştur.

İkinci olarak, dini otoriteler teolojik temelli, uhrevi ödül sistemleri sağlayarak insanları yüksek riskli aktivizm ve şiddete katılmaya teşvik etmeye yardımcı olmuştur. Üçüncü olarak ise dini otoriteler de süreçte kilit bir rol oynamıştır. Çünkü militan ve destekçi kazanımı ve taraftar toplamak, geleneksel İslami okul sistemleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Tüm bunlar bir araya getirildiğinde, isyanın dini otoritelere dayandığı ve onlardan yararlandığı ortaya çıkmakta, bu da isyanın temsilcilerinin dini otoriteler açısından geçerli görülüp görülmediği sorusunu kilit bir mesele haline getirmektedir.

2.1.3. Barış Süreçlerinin Değerlendirilmesi

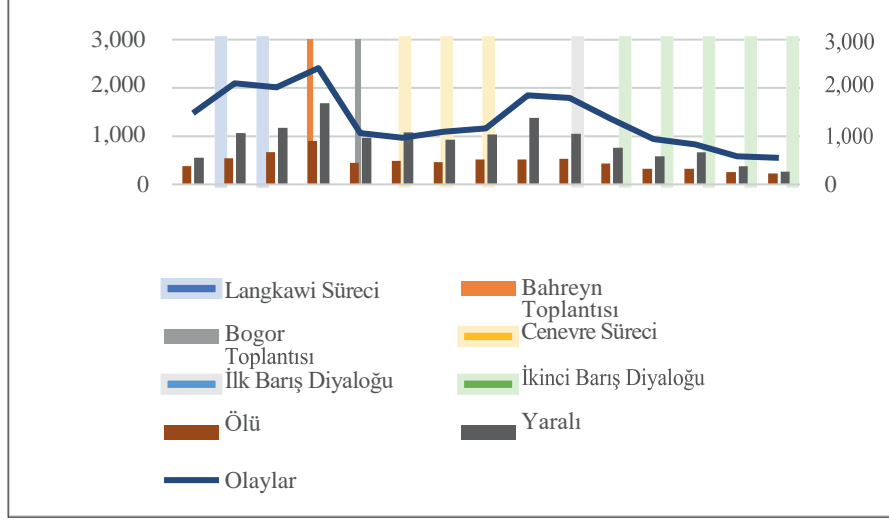
Güney Tayland çatışması süresince barış müzakerelerini başlatmak için altı ayrı girişimde bulunulmuştur. Bu bölümde, bu barış girişimlerine genel bir bakış sunulacak ve aralarındaki farklılık değerlendirilecektir. Geçmişteki çabalara ilişkin bu bölümdeki değerlendirme, farklı süreçlerin ve girişimler ile müzakereler arasındaki farklılığın bir özetini sunarak bu barış girişimlerini değerlendirmektedir.

Güney Tayland'da karşılıklı zarar veren bir çıkmazın varlığını araştırmak için, son on dört yıllık çatışma dönemindeki şiddet düzeylerine ilişkin ayrıntılı istatistiklere de çalışmada başvurulmuştur. Bu çatışmadaki çıkmaz, iki tarafın da kazanamadığı ancak iki tarafın da geri adım atmak ya da kaybetmeyi kabul etmek istemediği bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bu koşullar altında çatışmanın devam etmesi her iki tarafa da acı verir ve tarafların maliyetli bir çıkmazda sıkışıp kaldığı bir durum meydana getirmektedir. Şiddet istatistiklerinin, tarafların maliyet, acı ve sıkışmışlık algısını ölçmenin optimal bir yolu olmaktan uzak olduğu unutulmamalıdır. Bunların hepsi zorunlu olarak algısal boyutlardır. Yine de, daha yüksek bir şiddet yoğunluğunun büyük olasılıkla çatışmanın maliyetliliği hissini artıracığı mantığı altında, şiddetin yoğunluğunun çatışmaların maliyetlerinin algılanması için kusurlu bir vekil olarak çalışabileceğini düşünüyoruz. Dolayısıyla, karşılıklı zarar veren çıkmazların nihayetinde algısal ve öznel olduğunu ve nesnel göstergeler kullanmanın sınırlılıkları olduğu değerlendirilebilir. Bununla birlikte, liderlerin açıklamaları gibi alternatif göstergelerin de kendi içlerinde sorunlar barındırdığına dikkat çekilmelidir. Örneğin, çatışan taraflar bir çatışma durumunda kendi taraflarının niyetleri hakkında gerçeği söyleme konusunda caydırıcı unsurlara da sahiptir.

Aşağıdaki grafik, şiddet olaylarının sayısı, ölümler ve yaralanmalar açısından yıllık şiddet seviyelerini özetlemektedir. Çatışmanın ilk dört yılında şiddetin hızla tırmanmasının ardından 2008 ve 2011 yılları arasında hızlı bir düşüş yaşanmıştır. Bunu 2012'de yeni bir zirve ve ardından şiddetin azaldığı uzun bir dönem izlemiştir.

Bu aşamada, on yılı aşkın bir süredir devam eden şiddetli çatışmaların ardından, Tayland devleti için toprak kontrolünü sürdürebilecekleri ama aynı zamanda askeri bir zafer kazanma ihtimallerinin sınırlı olduğu açıktı (Harish S. , 2006). Şiddetin azalmasına rağmen, çatışma önemli sayıda can kaybına neden olmuştur. Buna ek olarak, son on dört yıldır çatışma yönetimi için yılda 400 milyon ila 1 milyar ABD doları arasında harcama yapan Tayland devleti üzerinde önemli bir mali yük oluşturdu (TGBB, 2020). Çatışma aynı zamanda militanlar ile Tayland hükümetinin güvenlik birimleri arasındaki çatışmalar ya da ayrılıkçıların hedef gözetilerek yargısız infaz edilmesi yoluyla isyancı harekete de kayıplar verdirmiştir. Buna ek olarak, yurtdışında sürgünde yaşayan ve yaşlanan lider kadrosunun eve dönmelerini sağlayacak kesin bir

askeri zafer kazanma ihtimali ise çok düşüktür. Bu nedenle, çözüm daha cazip hale gelmektedir. Zira taraflar çatışmanın bir çıkmaza ulaşacağını iyi bilmektedir. Birlikte ele alındığında, bu durum çatışmanın karşılıklı zarar verici bir duruma yaklaştığını da göstermektedir.

Şekil 2.1: Yıllık şiddet seviyeleri, 2004-2018 Kaynak: Deep South Watch Database (2019)

2.2. Çözme Yönelik Adımlar

2.2.1. Langkawi Süreci

Güney Tayland çatışmasının iki tarafı arasında görüşmeleri başlatmaya yönelik bu ilk çaba, eski Malezya Başbakanı Mahathir Mohamad tarafından ve Tayland hükümetinin de onayıyla başlatılmıştır (Engvall & Svensson, 2020). Sürgündeki ayrılıkçı grupların liderleri, Tayland hükümeti ile bir barış süreci için bir dizi tavsiye oluşturmak üzere bir dizi görüşmeye davet edilmişti. İsyancı gruplar arasındaki önemli bir fark, komuta ve kontrol yapılarının yanı sıra liderliklerinin konumuydu. BRN, Tayland içinde güçlü bir varlığa ve Malezya'nın komşu bölgelerinde yerleşik bir liderliğe sahipti. Diğer militan grupların komuta kademesi ise sahadaki militanlardan daha uzakta olup, liderleri İsveç ve başka yerlerde sürgünde yaşamaktaydı. Tayland tarafı, tartışmaya ancak daha sonraki bir aşamada katılan Ulusal Güvenlik Konseyi ve ordudan üst düzey yetkililer tarafından temsil edildi. Bu toplantı önemli bir ilk adım

olmakla birlikte, resmi bir müzakere değildi. Daha ziyade ortak zemini belirlemeye yönelik bir süreçti (ICG, 2023). Süreç Şubat 2006'da, daha sonraki süreçler için temel olarak kullanılacak tavsiyeleri içeren bir raporla sonuçlanmıştı.

Langkawi Süreci, ayrılıkçı tarafın geçerli bir sözcüsünden yoksundu. Bazı küçük ayrılıkçı gruplar ise liderlik figürleri tarafından temsil edilmiştir. BRN hareketi, görüşmelerin bir parçası değildi, ancak bazı düşük rütbeli BRN üyeleri, kişisel sıfatlarıyla toplantıya katıldılar. Buna ek olarak Başbakan Thaksin Shinawatra, Langkawi toplantılarından çıkan tavsiyeleri yerine getirmediği için Tayland hükümeti de herhangi bir taahhütte bulunmadı. Dahası, militanlar bağımsızlıktan başka bir şey elde etmemeye kararlı olduklarından ve Tayland devleti de Malay-Müslümanlar için kendi kaderlerini tayin etme konusundaki her türlü tartışmaya kapıyı kapatmakta ısrarcı olduğundan, çözüm için gerçek bir fırsat yoktu.

Süreç, Thaksin hükümetinin 2006'daki Sarı Gömlek protestolarının siyasi baskısı altına girmesiyle sona erdi ve güneydeki çatışma geri planda kaldı. Langkawi süreci çatışmanın çok erken bir aşamasında gerçekleştiği için durum bir çıkmazdan çok uzaktı ve daha bu noktaya ulaşamamıştır. Aksine çatışma, nüfusun giderek daha geniş kesimlerini etkileyen hızlandırılmış şiddetle damgasını vurdu.

2.2.2. Bahreyn Toplantısı

Konunun çözümüne dair ikinci çaba, 2006 darbesinden sonra ordu tarafından atanan Başbakan Surayud Chulanont hükümeti döneminde gerçekleşmiştir. Surayud, görev süresinin son ayında Bahreyn'de üst düzey PULO liderleriyle bir araya gelmiştir. İsviçre merkezli bir kuruluş olan İnsani Diyalog Merkezi (HDC) ise toplantıyı kolaylaştırmıştır.

Toplantı ise sonuçsuz kalmıştır. Surayud, görevden ayrılmak üzere olduğu için Tayland hükümetinin inandırıcı bir anlaşma yapma fırsatı yoktu. Buna ek olarak, sonraki Samak hükümeti de toplantıyı takip etmedi. İsyancıların tarafındaki temsiliyet ise zayıftı. Toplantıya katılan Kasturi Mahkota, PULO'nun fraksiyonlarından birine liderlik etmekteydi ve BRN hareketi ile zayıf bir ilişkisi vardı. Bahreyn Toplantısı hem can kayıpları hem de olayların gelişimi açısından şiddetin zirve yaptığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Yine de çatışma, o dönem itibarıyla aktif ve oldukça dalgalı olduğu için bir durağanlıktan uzak bir görünüm taşımaktaydı.

2.2.3. Bogor Toplantısı

2008 yılında Endonezya'nın Bogor kentinde GMIP, PULO (Shamsuddin Khan fraksiyonu), BİPP ve BRN olmak üzere dört gruptan oluşan bir grup ayrılıkçı lider ile hükümet temsilcileri arasında gizli bir toplantı düzenlenmesi planlanmıştı. Bu toplantı 2008 yılında kısa ömürlü Somchai Wongsawat hükümeti döneminde ve dönemin Endonezya Başkan Yardımcısı Jusuf Kalla'nın kolaylaştırıcılığında gerçekleştirilmişti. Tayland hükümeti eski Dördüncü Ordu Komutanı General Kwanchart Klaharn tarafından temsil edilmiştir. Endonezyalı arabulucular, basında yer almak istemiş ve almış, bu da Tayland ordusunun girişimini kamuoyu önünde reddetmesine yol açmıştır (ICG, 2023).

Toplantı aniden sona ermemiş olmasaydı dahi, bu bir başlangıç olmayacaktı. BRN'den üst düzey katılımcı olmadığı için ayrılıkçı tarafın geçerli bir sözcüsü bulunmuyordu. Buna ek olarak, toplantı daha önceki çabaların üzerine inşa edilmediğinden, esaslı meselelerin ele alınması için görünürde bir fırsat da yoktu. Eylül 2008'deki toplantı sırasında, Tayland'ın bölgeye uyguladığı devlet şiddeti artarken, ayrılıkçı şiddet oranları da hızla düşüşe geçmiştir. Bu durum Tayland ordusunun militanlara karşı ezici güç kullanma stratejisinden kaynaklanıyordu. Bu dinamikler hükümete zaferin engellendiği hissini vererek Bogor Toplantısı'nda taviz vermeleri için çok az sebep verdi ve dolayısıyla taraflar büyük olasılıkla durumu bir çıkmaz olarak da görmemişlerdir. Bu şekilde çatışmalar ve güney Tayland bölgesindeki durum mevcut konumunu muhafaza etmeye devam etmiştir.

2.2.4. Cenevre Süreci

2009 yılı, Tayland'ın güneyindeki çatışmaya bir çözüm getirmeye yönelik ilk sürekli ve uzun vadeli çabanın başlangıcına tanıklık etmiştir. Bu süreç Tayland tarafında Ulusal Güvenlik Konseyi (NSC) tarafından temsil edildi. PULO fraksiyonlarından birinin lideri olan Kasturi Mahkota, bir kez daha ayrılıkçıları temsil etti. HDC süreci kolaylaştırdı ve daha önceki Bahreyn Toplantısında olduğu gibi çoğunlukla aynı aktörleri bir araya getirdi. Bu kez süreç Başbakan Abhisit Vejjajiva'nın desteğini aldı, ancak diğer devlet kurumları ve ordunun muhalefetiyle karşılaştı.

Abhisit hükümeti hem bir koalisyon hükümeti olarak kurulurken hem de sokak protestolarına rağmen iktidarda kalabilmek için ordu yönetiminin desteğine büyük

ölçüde ihtiyaç duyuyordu. Ordunun Cenevre Süreci'ne karşı çıkması, hükümetin görüşmelere verdiği desteği de zayıflattı. Ayrılıkçı taraf da zayıf temsilden muzdaripti ve genel olarak görüşmelerde geçerli bir sözcüleri olmadığı izlenimi veriyordu (Vatikiotis, 2009, s. 28). BRN, Cenevre Süreci'nin ilk turlarına bazı orta düzey temsilciler göndermiş olsa da, Tayland hükümeti tarafından güçlü bir taahhüt görmedikleri için daha sonra çekilmişlerdi.

Bu dönem, akademisyenlerin ve sivil toplumun sınırlı self-determinasyon için daha uygun bir öneriyi nasıl formüle ettiklerine de tanıklık etmiştir. Bu öneri ilgi gördü ve barış için yeni fırsatlar ortaya çıkarken, geçerli bir çözüm olasılığını daha gerçekçi hale getirdi. Aynı zamanda Cenevre Süreci, 2009'daki düşük seviyelerin ardından 2010-2011'de yeniden ortaya çıkan ve 2012'de yeni bir zirveye ulaşan yüksek şiddet seviyeleri ile bir dönüm noktasındaydı. Bu durum Tayland tarafının görünürde askeri bir çözüm olmadığını ve uzayan çatışmanın hem insan hayatı açısından hem de Tayland devletinin gücünü zayıflatarak zarar verdiğini fark etmesini sağlamıştır. Cenevre Süreci'nin en büyük zayıflığı ise bir kez daha BRN'nin kilit lider kadrosunun masada olmamasıydı.

2.2.5. Birinci Barış Diyalogu Süreci

Şubat 2013'te Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'da ilk Barış Diyalogu Süreci'nin başlatıldığının duyurulması, müzakere edilmiş bir çözüme doğru önemli bir atılım teşkil etmiştir (Matthew, 2014). Resmi olarak duyurulan ilk görüşmeler olan bu görüşmeler, Malezya tarafından da kolaylaştırıldı. Ana BRN ayrılıkçı örgütünün üst düzey liderleri, üst düzey Taylandlı yetkililerle birlikte masaya oturdu. Görüşmeler 28 Şubat 2013'te Kuala Lumpur'da başladı ve uluslararası alanda dikkat çekerken Tayland içinden de önemli eleştiriler aldı (Jay, 2013).

BRN liderleri görüşmelere, katılımlarını sağlamak için ağır bir yaklaşım kullanan Malezyalı yetkililerin baskısı altında geldiler (Harish S. , 2006). Yine de BRN net bir duruş sergilemeyi ve en başından itibaren beş talebin ana hatlarını belirlemeyi başardı:

- 1) Malezya'nın kolaylaştırıcı olmaktan ziyade medya görevi görmesi;
- 2) BRN'nin süreçte Patani Malaylarının temsilcisi olarak tanınması;
- 3) ASESAN, İslam İşbirliği Teşkilatı ve sivil toplum örgütlerinin diyalogu gözlemlemesi;

- 4) Tutukluların serbest bırakılması ve güvenlik davalarındaki tutuklama kararlarının iptal edilmesi,
- 5) Bangkok'un BRN'yi ayrılıkçı değil özgürleştirici bir hareket olarak kabul etmesi.

BRN de görüşmelere eli daha da güçlü bir şekilde geldi. Bunun başlıca nedeni ise güney vilayetlerinde aktif olan militanların büyük bölümünü kontrol ediyor olmalarıydı. Buna ek olarak BRN, güneydeki Malay-Müslüman bölgelerindeki geleneksel dini okullardaki İslami öğretmenlerden oluşan destek ağına büyük ölçüde güveniyordu. Bu da onlara meşru ve geçerli sözcüler olarak hareket etmeleri için gerekli dini otoriteyi sağladı. Yukarıda da belirtildiği gibi BRN, Tayland'da güçlü bir varlığa sahipken PULO ve diğer gruplar sürgündeki liderliklerine güvenmektedir. İkincisi ülke dışında üslenmiş olup sahadaki militanlardan ya hiç ya da sınırlı bir destek almaktaydı.

2013'teki ilk Barış Diyaloğu Süreci sırasında çözüme yönelik fırsatlar artmıştı. Tayland sınırları içerisinde çeşitli adem-i merkezîyetçilik biçimleri ve sınırlı kendi kaderini tayin hakkı arayan siyasetçiler, akademisyenler ve sivil toplum tarafından dile getirilmiş, böylece müzakere edilmiş bir çözüm için seçenekler artmış ve mevcut statüko ile ayrılma arasında bir orta yol belirleme imkanı doğmuştu. Ayrıca, 2013 yılında tarafların yüksek düzeydeki şiddet nedeniyle çıkmaza girdiğine dair güçlü işaretler de vardı. Dolayısıyla her iki taraf için de askeri bir zafer ihtimalinin sınırlı olduğu aşikâr hale geldi (Harish S. , 2006). Bununla birlikte Birinci Barış Diyaloğu Süreci, görüşmelerin başlangıç aşamasının ötesine geçemedi. 2013 yılının ortalarında, Malezyalı kolaylaştırıcı tarafları kutsal Ramazan ayı boyunca devam edecek olan 40 günlük bir ateşkes için centilmenlik anlaşması yapmaya zorladı.

Normal şartlar altında şiddet olaylarının arttığı bir dönem olan Ramazan ayında Tayland ordusu ateşkesine katılmadı ve ordu yönetimi ateşkesi kabul etmedi. Tayland ordusu operasyonlarına devam ettikçe ve izleme ve anlaşmazlıkların çözümü için bir mekanizma olmadıkça ateşkes bozuldu (Engvall & Anderson, 2014). Başarısız ateşkesin ve Başbakan Yingluck Shinawatra'nın Tayland ordusunu kontrol altına alamamasının ardından BRN, YouTube üzerinden eleştirilerini dile getirdi ve sonunda süreçten çekildi.

BRN, Yingluck hükümetinin Bangkok'taki sokak protestoları nedeniyle artan baskı altında kalması ve Başbakan'ın iktidarda kalmaya odaklanmaya zorlanması üzerine barış sürecine sırtını döndü. Bu durum, Yingluck'un kardeşinin sekiz yıl önce terk ettiği Langkawi Süreci'nin de sonunu hazırladı. Nihayetinde Yingluck, Yüksek Mahkeme kararının ardından geçici Başbakanlık görevinden ayrılmak zorunda kaldı ve kısa bir süre sonra Ordu yönetimi, 22 Mayıs 2014 tarihinde General Prayuth Chan-ocha liderliğindeki bir başka darbeyle hükümeti devirdi.

Yaygın beklenti 2014 darbesinin yeni bir hükümet kurulana kadar daha fazla müzakereye son verileceği yönündeydi. General Prayuth, Başbakan Yingluck yönetimindeki görüşmelere şiddetle karşı çıkmış ve Ordu Başkomutanı olarak Ramazan Ateşkesini bozmak için harekete geçmişti (Prasirtsuk, 2015, s. 202). Bu nedenle 2014'te UMP cuntasının Malezya'nın kolaylaştırıcılığında diyalog sürecine devam edeceklerini açıklaması büyük bir sürpriz oldu.

Ahmad Zamzamin Hashim, İkinci Barış Diyalogu'nda Malezyalı arabulucu olarak görevine devam etti. Başbakan Najib Razak'ın yakın bir sırdaşı olan Zamzamin, Kuala Lumpur hükümeti tarafından güvenilen bir isimdi ve Taylandlı kilit aktörlerle bağlantılar kurmuştu (ICG, 2023). Tayland tarafındaki temsilci, NCPO darbesinin bir parçası olan General Aksara Kerdphol'du. Kendisi güneyde sınırlı deneyime sahip eski bir genelkurmay başkanıydı ancak Ordu Karargâhı'nda güçlü bir pozisyona ve önemli Privy Council ile bağlantılara sahipti.

Ayrılmış tarafta Malay Müslüman azınlığı temsil eden yeni bir sözcü vardı. MARA Patani, Malezyalı kolaylaştırıcı ve Tayland hükümetinin buluşu olan bir şemsiye örgüt olarak ortaya çıktı (Rungrawee, 2018). Malezya, tüm hiziplerin ve ayrılmış grupların görüşmelerde MARA tarafından temsil edilmeyi kabul etmesini sağlamak için güçlü bir şekilde hareket etti. Sertlik yanlısı BRN ve PULO, başlangıçta kurulacak yapıyı kabul ederken, BRN'nin militan kanadının görüşmeleri asla desteklemediği anlaşıldı. BRN'nin militan kanadı çekildikten sonra PULO da süreçten ayrıldı. MARA'nın meşruiyetinin görece zayıf olması ve pek çok kişi tarafından Malezya ve Tayland'ın bir buluşu olarak algılanması nedeniyle uygun bir sözcü olmadığı açıktı.

İkinci Barış Diyalogu, MARA Patani'nin isimlendirilmesi gibi önemsiz konular üzerinde sonu gelmeyen tartışmalarla boğuşmaya başladı ve Tayland tarafı kabul edilebilir tek isim olarak B Partisini öne sürdü. Çatışmadan etkilenen bölgede güvenli bölgelerin oluşturulması sürecin ana çıktısı olacaktı. Nihayetinde güvenli bölgelere ilişkin anlaşma da teknik sorunlar ve Tayland heyetinin herhangi bir yazılı anlaşmayı imzalamayı reddetmesi nedeniyle sekteye uğradı.

2018 ortasına gelindiğinde, dört yıl boyunca yapılan 20'den fazla toplantıdan çok az somut sonuç çıkmıştı. Görüşmelerin yeniden başlatılması gerekiyordu. Mahathir Muhammed'in Mayıs 2018'de Malezya Başbakanı olarak geri dönmesi böyle bir fırsat sağladı. Mahathir, Necip Razak'ın Zamzamin üzerindeki etkisinden kurtulmak amacıyla aynı yılın ağustos ayında sırdaşı Abdul Rahim Noor'u Barış Diyalogu Süreci'ne yeni Malezyalı arabulucu olarak atadı. Abdul Rahim Noor, eski ulusal polis şefi ve özel şube polisi biriminin eski başkanıydı. Bu hamleyi başka değişiklikler de takip etti. Tayland hükümeti General Udomchai Thammasaroraj'ı Tayland müzakere ekibinin yeni başkanı olarak atadı. Malezya ve Tayland tarafları MARA'yı bypass ederek BRN'nin görüşmelere yeniden katılması için baskılarını arttırırken, BRN de üst düzey lider kadrosunu değiştirerek daha sertlik yanlısı liderler getirmeye karar verdi.

Malezyalı arabulucu Abdul Rahim Noor, BRN'nin ya görüşmelere katılma ya da sürgünde yaşadıkları Malezya'dan iade edilme seçeneğiyle karşı karşıya olduğunu açıkladı. Bu durum BRN'nin görevdeki lideri Dulloh Waemanor'a görüşmelere katılması için baskı yaptı, ancak o bunun yerine istifa etti. Yerine Pattani'den sertlik yanlısı ve eski bir İslami öğretmen olan Kho Zari getirildi. Bu hareket BRN'nin kendi zemininde kalmayı tercih ettiğinin ve baskı altında görüşmelere katılmayı reddettiğinin de bir göstergesiydi.

General Udomchai'nin BRN'ye görüşmeleri kabul etmesi için baskı yapmak üzere Malezya'ya bel bağlaması ve Mart 2019'daki parlamento seçimlerinden önce sonuç almak zorunda kalması nedeniyle Tayland tarafının seçenekleri tükenmek üzereydi. Başbakan Yardımcısı ve Savunma Bakanı Prawit Wongsuwan, 27 Kasım'da BRN liderlerinin diyaloga katılmaları için yapılan üç daveti de geri çevirdiğini açıkladı (Nanuam & Harai, 2018). Yine de bir barış anlaşmasını müzakere etmeye yönelik bu son girişimin, özellikle fırsatlar ve çıkmaz algıları açısından umut verici bazı yönleri

vardı. Tayland sınırları içerisinde adem-i merkeziyetçilik ve sınırlı kendi kaderini tayin hakkı tartışmaları devam ettiği için masada daha kabul edilebilir fırsatlar vardı. Aksi takdirde kendi kaderini tayin etmeyi zorlaştıracak kısıtlamaları ortadan kaldırmak için referandumdan sonra bile NCPO tarafından 2017 anayasasında değişiklikler yapıldı.

Tablo 2.1. Barış girişimlerine genel bakış

Barış Görüşmesi Girişimi	Yıl	Arabulucu	Sonuç
Langkawi Süreci	2005-06	Malezya	Tayland Hükümeti geri çekildi
Bahreyn Toplantı	2007	HDC	Tayland Hükümeti geri çekildi
Bogor Toplantısı	2008	Endonezya	Tayland Ordusu tarafından sonuçsuz kaldı
Cenevre süreci	2009-11	HDC	Tayland Hükümeti geri çekildi
İlk Barış Diyalog Süreci	2013	Malezya	Müzakere başlangıcı
İkinci Barış Diyalog Süreci	2014	Malezya	Devam eden müzakerelerde BRN geri çekildi

2018’de Tayland devletinin, güney eyaletlerindeki sürekli yoğun güvenlik varlığı altında ölüm ve yaralanmalardaki düşüşe rağmen şiddeti sona erdiremediği de anlaşılmaya başlandı. Her iki taraf da şiddete askeri yol ile bir son verilemeyeceğinin farkına varmaya yaklaşıyordu.

Yukarıda belirtilen tablo, çatışma süresince barış görüşmeleri girişimlerinin ilerleyişini vurgulamaktadır. Her iki tarafın da durumu, geçerli sözcülerin olmadığı ve çözüm için fırsatların bulunmadığı, can kaybına neden olan bir çıkmaz olarak algıladığı ilk girişimlerden itibaren bir ilerleme modeli göstermektedir. Cenevre sürecinin başlamasından bu yana, çatışmanın uzayan doğası tarafların algılarını bir çıkmaza benzer şekilde değiştirdiği için bu durum değişmiştir. Ayrıca, hem akademik araştırmacılar hem de sivil toplum aktivistleri tarafından çatışmaya yönelik çözüm önerilerinin çeşitliliği de artmıştır. Barış Diyalogu Sürecinin ilk turu, kilit BRN

grubundan geçerli sözcüleri de masaya getirdiği için benzersizdir. Ancak bu süreç ulusal siyasi kriz nedendiyle sekteğe uğrmuş ve devam ettirilememiştir.

Yukarıdaki belirtilen durum, geçerli sözcüler meselesinin Güney Tayland çatışmasındaki olgunluğun yapılandırılmasında kilit bir unsur olduğunu göstermiştir. Malay-Müslüman isyanı için geçerli sözcüleri, Patani Malay kimliğini ortaya koyan, silahlı militanlar üzerinde kontrol sahibi olan ve geleneksel dini otoriteye erişimi ve bu otorite tarafından tanınması gereken temsilciler olarak değerlendirilmiştir. Belirtildiği gibi barış girişimleri, kısmen bu olgunluk unsuru temelinde başarısızlığa uğramıştır. Tüm hareketler ilk kriteri yerine getirirken (her zaman Patani Malay kimliğini sergiledikleri için), Patani isyanında savaşan birimler üzerinde kontrol sahibi olabilen sadece BRN'dir. Ayrıca BRN, grubun geleneksel dini ağlarla diğer hareketlere kıyasla çok daha güçlü bir bağa sahip olmasıyla da öne çıkmaktadır. BRN'nin 2013 girişimi dışındaki tüm girişimlerden dışlanması ya da kendini dışlaması, 2013 müzakere girişiminde var olan olgunluğu açıklamaya yardımcı olabilmektedir.

Geçerli bir sözcünün varlığının önemine ilişkin argüman, hükümet tarafı için de yapılabilir. Tayland devleti için geçerli bir sözcüyü Budizm'e, ulusa ve monarşiye bağlılık açısından Tay kimliğini sergileyen, Tayland devlet aygıtı ve ordusu üzerinde güç uygulayabilen ve kraliyet otoritesiyle bağlantıları olan bir temsilci olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda Tayland hükümet temsilcileri arasında da farklılıklar olmuştur. Tüm hükümetler ilk kritere uyarken, seçilmiş bir hükümetin Tayland devlet aygıtı ve ordusu üzerinde kontrol sağlaması son derece zor olmuştur. Bu durum, bu kontrolün daha kolay sağlandığı otoriter askeri hükümetlerle tezat teşkil etmektedir. Genel olarak, güçlü ordu-saray bağlantıları nedeniyle otoriter askeri hükümetlerin kraliyet otoritesine sahip çıkması da daha kolay olmuştur.

Bu durum Güney Tayland'daki çatışma bağlamının ötesinde bir anlam taşımaktadır. Güney Tayland'daki çatışmadan elde edilen bilgiler, geçerli bir sözcü bulma sorununun barış girişimlerinin neden ilerleyebileceğini anlamak için kilit öneme sahip olduğunu göstermektedir. Hükümetin isyancı tarafı çok parçalı, kendi seçmenlerini temsil etmeyen ve gayrimeşru olarak gördüğü durumlarda ciddi ve verimli barış müzakerelerinin başlamasının zor olduğu değerlendirilebilir (Laurie, 2006). Geçerli sözcülere sahip olma meselesi, barış süreçlerine ilişkin önceki araştırmalarda

tartışılmış olsa da, hala yeterince ilgi görmemiş bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, kendi grupları adına taviz vermek de dahil olmak üzere kendi taraftarları için bir şeyler yapabilecek temsilcilerin belirlenmesi ve bunlarla ilişki kurulması, barış müzakerelerinin başlatılması için hayati önem taşımaktadır. Silahlı çatışmalarda yer alan tarafların önemli hususları daha iyi tespit etme kabiliyetlerinin nasıl geliştirilebileceği, daha fazla araştırma yapılması gereken önemli bir alandır ve meşru müzakere sözcülerinin kimler olabileceğini belirlemek de son derece stratejiktir. Bu özellikle parçalanmış isyanlarla tanımlanan vakalar için geçerlidir.

Geçerli sözcülerin belirlenmesinin, genel olarak dini olarak tanımlanan çatışmalarda ve özellikle de İslamcı silahlı çatışmalarda özellikle zor olabileceğini öne sürülebilir. Yine de İslamcı çatışmaların bu yöndeki özelliği, gelecekteki araştırmalarda daha derinlemesine incelenmeye değerdir. Dini olarak tanımlanan çatışmaların, daha az ideolojik olarak tanımlanan çatışmalara ve diğer ideoloji türleriyle tanımlanan hareketlere kıyasla daha büyük ölçüde geçerli sözcüler bulmakta başarısız olup olmadığını araştıran karşılaştırmalı araştırmalara ihtiyaç da bulunmaktadır.

Dahası, İslamcı iddialar etrafında şekillenen çatışmalarda, otorite ve kontrol meseleleri çok önemlidir ve geçerli bir sözcüye sahip olma sorunu, bu tür çatışmalarda ilerleme kaydeden barış diyalogları ve müzakere girişimlerini neden bu kadar az gördüğümüzün açıklamalarından biri olabilir. İsyen, nihai otoritesini kendi yetki ve kontrol alanının ötesindeki geleneksel dini kaynaklardan aldığında, hareket adına kimin konuşabileceğini belirlemek karmaşık hale gelmektedir. Bu durum ciddi bir müzakere engeli teşkil etse de aşılabilir bir engel olarak görülmemelidir.

3. TÜRK SİYASETİNDE VE BASININDA PATANI

3.1. Tayland ile Diplomatik ilişkiler

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte dış politika konusunda yüzünü daha çok batıya çevirmek isteyen ve dış politikasını bu şekilde belirleyen Türkiye, uzun zaman güneydoğu Asya'daki gelişmelere karşı ilgisiz kalmıştır. Ancak, Menderes iktidarı ve Kore'ye asker gönderilmesi ile birlikte Türkiye, (Gül, 2014) güneydoğu Asya gelişmelerinde bir taraf olmuştur. Sonrasında ise bölge ile ilişkilerimizin gelişmesine aracılık edecek olan bölge ülkelerinin tamamına büyükelçilikler açılması yoluna gidilmemiş, genellikle akredite büyükelçilikler vasıtasıyla diplomatik ilişkiler yürütülmeye çalışılmıştır. Türkiye ile Tayland arasındaki diplomatik ilişkiler 1958 yılında kurulmuş, aynı yıl Türkiye Bangkok'ta büyükelçilik açmıştır (CDA, 1958).

2002 seçimleri ile birlikte iktidara gelen Ak Parti hükümetinde siyasi yasaklı olması hasebiyle Erdoğan vazife alamamış ancak Abdullah Gül hükümetin başına geçerek faaliyetlere başlamıştır (Özipek, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Dönemi İç ve Dış Politika (2002-...), 2011, s. 669-670). Koalisyon hükümetlerinin başarısızlıklarından dolayı, ayrıca 2001 ekonomik krizi ile birlikte çok zor duruma düşen devlet, (Yılmaz, Stratejik Ortaklıktan Model Ortaklığa- Türkiye'nin Bağımsız Dış Politikasının Etkileri, 2011, s. 562) Ak Parti'nin çoğunluğu sağlayarak tek başına iktidara gelmesi ile gelişme göstermeye başlayabilmiş, koalisyon hükümetlerinin yanlış politikalarını ve zararlarını düzeltme gayreti içerisine girmiştir (Koç, AK Parti Dönemi Dış Politikası, 2016, s. 107). Bu şekilde AK Parti kendi dış politika söylem ve ilkelerine sahip olmuştur. Ayrıca Ak Parti iktidarı ile geleneksel dış politika dili de değişime uğramıştır (Yeşiltaş & Balcı, AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü - Kavramsal Bir Harita, 2011, s. 9-10). Bu değişimin mimarlarının başında ise Ahmet Davutoğlu gelmektedir. Davutoğlu ilk olarak Gül'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde Cumhurbaşkanı Danışmanlığı vazifesini, sonra da Erdoğan'ın başbakanlığında başbakanlık baş danışmanı vazifesini yüklenmiştir. Davutoğlu'nun yazdığı Stratejik Derinlik kitabındaki söylemler Türk dış politikasındaki söylemlerin de yenilenmesine neden olmuştur. Bu dönemde kullanılan temel dış politika ilkeleri sıfır sorun, çok boyutlu proaktif dış politika ve yumuşak güç şeklinde belirlemiştir (Koç, AK Parti Dönemi Dış Politikası, 2016, s. 108). Çok boyutlu proaktif dış politika bu döneme

hakim olan bir ilkedir. Bu sayede, Türkiye'nin çevresinde bulunan ülkelerde ortaya çıkabilecek krizlerin çözümünde etkin bir duruş sergileyebilme ve ilişkilerini en üst seviyeye getirmeyi ifade etmektedir (Yeşiltaş & Balcı, AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü - Kavramsal Bir Harita, 2011, s. 15). Çok boyutlu proaktif dış politika, Türk diplomasisinin yürütülmesinde sadece ABD'nin belirleyiciliği yerine Rusya, Çin ve AB ülkelerinin yanı sıra Balkanlar, Uzakdoğu, Latin Amerika, Afrika ve Ortadoğu'daki bütün ülkeler ile ilişkilerini aynı anda yürütebilme becerisi olarak anlamlandırılmaktadır (Koç, AK Parti Dönemi Dış Politikası, 2016, s. 109).

Bu bağlamda Türkiye, Güneydoğu Asya'nın küresel çapta artan ekonomik ve siyasi önemine paralel bir şekilde bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmek için bir takım açılım politikaları uygulamıştır. Bu politikalar sayesinde bölgeyle ticaretin gelişmesi ve ülkemize yatırım çekilmesi amaçlanmıştır (Koç, AK Parti Dönemi Dış Politikası, 2016, s. 137). Güneydoğu Asya bölgesi, 90'lardan itibaren ortaya koyduğu ciddi değişim ve dönüşümle, hem politik, hem ekonomik hem güvenlik açısından dünyanın merkezi haline dönüşmeyi başarmıştır. Bu değişim ve dönüşüm, küresel anlamda büyük güç dengesini de yeniden şekillendirmektedir. Küresel ölçekte yüzyılımızın temel belirleyici temasının Asya ve Güneydoğu Asya'nın engellenemez yükselişi olacağı şüphe götürmez bir gerçektir. Temel dinamiklerde bölgesel ve küresel ekonomide başlayan bu dönüşümün siyasi, askeri ve kültürel sahalarda da tamamlayıcı elementlerinin gün yüzüne çıkmaya başladığı bilinmektedir. Asya'da gözlemlenen bu yükseliş, başlarda genel itibariyle Çin-Japonya etrafında değerlendirilmekle birlikte, bilhassa ekonomik arenada bütün Asya-Pasifik bölgesinin yükselen bir ekonomik ivme içerisinde olduğu ve günümüzde Asya-Pasifik bölge ülkelerinin, gelecekte etkili aktörler olarak belirmeye başlaması konusu da genel itibariyle dikkat çekmektedir. Bir kıta olarak Asya, %45 oranında dünya nüfusunu ve küresel ekonominin %30'unu ihtiva etmektedir. Bu şekilde Asya kıtasında genel manada cereyan eden siyasi, askeri ve ekonomik gelişmelerin küresel olarak etkisi görülmektedir. Tüm bu gelişmeler ışığında Asya-Pasifik bölgesinin kayda değer artış gösteren siyasi ve ekonomik önemine bağlı olarak Türkiye Asya-Pasifik bölgesine karşı takip ettiği dış politikasını geliştirmeye başlamış, ihracat pazarlarının çeşitlendirilmesi, karşılıklı siyasi pozisyonlara uluslararası alanda destek sağlanması ve Türkiye'ye doğrudan yabancı yatırım çekilmesi amaçlarına yönelik güneydoğu Asya ülkeleri ve bölgede etkisi en

yüksek teşkilat olan ASEAN ile ilişkilerin geliştirilmesine önem vermeye başlamıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2019).

AB ile ilişkileri gittikçe bozulan Türkiye, Asya-Pasifik ülkeleri ile bu nedenle güçlü siyasi ve ekonomik ilişkiler kurmak istediği konusunda eleştirilmektedir (Chongkittavorn K. , Turkey's Rough Road in Engaging ASEAN, 2018). Buna rağmen Türkiye'nin takip ettiği çok yönlü ve pro-aktif dış politika çerçevesinde bölge ülkeleri ile ilişkilerini daha iyi bir seviyeye taşımaya önem atfettiği güneydoğu Asya bölgesi doğrultusunda öncelikli hedefleri, birbiri ile büyük farklılıklar barındıran bu bölgeye yönelik odaklı ve uygulanabilir, kendi içinde bütünlüğe sahip ve Türkiye'nin yükselişte olan kapasite ve gelişmesiyle birlikte güçlü bir dönüşümden geçmekte olan güneydoğu Asya coğrafyasının gerçeklerin de değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıktığı belirtilmektedir. Güneydoğu Asya bölgesine yönelik bu stratejinin hedefleri arasında, Türkiye'nin bu bölgenin tamamıyla güçlü siyasi ve ekonomik ilişkiler sahibi bir devlet statüsüne getirilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla, Türkiye'den ve güneydoğu Asya devletlerinden uzun zamandan beri yapılmayan devlet ve hükümet başkanları ile dışişleri bakanları seviyesinde karşılıklı çok sayıda üst düzey resmi ziyaretler gerçekleştirilmiştir. 2010 yılından itibaren Türkiye sırasıyla Güney Kore, ÇHC, Malezya, Japonya, Singapur ve Endonezya ile ilişkilerini stratejik düzeye yükseltme gayreti içerisindeydi. Türkiye'nin güneydoğu Asya'daki varlığının daha etkili ve tesirli olması amacıyla, Nepido (Myanmar) Büyükelçiliğinin 2012 yılında açılmasından sonra, Bandar Seri Begavan Büyükelçiliği (Brunei) ve Punom Pen misyonumuz ise (Kamboçya) 2013 yılında, Viyentyan (Laos) misyonumuz ise 2017 yılında açılmış ve bu sayede güneydoğu Asya'yı bir araya getiren ASEAN mensubu devletler içerisinde büyükelçilik misyonuna sahip olmayan bir ülke bırakılmamıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2019).

Bu şekilde Türkiye, bölgesel ve küresel barışı sağlama konusunda da bir misyon yüklenmiştir. Bu misyon çerçevesinde özellikle Filipinler'deki Mindanao gölgesinde yer alan Bangsamoro'nun bir özerklik kazanması konusunda arabuluculuk yapılmış, ve bu süreç Bangsamoro'nun özerk statüsünün Filipinler devleti tarafından kabul edilmesi ile barışın hayata geçirilmesine büyük katkı sağlamıştır. (Bakanlığı, Müslüman Mindanao'da Bangsamoro Özerk Bölgesi'nin Kuruluşunun İkinci Yıldönümü Hk, 2021).

İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler özellikle Türkiye'nin 2010 sonrasında başlattığı proaktif dış politika ve Asia Anew giriimi vesileyle daha ileri bir noktaya taşınmaya çalışılmaktadır. Bu konuya dair farklı görüşler mevcuttur. Kavi Chongkittavorn'a göre Tayland ve Türkiye, ortak bir ulusal kimliği paylaşmaktadır; ikisi de hiçbir zaman Batılı güçler tarafından sömürgeleştirilmemiş, aynı zamanda kendi bölgelerinde de önemli aktör olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Dolayısıyla bu iki ülkenin özellikle büyük güçlerle dış ilişkilerinde bağımsız düşüncelere ve diplomasiye sahip olması şaşırtıcı görülmemelidir. Ayrıca, dünyanın en önemli jeopolitik coğrafyasında da yer almaktadırlar. Güneydoğu Asya ana karasındaki Tayland ve Orta Doğu'nun kalbindeki Türkiye bulunmaktadır. Özellikle Türkiye, Avrupa'yı Batı Asya'ya bağlayan stratejik konumu ve Boğazlar ile Karadeniz'in kontrolü göz önüne alındığında, büyük bir bölgesel güçtür ve varlığını giderek daha da hissettirmektedir. Bu durum Türkiye'ye, Ukrayna'daki mevcut savaş da dahil olmak üzere bölgesel çatışmaların çözümünde önemli ve vazgeçilmez bir rol vermektedir. (Chongkittavorn M. K., 2023)

Tayland Dışişleri Bakanı Don Pramudwinai 26 Ocak 2023 tarihinde Ankara'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bakanımız Mevlüt Çavuşoğlu, Diplomatik ilişkilerimizin 65. Yılında Tayland Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Don Pramudwinai ile 26 Ocak 2023 tarihinde Ankara'da bir görüşme gerçekleştirdi. Çavuşoğlu, Türkiye ile Tayland arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin güçlendiğini belirtmiş ve iki ülke arasında nihai hedefi Stratejik Ortaklık olan İkinci Eylem Planı'nı da imzaladıklarını kaydetmiştir. (Bakanlığı, Sayın Bakanımızın Tayland Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Don Pramudwinai ile Görüşmesi, 2023) Pramudwinai, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ile ikili ilişkilerin yanı sıra bölgesel ve uluslararası sorunlara ilişkin çok sayıda konuyu görüşmüştür.

Anlaşılabacağı üzere, her iki taraf da ekonomik işbirliğini güçlendirmenin ve ikili ticaret ve yatırımı teşvik etmenin yollarını aramaktadır. İki düzineye yakın Türk şirketi Tayland'a yatırım yapmakta, Tayland'ın Türkiye'ye yaptığı toplam ihracat 2021'de 1,31 milyar ABD dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu ihracatın büyük bir kısmı helal gıda, otomobil parçaları, kauçuk ve mobilyadan oluşmaktadır.

Tayland Dışişleri Bakanı Don Pramudwinai, serbest ticaret anlaşması yoluyla stratejik birleşme göz önüne alındığında, iki ülkenin birbirine geçiş kapısı görevi

görmesinin ve kendi bölgelerini birbirine bağlamasının faydalı olabileceğini bu görüşmede yinelemiştir. Her iki lider de ikili ticaretin daha çeşitlendirilmiş ve sürdürülebilir olması için ticaret hacmini ve değerini daha dengeli bir şekilde artırmanın gerekliliğini vurgulamışlardır. (Chongkittavorn M. K., 2023) Taraflar ayrıca, Türkiye'nin Tayland'ın Doğu Ekonomik Koridoru'nda (AET) savunma ve yenilenebilir enerji gibi hedeflenen endüstrilere yönelik yatırımları başta olmak üzere, karşılıklı yatırımların artırılması konusunda da mutabakata varmıştır.

Ziyaret sırasında, Tayland Uluslararası İşbirliği Ajansı ile Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) arasındaki Kalkınma İşbirliğine ilişkin anlaşmanın da aralarında bulunduğu çok sayıda Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. (Guldogan, Türkiye, Thailand set to discuss bilateral cooperation during visit, 2023) Her iki kuruluş da küresel anlamda diğer ülkelerin sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı takip etmelerine ve sürdürmelerine yardımcı olacak bilgi birikimine ve kapasiteye sahiptir. Böylelikle, bu Mutabakat Zaptı yalnızca bölgesel kalkınma konusunda Tayland-Türkiye işbirliğini güçlendirmekle kalmayacak, aynı zamanda diğer ülkelerle üçlü işbirliği fırsatlarının da önünü açacaktır. TİKA, daha önce Bangkok'taki Bang Uthit Camii'nin restorasyon projesini yürütmüştür. TİKA projeye 2014 yılında başlamış olup 2015 yılında tamamlanmıştır.

3.2. Patani Sorunu ve Türkiye

Türkiye'nin bölgesel ve küresel anlamda arabuluculuk işlevi, Tayland'ın da bu konuda dikkatini çekmektedir. Ancak, ASEAN faktörü Türkiye'nin Patani bölgesinde yaşayan Müslümanlara yönelik girişimlerini yoğun olarak etkilemektedir. Türkiye, aynı şekilde Bangsamoro meselesinde olduğu gibi, konuya bir iç mesele olarak yaklaşmakta ve bölgesel barışın tesisi amacıyla arabuluculuk faaliyeti de dahil olmak üzere farklı şekillerde meseleye dahil olmaktadır. Ancak belirtilmesi gereken politika, bu müdahil olma durumunun Bangsamoro ya da Filistin örneklerinde olduğu gibi son derece etkili olmadığı gerçeğidir. Bunda hiç şüphesiz ASEAN'ın da meseleye müdahil olma konusunda takip ettiği ASEAN Yolu stratejisinden kaynaklanmaktadır.

ASEAN Yolu, bölgesel çatışmaların ve anlaşmazlıkların, diyalog çerçevesinde çözümlenmesi yönünde geliştirilen bir politikadır. Bu politika ve stratejiye sıkı sıkıya bağlı olan ASEAN ülkeleri, anlaşmazlıkların bu şekilde sıcak çatışmaya dönüşmesini de

engellemekte ve bu yöntem vasıtasıyla bölgesel barışın zedelenmemesine gayret göstermektedir.

Ancak ASEAN içiresindeki temel dinamikler bu konuda özellikle teşkilatın kurucu ülkeleri olan Malezya ve Endonezya tarafından da değerlendirilmektedir. Ancak unutulmaması ve akılda tutulması gereken esas nokta ise Patani meselesini çözecek olan devletin Malezya olduğu gerçeğidir. Hali hazırda bölgesel çatışmalar azalmıştır. Bunda barış görüşmelerinin de etkisi vardı. Ancak ama pek bir şey değişmedi. Bölgede şiddet gerçekten de azaldı ama bunun nedeni Kovid-19'du. (Idrus, Peace deal between Thailand, separatists still distant, 2021) Tayland hükümeti, barışı inşa etmenin bir yolu olarak güney Tayland'daki ekonomik kalkınmayı optimize etmeye de teşvik etmiştir. Bununla birlikte güney bölgelerdeki ekonomik durumun kuzey Tayland'daki diğer illerle tam bir tezat oluşturduğu da bir gerçektir. Bu nedenle Tayland hükümetinin sorunu çözmeye yönelik girişimlerinde güney bölgesindeki kapsayıcı kalkınma girişimleri hayata geçirilmelidir. Zira sorunun temel öğelerinden en önde geleni ekonomik uçurum gerçeğidir. BRN ile Tayland hükümeti arasındaki barış müzakereleri ilk olarak 20 Ocak 2020'de tekrar başlatıldı ve ardından 2021 yılının 2-3 Mart'ta Kuala Lumpur'da ikinci tur müzakereler yapıldı. 3 Nisan'da BRN, Kovid-19 salgını nedeniyle insani gerekliliklerle tüm faaliyetlerini durduracağını duyurdu. Her iki taraf da müzakerelerin 3 Şubat 2021'de çevrimiçi olarak yeniden başlatılması konusunda anlaşta. (Idrus, Peace deal between Thailand, separatists still distant, 2021) Ancak yakın zamanda sorunun çözümüne yönelik net bir adım görülmemektedir.

Bölge basınında özellikle Malezya ve Endonezya basınında Patani Müslümanlarının meselesi yoğun bir şekilde işlenmektedir. Bu şekilde toplumsal hafıza canlı tutulmakta, ayrıca bu durum bir baskı aracı haline de dönüşmektedir. Bununla birlikte Tayland hükümeti bazen isyan taktiklerini tanımlamak için “terörist” kelimesini kullansa da Tayland'ın güneyi, IŞİD, El Kaide veya Jemaah İslamiye'den farklı olarak ulusötesi cihatçı hareketlerle çok az benzerlik göstermektedir. Buradaki durum etnik-milliyetçi bir çatışmadır. Güney Tayland'daki ayrılıkçı isyan, etnik Malayların Tayland sömürgeciliği olarak gördükleri şeye direndiği bir bağlamda gelişmiştir. Dil, din ve kültür gibi çetrefilli sorunlarla birlikte Patani Müslümanlarının kimlik haklarını talep eden etno-milli bir harekettir. Tayland devleti, Malay Müslümanlarının özerklik talebini

dikkate alamamaktadır. Bunu sadece ayrılıkçılık olarak damgalama politikası takip etmektedir. Ayrıca belirtilmesi gerekmektedir ki özerklik, idari reformla ilgili olmak zorunda değildir, daha fazla kültürel alanla veya yerel topluluğun kendi kaderini çizmesi için güçlendirilmesiyle, bir ilke olarak kendi kaderini tayin hakkıyla ilgili olabilir, egemenlik meselesi ise mutlak bir sorun olarak görülmemektedir. (WORLD, How Patani-Malay Muslims refuse to be swallowed by Thailand's mainstream, 2020).

3.3. Türk Basınında Patani Söylemi

Basın özellikle küreselleşmenin de etkisiyle son derece etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte bölge ile olan kültürel ve dini bağlar nedeniyle Türk basını meseleye kayıtsız kalmamaktadır. Bu bağlamda mesele özellikle muhafazakar olarak değerlendirilebilecek gazetelerin köşe yazılarında ve haberlerinde dile getirilmiştir. Bu haberler genel bir çerçevede değerlendirilecek olursa “zulüm, bitmeyen çile ve devlet terörü” şeklinde cereyan etmektedir. Bu haberlerin görüldüğü yerler genel olarak basılı ve çevrimiçi olan haber bültenleri değildir. Aynı zamanda bölge ile temas halinde olan İHH vb. dernekler vasıtası ile de bu konu gündeme sık sık getirilmektedir.

Melsenin ele alınırken daha duygusal ve kültürel öğelere vurgu yapıldığı ifade edilmişti. Bu konuda son derece güzel bir örnek olan Ayla Kerimoğlu'nun açıklamaları bu konuya ışık tutacaktır.

“Patani adını ilk kez, İHH'nun yetim günleri projesi için, Patani'ye gitme daveti aldığımda duydum. Neredeydi, nasıl bir yerdi bilmiyordum. Sorduğum hiç kimse de bilemedi zaten. İnternette yaptığım araştırmalar sonucu, Tayland'ın işgali altındaki bir yarımada olduğunu, bir de Tayland hükümetinin yaptığı zulümler sonucu, Asya'nın Filistin'i olarak anılan Müslüman halkın yaşadığı bir yer olduğunu öğrendim. Zaten Dünyada nerede ne kadar Müslüman olduğunu da hep ya bir zulüm ya da bir doğal afet sonucu öğrenmemiş miydik? Her şerde bir hayır vardır misali yaşanan zulümler Müslümanları birbirlerinden haberdar ediyor ve bir araya gelme imkanı veriyordu. Patani de öyle işte! İHH uzunca bir süredir, yeryüzünün mazlum ve mağdur halklarına elini uzatan bir yardım elçisi gibi çalışmakta. İHH'nin çalışmalarının bir kısmını da yetimler oluşturuyor. ...Ertesi gün sabahın erken saatlerinde “Miyase Tanış Yetimhanesine” gittik. Burada bizi kapıda bekleyen yetim çocuklar dünyanın en güzel karşılama heyetini oluşturuyordu. İçerisi yaklaşık 200 metrekarelik boş bir alandı;

Yerlerde halı yok, dolap yok, eşya yok. Bizim oturmamız için koyulduğu belli olan bir kaç plastik sandalye ve konuşmacılar için bir masadan ibaretti her şey. Çocuklar ve anneleri, kızlar ve erkekler olarak ayrılmış şekilde yerde oturuyorlardı. Buraya gelenler henüz İHH'nın kayıtlı yetimleri değilmiş, aynı zamanda bu kayıt işlemi de yapılıyordu. Dağıtıma başladığımızda etrafı bir heyecan sardı. Verilen ufak tefek hediyeler bile çocukların yüzlerini aydınlanmaya yetmişti; balonlar, oyuncaklar, şekerler, kıyafetler.... Annelerinin ise en çok kurban etine sevindiği belliydi, kim bilir en son ne zaman et yemişlerdi. ...Adını dahi bu vesileyle öğrendiğimiz Patani'de bizi Türkçe "Hoş geldiniz, sizi seviyoruz." diyen çocuklar karşıladı. Hasretle kucaklaştığımız çocuklar sanki "Bugüne kadar neredeydiniz?" der gibi sıkıca sarıldılar bize. Türkçe, İngilizce, Arapça kelimelerden oluşan cümleler kurarak onlarla konuşmaya, anlamaya çalıştık. Yine de galiba en etkili olan hal lisanımızdı. Nemli gözlerimizle birbirimize sarıldığımız, dokunduğumuz her bir çocuk, anında bizim çocuğumuz oluyordu. Böylece onlar bizim evlatlarımız, biz onların ablaları, teyzeleri oluyorduk. Bu şekilde Boğaziçi Okulu, İstanbul İtfaiyeciler Yetimhanesi, Şifa Yetimhanesi, Furkan Yetimhanesi'ni ziyaret ettik. Dünyanın çok da bilinmeyen bir yerinde, oradaki insanlara hizmet etmek için yetimhane açan insanların isimlerinin verildiği bu mekânlar aynı zamanda Türkiye Halklarının hassasiyetini, insana, mazluma bakışını anlatan ve gönül köprüleri kuran ayrı bir fonksiyon icra ediyordu. Tabii ki bunlara ön ayak olan İHH'yi vesile kılarak gerçekleştiriyor bunlar. Patani, dünyada daha adını bile bilmediğimiz mazlum insanların varlığına işaret ediyordu. Patani, dünyanın faniliğini haykırıyor, sade hayata çağrı yapıyordu. Patani, dert gördüklerimizin aslında nimet olduğunu söylüyor, nankörlüğe karşı uyarıyordu. Patani, özgür bir ülkede yaşamının lüksünü hatırlatıyor, veren el olmanın hem hazzını hem sorumluluğunu vaaz ediyordu. Patani, kardeşliğe vurgu yapıyor, sevgiyi, dostluğu, hissettiriyordu. Patani, bu kadar zulmün olduğu bir dünyada Müslümanlar nerede diyordu."

Bu kısa alıntıdan da anlaşılacağı üzere bölgeye olan temel bakış açısının kültürel ve dini olduğu bir gerçeklik haline gelmektedir. Aynı zamanda Patani konusu hangi platformda geçerse geçsin Türkiye basın yayınının genel psikolojik refleksi bu şekilde temayül göstermektedir. Bu ise konuya bakış açısının çıkış noktasının ne şekilde geliştiğini göstermektedir.

İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfının (İHH) faaliyetlerinde de bu durum açıkça gösterilmektedir. Ayrıca İHH, kendi websitesi üzerinden yayınladığı haberlerde bu durumu ifade etmektedir. 3 Ağustos 2012 tarihli ve “Konya AYDER Yetimhanesi Patani’de açıldı” başlıklı yazıdan da anlaşılacağı üzere;

“İHH İnsani Yardım Vakfı bu yıl gerçekleştirmeyi planladığı 72 ülke ve bölge ile Türkiye’de 78 il ve ilçe merkezinde Ramazan çalışmalarına devam ediyor. Bu program çerçevesinde İHH ve Konya AYDER ekipleri Tayland’ın baskısı altında bulunan Patani’ye bağışçıların yardımları ulaştırdı. Yaklaşık 20 bin yetim çocuğun yaşadığı Patani’de geçtiğimiz ramazanda temelleri atılan yetimhane bu ramazanda hizmete açıldı. 100 kişinin kalacağı yetimhanede çocukların tüm ihtiyaçları karşılanacak. Bu şekilde, çocukların ihtiyaçları karşılanacağı gibi onlara çevreden gelebilecek tehlikelerden korunmuş olacak. Budist Tayland hükümetinin Müslümanlara baskısı, işkencesi ve zulmü nedeniyle çaresizlik içinde yaşam mücadelesi veren Patanili kardeşlerimizin yaralarını sarmak, dertlerine çare olmak amacı ile ekipler Patani’ye gitti. Yapılan ramazan çalışmalarında 1000 aileye yardım kumanyası dağıtıldı. Ayrıca Bölgede yaşayan şehit ve dul ailelerine 1 aylık ihtiyaçlarını karşılayacak nakdi yardım yapıldı. İHH ekipleri bölgede akşamları yetimler, yetim anneleri ve ihtiyaç sahibi Patanililerle iftar sofralarında buluştu. Burada bir araya gelinen Patanili Müslümanlar bu güne kadar sadece İHH ve AYDER’in yanlarında olduklarını söyleyerek bu vakıflar ‘ bize Osmanlıyı tekrar hatırlattı, çünkü Sultan II. Abdülhamit Han bizi ne valisiz nede müftüsüz bırakmıştı, her türlü yardımı bize göndermişti. Sizin bu faaliyetleriniz atalarımızın atalarınızla olan kardeşliğini hatırlattı’ diye konuştular. 20 bin yetimin yaşadığı bölgede Budistlerin baskısından kurtulmak, inançlarını özgürce yaşamak ve kültürlerini korumak isteyen Patanililer, yetimhanelerin, medrese ve okulların desteklemek, Türkiyeli hayırseverlerden 12 derslikli bir eğitim yuvası ve ibadetlerini yapacakları bir mescit istedi.” (İHH, 2012)

Patani bölgesine yapılan yardımlar ve gelişmeler ile ilgili olarak İHH’nin kendi web sitesinde doksanaltı adet farklı haber bulunmaktadır ve bu haberlerin tamamı genel olarak değerlendirildiğinde yetimhane inşaatı, kurban eti dağıtımı, kılıklı-kıyafet dağıtımı ve insani yardım şeklinde gerçekleştiği görülmektedir.

Bununla birlikte Yeni Şafak, Anadolu Ajansı, TRT Haber, Diyanet Haber, Ankasam, İnsamer, TGRT, Milli Gazete, YTB, ASSAM, TRT World, Milliyet, GASAM, Sabah vb. gibi çok sayıda basın ve sivil toplum örgütü tarafından değerlendirilmiştir.

Yeni Şafak'ta Patani meslesi "Patani: Güney Asya'nın Filistin'i (Çakmak, 2014), Patani ne kadar uzak? (Emre, Patani ne kadar uzak?, 2012), Tayland'da İslam beldesi (Şafak, Tayland'da İslam beldesi, 2006) Patani'nin farkı ne? (Emre, Patani'nin farkı ne?, 2007) Kurşun izleri Patani'deki zulmü hatırlatıyor (Şafak, Kurşun izleri Patani'deki zulmü hatırlatıyor, 2014) Patanili imama "ateşkes"te suikast (Şafak, Patanili imama "ateşkes"te suikast, 2013), Patani'de hayat ve hakikat yolculuğu... (Kaplan, Patani'de hayat ve hakikat yolculuğu..., 2014) Denize gömülen adanmışlık (Emre, Denize gömülen adanmışlık, 2011) Patani asimilasyona boyun eğmiyor (Şafak, Patani asimilasyona boyun eğmiyor, 2012) Konya İHH Patani'de mescit yapıyor (Turgut, 2015) Taylandlı Müslümanlar Malezya'ya kaçıyor (Şafak, Taylandlı Müslümanlar, 2005) Tayland'da Müslümanlara şiddet" (Şafak, Tayland'da Müslümanlara şiddet, 2015) başlıklarında ele alınmıştır. Bu haberlerin tümü genel olarak değerlendirildiğinde bölge insanının kültürel ve dini özellikleri öne çıkarılmış ve bir Müslüman olarak ifade edilerek Tayland devletinin bölgeye uyguladığı politikalar eleştirilmiştir.

Konu, Anadolu Ajansı tarafından da değerlendirilmiştir. Anadolu Ajansında yer alan Patani hakkındaki haberlerin başlıkları, "Patani'de Malay Müslümanlarla hükümet güçleri arasındaki çatışmalar durdu ama ayrımcılık bitmedi (Medet, 2022) Uzak Doğu'nun kanayan yarası: Patani (Tekcan A. F., Uzak Doğu'nun kanayan yarası: Patani, 2012) 'Türkiye'nin Yardım Eli' Patani'de (TEKCAN, 2012) 'Patanili bir gencin Türkiye fırsatı yakalaması büyük avantaj' (Mercan, Patanili bir gencin Türkiye fırsatı yakalaması büyük avantaj, 2018) "Kutsal emaneti" 600 yıl korudular (Tekcan A. F., 2012) Patani'nin kubbesiz camisi "Krue Se" (Mercan, Patani'nin kubbesiz camisi "Krue Se", 2018) Patani asimilasyona boyun eğmiyor (Tekcan A. F., Patani asimilasyona boyun eğmiyor, 2012) Kurşun izleri Patani'deki zulmü hatırlatıyor (AKSOY, 2014) Hüznün gölgelediği cennet: Patani (Aksoy, 2014) Patani'de "silahların gölgesi"nde bayram (Ajansı, Patani'de "silahların gölgesi"nde bayram, 2012) Tayland'ın 4 asırlık kubbesiz camisi 'Krue Se' (MERCAN, 2018) şeklinde verilmiştir. Anadolu Ajansı'nın haberlerinde bölgenin genel siyasi yapısı, kültürel öğeleri, Osmanlı Devleti ile olan

ilişkileri, dini hayat ve tarih üzerine kurgulanmış bilgiler kaleme alınmıştır. Osmanlı Devleti ile olan ilişkileri ise özellikle atıfta bulunmaktadır.

Benzer haberler TRT Haber sitesinde de yayınlanmıştır. Burada da başlık seçimine özen gösterilmiştir. “Müslüman Patani'lerin dramı (Haber T. , Müslüman Patani'lerin dramı, 2014) Tayland'da kubbesi bulunmayan cami: "Krue Se" (Haber T. , Tayland'da kubbesi bulunmayan cami: "Krue Se", 2018) Tayland'da 'Kudüs Kararı' protestosu (Tayland'da 'Kudüs Kararı' protestosu, 2017, s. Haber) Tayland'ın güneyinde eş zamanlı saldırılar (Haber T. , Tayland'ın güneyinde eş zamanlı saldırılar, 2022) Tayland'da bir imam öldürüldü (Haber T. , Tayland'da bir imam öldürüldü, 2016) Türkiye'den Tayland'a vefa (Haber T. , Türkiye'den Tayland'a vefa, 2013) Dünya Müslümanları bayramı coşkuyla karşıladı (Haber T. , Dünya Müslümanları bayramı coşkuyla karşıladı, 2018) Tayland'da 17 öğrenciye başörtüsü yasağı (Haber T. , Tayland'da 17 öğrenciye başörtüsü yasağı, 2015). Bu haberlerde bölge ile olan tarihi ve kültürel bağlantıların çok daha derin ve eskiye dair olduğu, bölge Müslümanlarına yönelik patikalar ve yardım kampanyaları değerlendirilmiştir.

Bölge ile olan bağlar, Türkiye'nin din işleri ilgi ilgili kurumu olan Diyanet tarafından da vurgulanmıştır. Diyanet'in web sitesindeki haberlere odaklanıldığında, bölge ile olan dini dokular ve motifler kaleme alınmıştır. “Patanili Müslümanlar: Biz yardım etmeyi Türkiye'den öğrendik” başlıklı haberde; Türkiye'ye yaklaşık 7 bin 500 km uzaklıkta olan Tayland Patani'den gelen bir heyet, Türkiye Diyanet Vakfı'nı ziyaret etti. Tayland Müftü Yardımcısı ve Patani Bölge Müftüsü Hacı Abdurrahman Bin Davut'un yer aldığı heyet, Kahramanmaraş merkezli 10 ili etkileyen depremin yaralarının sarılması için Türkiye Diyanet Vakfı'na bağışta bulundu. Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti II. Başkanı İhsan Açık, afetten dolayı geçmiş olsun dileğinde bulunan ve deprem bölgelerinde kullanılmak üzere yardım yapan heyete teşekkürlerini iletti. Açık, ziyarete ilişkin şunları söyledi: "Tayland Müftü Yardımcısı ve Patani Bölge Müftüsü Hacı Abdurrahman Bin Davut ve beraberindeki heyeti Vakfımızda ağırladık. Türkiye'ye depremden dolayı geçmiş olsun temennisinde bulunarak, Türk halkına sürekli dua ettiklerini ve ellerinden geldiğince yanımızda olacaklarını iletiler. Patani'de topladıkları 35.683 Dolar ile 10.000 TL'lik meblağı Vakfımıza deprem yaralarının sarılması amacıyla bağışladılar. Patani ile ilişkilerimizin Osmanlı'ya kadar dayandığını

vurgulayan Açık, "Ülke olarak dünyaya ektiğimiz iyilik tohumlarının semeresini Şu an biçiyoruz. 1200'lü yıllarda İslam'la tanışan Patani bizim yardım ulaştırdığımız dünyadaki bölgelerden birisidir. Türkiye'ye yaklaşık 7 bin 500 km uzaklıkta. Ancak onlar Şu anda bizim acımızı paylaşıyorlar, kendileri zor durumda olmalarına rağmen bize destek veriyorlar. Bu durum bizi çok duygulandırdı. Buraya gelip yükümüzü el ele vererek kaldırmak istiyorlar. Allah onlardan razı olsun." dedi. Açık, Patanili Müslümanların Sultan Abdülhamid Han'a karşı duyduğu muhabbete ilişkin bilgi vererek, "Cennet mekan Abdülhamid Han, işgal altındaki Patani'ye o yıllarda Anadolu'dan 27 genç gönderir, bu gençler Patani'nin bağımsızlığı için şehit olur. Sultan Abdülhamid Han, Patanili Müslümanlara bizzat maddi ve manevi destek vermiştir. Patani'de Sultan Abdülhamid Han ve Türkiye'ye büyük bir sevgi vardır. Bu durum da ülkemize duyulan sevginin en bariz göstergesidir." sözlerini aktardı.- "Biz yardım etmeyi Türkiye'den öğrendik". Tayland Müftü Yardımcısı ve Patani Bölge Müftüsü Hacı Abdurrahman Bin Davut ise "Bizim getirdiğimiz bu yardım parasını deryada bir damla olarak kabul edin. Maddi anlamda şimdilik gücümüz bu kadar. Lütfen bu parayı kabul edin. Biz yardım etmeyi, edebilmeyi sizden, Türkiye'den öğrendik. Şimdi sıra bizde. Dualarımızla ve elimizden geldiğince Türkiye'nin bu zor günlerinde yanındayız." diye konuştu. Deprem bölgelerinin yaralarının sarılması için Tayland Patani heyeti tarafından yapılan bağış, TDV Mütevelli Heyeti II. Başkanı İhsan Açık tarafından teslim alındı" (Diyanet, 2023) şeklinde verilmiştir. Bu haberin analizinden de anlaşılacağı üzere bölge halkı ile olan ilişkiler tarihi motiflerle bezenmiş ve bu şekilde kültürel bağların derinliğinden bahsedilmiştir.

Ayrıca Diyanet'in internet sitesinde ıakn konuya dair haberlerde başlıklar; "Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Argun, Tayland Fatoni Üniversitesi Mütevelli Heyeti Üyeliğine seçildi (Haber D. , 2022), Taylandlı Müslümanlardan Diyanet'e Ziyaret (Tv D. , 2017) vb. şeklinde ifade edilmiştir.

Şekil 3.1: Patani'den gelen heyet, depremin yaralarının sarılması için TDV'na Yardımı

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesindeki faaliyetlerde de Patani konusu gündeme getirilmiştir. ANKASAM'ın web sitesinde yayınlanan haberlerde (ANKASAM, ANKASAM İnfografik: Patani Müslümanları, 2018) Patani Müslümanlarının bölgede yer aldığı dönemden itibaren ele alınmış, bölge müsümanlarının kimlik ve etnik yapısından karşılaştıkları güçlükler ve çözüm süreci çerçevesinde tarihi arka planı ele alınmıştır. (ANKASAM, ANKASAM İnfografik: Patani Müslümanları, 2018)

Bir diğer düşünce kuruluşu ise İNSAMER'dir. İNSAMER, "Patani Müslümanları" (İnsamer, 2020) başlığı altında kaleme aldığı analizde bölgenin temel tarihi arka planlarından bölge Müslümanlarının taleplerine kadar bilgi paylaşımında bulunmuştur.

PATANI MÜSLÜMANLARI

Patani; Tayland'ın güneyinde ve Malezya'nın kuzey sınırına yakın bölgenin adıdır.

Tarihi olarak **MALAY COĞRAFYASINA** ait olan bölgede nüfusun %80'ini

%80
MÜSLÜMAN
MALAYLAR
oluşturmaktadır.

Günümüzde Patani'nin yönetimini elinde bulunduran Tayland'da yaşayan **Müslümanların** sayısı **5 MİLYONU** bulmaktadır.

Patani'de Müslümanlara karşı **2004**'ten itibaren hız kazanan **ŞİDDET OLAYLARINDA** bugüne kadar yaklaşık **10 BİN** kişi hayatını kaybetti çok daha fazlası yaralandı.

PATANI SORUNUNDA TARİHİ SÜRECİ:

MÜSLÜMAN MUHALEFETİN TALEPLERİ:

- 1- Tayland Hükümeti ve Patani Müslümanları arasında somut almaya yönelik ciddi bir diyalog kurulması
- 2- Malezya'nın arabuluculuğunun devam etmesi
- 3- Patani halkının dil, din ve kültürel hakları konusundaki özgürlüğünün tanınması; bölgenin idaresinde Patanililere öncelik verilmesi
- 4- Patani'de uygulanan eleğimsizliğin hâlinde sonlandırılması, yatırımların önündeki engellerin kaldırılması ve bölgenin ekonomik olarak desteklenmesi
- 5- Patani'nin ekonomik kalkınması için Tayland hükümetinin bölgeye yatırımlar yapması
- 6- Uluslararası kalkınma ajansları ve yardım kuruluşlarının Patani'deki kalkınma ve insani yardım çalışmalarının kolaylaştırılması
- 7- Silahlı mücadelelerin serbest bırakılması

© 2020

Şekil 3.2. INSAMER- Patani Müslümanları Raporu

TGRT ise Patani bölgesine dair haber yapan bir diğer haber kanalıdır. Özellikle “Patani'de 'Kudüs Mitingi' başlıklı haberinde bölge Müslümanlarının Türk halkı ile olan fikir birliği teması işlenmiştir. (Ozgul, 2017)

Şekil 3.3. Kudüs Mitingi

Haberde “*Tayland'ın güneyindeki Patani bölgesindeki merkez camide cuma namazının ardından yapılan mitinge, Patani Büyükşehir Belediye Başkanlığı, İslam Meclisi Başkanlığı ve yaklaşık 25 yerel sivil toplum kuruluşu katıldı. ABD'nin Kudüs'ü "İsrail'in başkenti" olarak tanıma kararını kınadıklarını belirten Patanili Müslümanlar, İslam alemi ile insanlığın barış ve istikrarı için birlikte dua etti. Katılımcılar, "Kudüs Filistin'in başkentidir" pankartlarıyla ABD'nin Kudüs kararını protesto etti. Mitingde, Filistin bayrağının yanı sıra Tayland ve Türk bayrakları açıldı*” ifadeleri kullanılmıştır.

Aynı konu Milli Gazete yayınlarında da yoğun bir şekilde ele alınmıştır. Milli Gazetede çıkan haberlerdeki başlıklar; “Güney Asya'nın Filistin'i Patani hakkında bilinmesi gerekenler (Gazete, Güney Asya'nın Filistin'i Patani hakkında bilinmesi gerekenler, 2019) Kayıp İslam coğrafyası Patani (Gazete, Kayıp İslam coğrafyası Patani, 2010) Patani Müslümanlarının lideri Rahmani şehit edildi (Gazete, Patani Müslümanlarının lideri Rahmani şehit edildi, 2013) Patani nin feryadını duyan yok (Gazete, Patani nin feryadını duyan yok, 2013) Patani Direnişi nin lideri Hakk a yürüdü (Gazete, Patani Direnişi nin lideri Hakk a yürüdü, 2008) Tayland da 2 Müslüman katledildi (Gazete, Tayland da 2 Müslüman katledildi, 2005) İHH'dan Patani'ye 8'inci

yetimhane (Gazete, İHH'dan Patani'ye 8'inci yetimhane, 2018) İslam dünyasının birliğe ihtiyacı var (Gazete, İslam dünyasının birliğe ihtiyacı var, 2011) Vb. ifade edilmiştir. Milli Gazete'nin konuyu ele alış biçimi dier yayın organları ile birlikte paralellik gösterse de özellikle "Müslüman" vurgusu dikkat çekicidir. Bu durum "Tayland da 2 Müslüman katledildi" haberinde sistematik soykırım temalarının tınıları vurgulanarak verilmiş ve ölenlerin Müslüman olmaları özellikle vurgulanmıştır.

Esasında bu durum aynı Tayland devletinin olaya bakış açısının bir paralel versiyonunu oluşturmaktadır. Ölenlerin Tayland'a vatandaşı olmalarından ziyade Müslüman kimliklerinin öne çıkarılması da esasında bölgedeki çatışan politikaların bir göstergesini oluşturmaktadır. Ancak diğer yazılı ve görsel basında da ısrarla ifade edildiği gibi ortak noktaları "devletin baskısı, Müslüman kimliği üzerinde asimilasyon ve Müslümanların kendilerini savunmada çektikleri sıkıntılara" daha fazla vurgu yapıldığı görülmektedir.

Bununla birlikte Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı-YTB'nin de, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları ve dünya çapındaki akraba topluluklarla ilişkileri geliştirmek ve sürdürmekten sorumlu faaliyetleri bulunmaktadır. YTB, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının ve akraba toplulukların kültür, eğitim, sağlık ve diğer ihtiyaçlarını desteklemek amacıyla çeşitli program ve projeler sunmaktadır. Ayrıca YTB, yurtdışındaki Türk vatandaşlarına ve ilgili topluluklara yönelik eğitim ve kültür faaliyetlerinin düzenlenmesine katkıda bulunmaktadır. Buna Türk kültürünün ve mirasının tanıtılması ve korunması da dahildir. Buna ek olarak yurt dışında acil durumlarda veya insani ihtiyaçlarda YTB, Türk topluluklarına ve ilgili gruplara yardım sağlamaktadır. YTB'nin öncelikli hedefi, Türkiye ile yurt dışında yaşayan vatandaşlar ve akraba topluluklar arasındaki bağları güçlendirmek, aynı zamanda Türk kültürünü uluslararası alanda tanıtmak ve korumaktır. Kurum, Türkiye ile bu topluluklar arasındaki işbirliği ve iletişimin kolaylaştırılmasında ve yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına destek ve kaynak sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. YTB'nin çalışma alanlarından bir tanesini de Patani oluşturur. Burada bulunan bölge Müslümanlarına yönelik insani yardım sağlamakta, aynı zamanda bölgede yer alan Türk mirası yapıların restorasyonu gibi faaliyetlere de yer vermektedir. Ayrıca sosyal

organizasyonlar vasıtasıyla bölge ülkelerine ve özellikle ASEAN'a dair farkındalık eydana getirme gayretleri de sergilemektedir. (YTB, 2022)

Yakın dönemin önemli adımlarından birtanesi olan TRT World de Patani Müslümanlarının yaşadığı zorlukları sıklıkla gündemine getirmektedir. Özellikle “How Patani-Malay Muslims refuse to be swallowed by Thailand's mainstream” başlıklı makale konunun istenen şekilde uluslararası platformlarda duyurulmasına da yardımcı olmaktadır.

Şekil 3.4. TRT World

Bu makalede özellikle kimlik perspektifi üzerinden bir analiz yapılarak, sorunun görüldüğünden çok daha derin ve aynı şekilde karmaşık olduğu vurgulanmıştır. Haberde “Güney bölgesindeki azınlık grupları, güneydeki komşu Malezya'daki yerel nüfusun % 85'ini oluşturan Malay Müslüman topluluğundan gelmektedir. Geleneksel yaşam tarzlarını sürdürerek Malay'ın Patani-Malay olarak bilinen yerel lehçesini konuşuyorlar. Onların varlığı, Lord Vassal ilişkisinin kötüye gittiği 18. yüzyıldan bu yana hem Tayland hükümeti hem de azınlık Malay Müslümanları için bitmek bilmeyen zorluklar anlamına gelmektedir. Asama Mungkornchai, "Güneydeki Müslümanlar hakkında konuştuğumuzda, tabii ki sorun 'Taylandlılık', tamam Tayland vatandaşlık kartını aldılar ama Malay dilinde konuşuyorlar, kendi kimlikleri ve özel kültürleri var,

Tayland kültürüne ait değiller" diyor. Chaturon, Güney Tayland'daki kırılğan durum için olduğu gibi, çatışma bölgelerinde dilin ve belirli kelimelerin kullanımının çok önemli olduğunu söylüyor. "Tayland hükümeti bizi Taylandlı olarak adlandırırsa da evet biz Tayland vatandaşıyız ama ırkımız Melayu (Malay). Dedemin zamanında kendimize Malay diyebilirdik ama asimilasyon politikasından sonra tüm ırklar Taylandlı sayılıyor. Bu politika bugüne kadar çözümlenemeyen bir çatışmayı başlattı. Tayland merkezli güvenlik analisti Don Pathan, 'Malay'ın, "Taylandlı olabileceğiniz gibi Malay da olabileceğiniz şekilde inşa edilmiş bir kimlik olduğunu söylüyor. Yani bu iki inşa edilmiş kimlik şiddetle direniyor, birbirleri tarafından yutulmayı reddediyor. Malay ya da Müslüman olmak aynı madalyonun iki yüzüdür. Yani Taylandlılar Malay kimliğini değiştirmeye çalıştığında bu diğerlerini de etkiliyor; daha az Müslüman olduklarını hissedecekler." ifadelerine yer verilmiştir. (WORLD, How Patani-Malay Muslims refuse to be swallowed by Thailand's mainstream, 2020)

Konuya ilişkin benzer dinamiklere sahip haberler Milliyet gazetesinde de çıkmıştır. Gazete’de Patani bölgesi hakkında direk bilgiler verilmemiş ancak genellikle bilgi aktarımı ve devletin gücünün uzandığı yerler olarak ifade edilmiştir. Bu durum “Mavi Marmara Gemisi Samsun’da” başlıklı haberden de görülmektedir. (Milliyet, MAVİ MARMARA GEMİSİ SAMSUN’DA, 2015)

Bir diğer çevrimiçi yayın organı ise GASAM-Güney Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi’dir. GASAM’da çıkan analizler ve haberler, başlıklardan da anlaşılacağı üzere bölge insanının yaşadığı zorluklar üzerine yoğunlaşmıştır. “Zalim Coğrafyaların Mazlum Müslümanları”, “Asya Müslümanlarının Sorunları ve Çözüm Önerileri” gibi başlıklar ile bölge insanının yaşadığı sorunlar ve güçlükler, bölgenin genel sosyokültürel atmosferi çerçevesinde değerlendirilmiştir. (ŞAHİN, 2015)

Patani bölgesine dair gelişmelerin takip edildiği bir diğer gazete ise Sabah’tır. Gazetede hem Tayland’a hem de Patani’deki duruma dair gelişmeler kaleme alınmıştır. “Patanili Müslümanlardan TDV’ye anlamlı deprem bağıışı... "Biz yardım etmeyi Türkiye’den öğrendik”, (SAVAŞ, 2023) “İHH, Kurban'da 65 ülkede 5 milyon kişiye ulaşmayı hedefliyor” (Sabah, İHH, Kurban'da 65 ülkede 5 milyon kişiye ulaşmayı hedefliyor, 2021) “Düğün yapamadılar, düğün yemeklerini 7500 kilometre ötede 200 yetimi sevindirip verdiler” (Sabah, Düğün yapamadılar, düğün yemeklerini 7500

kilometre ötede 200 yetimi sevindirip verdiler, 2020), “Dâvûd el-Fetânî kimdir ?” (Sabah, Dâvûd el-Fetânî kimdir ?) gibi başlıklarla konu aktarılmıştır.

Gazetede yer alan “Malezya Başbakanı Mahathir'den Patani'de çatışmaları bitirme sözü” (Sabah, Malezya Başbakanı Mahathir'den Patani'de çatışmaları bitirme sözü, 2018), başlıklı haber ise birçok haber sitesindeki haberlere nispeten Güneyduğu Asya bölgesindeki Müslüman ülkelerinde konuya dair tutumunu belirtmesi açısından özel bir öneme sahiptir. Bu haberde “*Malezya Başbakanı Mahathir Muhammed, Tayland'a yaptığı resmi ziyarette, ülkenin güneyindeki Patani bölgesinde iktidar ile silahlı gruplar arasında yürütülen barış görüşmelerinin devamını sağlamak için her türlü yardıma hazır olduğunu belirtti. Tayland'ın başkenti Bangkok'ta mevkidaşı General Prayut Chan-o-cha ile görüşen Mahathir, ortak basın açıklamasında, Tayland hükümetiyle Patani'deki askeri gruplar arasındaki barış görüşmelerinde son durum ve bundan sonra neler yapılabileceğinin konuşulduğunu ifade etti. Güney Tayland sorununun çözümüne yönelik çabaların, Malezya ve Tayland arasındaki gerçek iş birliğinin göstergesi olduğuna dikkati çeken Mahathir, "Ülkenin güneyindeki şiddeti sonlandırmak için mümkün olan her alanda yardım etme sözü verdik." dedi. Mahathir, iki ülkenin iş birliği alanında sağlam bir geçmişi olduğunu vurgulayarak, "Malezya bundan önce terör sorunuyla yüzleştiğinde Tayland, terörün bitmesi için birçok hususta yardımda bulunmuştu. Bunun için Tayland hükümetine ve insanına minnettarız." açıklamasında bulundu. Tayland Başbakanı Prayut da hükümet ile güneydeki silahlı gruplar arasında barış görüşmelerinin kaldığı yerden devam edeceğini, Malezya'nın da kolaylaştırıcı rol üstleneceğini belirtti. Prayut, bu sorunun Tayland'ın iç meselesi olduğuna yönelik Mahathir ile fikir birliği içinde olduğuna dikkati çekerek, "Malezya yardım etmeye hazır, dolayısıyla sorunlar daha hızlı çözülecek." dedi. Tayland'ın güneyindeki Patani bölgesinde yüz yıldan fazla süren çatışmaların son bulması için 2013'te, Tayland hükümetiyle bağımsızlık yanlısı Patani Malay Ulusal Devrim Cephesi (BRN) arasında barış görüşmeleri sürecine başlanmıştı. Dönemin Malezya hükümetinin de aracılık yaptığı görüşmeler, 2014'te General Prayut'un liderliğindeki askeri darbenin ardından durmuş, daha sonra Prayut tarafından şartları yenilenerek sürmüştü. Malezya'daki 6 Mayıs genel seçimlerinde eski Başbakan Necip Rezak'ın seçimleri kaybetmesinin ardından barış görüşmeleri hız kaybetmişti” şeklinde bölge ülkelerinin Patani meselesine ışık tutması açısından da önem arz etmektedir. Esasında*

Mahathir Mohamed'in kendi politik liderliğinden kaynaklanan bir durum da söz konusudur ki onun bu yani bazı durumlarda ve özellikle dünya Müslümanlarının mevcut durumlarına ve zorluklarına çözüm önerileri getirmesi açısından da Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile paralellik arz etmektedir. (Temiz S. , 2019)

Patani meselesinin genel olarak Trük basınında işlenmesi değerlendirilecek olursa, konuya dair dini ve kültürel motiflerin ağırlıklı olarak vurgulandığı görülmektedir. Burada Osmanlı Devleti döneminden kaynaklanan derin tarihi ve kültürel bağlarında etkisi açıkça görülmektedir. Özellikle Sultan Abdülhamid döneminin Panislamizm politikası neticesinde bölge insanı ile bir bağ kurulmuş ancak Osmanlı devletinin 1. Dünya savaşında yenilmesi ve Türkiye Cumhuriyetinin tesis edilmesi ile birlikte dış politika farklılıkları ile ilişkiler geliştirilememiştir.

Bu durum Yeni Asya gazetesinde çıkan "Tayland Mütebessim Müslümanlar ülkesi" başlıklı haberde de kendini göstermektedir. (Asya, 2011) Haberde; "Bangkok'un varoşlarının bulunduğu Caran Kurun bölgesinde ara bir sokakta bulunan cami 1916 senesinde inşa edilmiş. Tarihî kayıtlara göre doğrudan bir Osmanlı etkisi görülmesi de başşehir Bangkok'taki neredeyse yüz yıllık Bang Uthit Camii'nin girişinde dev bir Osmanlı Arması işlenmiş. Sultan Abdülhamid'in Hatırası. Camide bulunan Osmanlı arması dikkatli incelendiğinde armanın üzerinde Sultan II. Abdülhamid'in tuğrası dikkati çekiyor. Osmanlı'nın yıkılış dönemine denk gelen ve Sultan II. Abdülhamid'in hal'inden 7 sene sonra inşa edilen camideki Devleti Aliyye armasının ilginç bir hikâyesi bulunuyor. Osmanlı Devletinin son hükümdarlarından Sultan II. Abdülhamid Osmanlı'nın uyguladığı İttihad-ı İslâm siyaseti çerçevesinde (Dünya Müslümanlarını Hilâfet çatısı altında birleştirme, Pan-İslâmizm) bütün dünyadaki Müslümanlara ya ilim adamları göndermiş, ya da kurduğu Hafîye Teşkilâtının mensuplarını göndererek Osmanlıyı ve Hilâfeti anlatmıştı. Bu siyaset sayesinde dünya Müslümanları Osmanlı halifesine biat etmiş, Çin'den Afrika'nın birçok noktasına kadar camilerde hutbeler Osmanlı halifesi adına okunmaya başlamıştı. Cami cemaati ve çevredeki Müslümanlar o dönem, bugünkü Tayland olan Siam Krallığında yaşayan Müslümanlar olarak İslâm'a ve hilâfete bağlılıklarını yinelemek için 20. yüzyılın başlarında Sultan ve Halife II. Abdülhamid'den bir nişane talep edildiğini ve bu taleplerinin kabul gördüğünü ifade ediyor. Hilâfete Bağlılık İfadesi. Bu talebin ardından Osmanlı'nın Siam krallığı

Müslümanlarına kendilerine numune olacak bir Osmanlı armasını gönderdiği kaydediliyor. Armanın ellerine ulaşmasının ardından ülkedeki Müslümanların yeni yapılan camilerinin giriş kapılarının üzerine bu armanın aynısını yapmaya başlayarak Hilâfete olan bağlılıklarını ifade etmeye çalıştıkları ifade ediliyor. Osmanlı'nın yıkılışı ve hilâfetin ilgasının ardından ise Taylandlı Müslümanların bu uygulamaya son verdiği kaydediliyor. Bangkok'ta Müslümanların yoğun olarak yaşadığı bölgede bulunan cami bugüne kadar yıkılmadan ve önemli bir tahribat görmeden sade mimarisi ve girişte bulunan Osmanlı Arması ile hâlâ ayakta. Caminin avlusunda bulunan külliyesinde bulunan okulda halen eğitim verilirken, okulda armanın tarihçesi ve anlamını da anlatan bir pano bulunuyor. Tayland'da İslam'ın Geçmişi. Uzmanlar Tayland'da İslamiyet'in 700 yıllık geçmişi olduğunu kaydediyor. İslamiyet'in ülkede Sukothai Krallığı döneminde yayılmaya başladığı ve günümüze kadar artarak devam ettiği belirtiliyor. Ülkede Müslümanların sayıları hakkında net bir bilgi verilmiyor. 2009'da Tayland'da bulunan Pew Araştırma Merkezi adlı bağımsız bir kuruluş araştırmasında ülkede 4 milyon Müslüman bulunduğu belirtilirken, bazı bilim adamları da bu sayının 8 ila 10 milyon arasında olduğunu iddia ediyor. Ülkede yaşayan Müslümanların yüzde 90'ının Sünnî olduğu belirtilirken, halkın inancını özgür bir şekilde yaşadığı söyleniyor. Bangkok ve Tayland'da bütün camilerden kralın tanıdığı yetkiyle ezanlar cehri (sesli) olarak okunuyor. Tayland'da helâl gıdanın yaygın olduğu gözlenirken, bölgede bulunan Müslüman tüccarlar ve yerel Müslümanlar sayesinde helâl gıdaya ulaşmanın kolay olduğu belirtiliyor. Tayland'da ağırlıklı olarak çevresindeki ülkelerden ve Arap tüccarlar sayesinde İslâmiyetin yayıldığı kaydedilirken, ülkede Müslümanların büyük çoğunluğunun güneyde yaşadığı kaydediliyor. Ülkenin güneyindeki Yala, Pattani and Narathiwat bölgelerinde Müslüman nüfusunun yoğun olarak yaşadığı belirtilirken, o bölgelerdeki nüfusun merkezi hükümetle birçok konudaki anlaşmazlıkları istikrarı olumsuz etkiliyor” ifadeleri yer almıştır.

Şekil 3.5. Bang Uthit Camii Dış Görünüş

Bu haberin örneğinden de anlaşılacağı üzere tarihi ve dini geçmiş ile kültürel bağlar, Patani meselesine Türk basınının dahil olmasını sağlamış ve genel olarak değerlendirildiğinde, bu bağların bölge insanının haksız zulüm ve şiddet görmesi şeklinde ifade edilmiştir.

3.4. Türk Siyasetinde Patani

Tayland ile ilk temas Osmanlı padişahlarından olan Sultan 2. Abdülhamdi zamanında olmuştur. Chakri Hanedanı'ndan Chulalongkorn olarak bilinen Kral V. Rama, 1891 yılında Avrupa'daki imparatorlar ile diplomatik ilişki kurmak için üvey kardeşi Prens Damrong'u, fahri elçi olarak

görevlendirmiştir. Bu yolculukta heyet, Prens Damrong ve Prens Jirapvat Voradet başta olmak üzere Praya Thevet Vongvivat, Praya Chonlayut Yotin, Mom Jav Phom, Prasuriyanuvat, Phavijitvorasan, Luang Sunthorn Kosa ve Mr. White ile birlikte toplam dokuz kişiydi. Prens ve beraberinde seyahate çıkan heyetin, bu ülkelere giderken kraliyet mektubunu ve nişanlarını takdim etmeleri istenmiştir. Prens Damrong'un gezi planlarına göre, Rus İmparatoru III. Aleksandr ile Livadya Sarayı'nda görüşüldükten sonra gemi ile Yunanistan'a doğru yola çıkılacaktı. Fakat Prens, tekrar haritaya baktığında ve Avrupa'daki küçük/büyük ülkeleri esas alarak tekrar düşündüğünde, "Rusya'dan Yunanistan'a ulaşmak için Türkiye üzerinden geçmenin diğer yollara nazaran daha kolay olduğunu" görmüştür. (Lambensa, 2016)

Prens Damrong, plan yaptıktan sonra tekrar yoldaşlarıyla görüşme ve danışmaya gerek duyduğunu ifade etmiştir. Ona göre, “Kendisi Siyam kraliyet ailesinden biri olduğundan dolayı elçi olarak görevlendirilmiştir. Türkiye ile Siyam arasında daha önce diplomatik bir ilişki olmadığı farkındadır. Kendisi, Türkiye’ye girdiğinde Sultan Sarayı’nda bir görevi olmadığı halde Türkiye’de bulunduğu günlerde mutlaka kim olduğu ortaya çıkacaktır.”⁷ Prens Damrong, sıradan biri gibi ülkeye giriş yapmanın çok nahoş bir davranış olduğuna kanâat getirdikten sonra Berlin’deki Tay elçisinin aracılığıyla Türkiye hükümetine haber gönderilmiştir.⁸ Kısa bir süre sonra Türkiye’den bir telgraf gelmiş. Bu yazıda, Sultan II. Abdülhamid, “Siyam kraliyet ailesinden birinin ilk defa Türkiye’ye geleceğinden haberdar olunca çok bahtiyarlık duyduğunu ve memnuniyetle mihmandarlık yapacağını” belirtmiştir. Prens Damrong ve beraberindeki heyet, 19 Kasım 1891 tarihinde Rusya’dan İstanbul’a doğru yola çıkmışlardı. Şeker Ahmed Paşa ve Türk askerleri, Sultan II. Abdülhamid’in konuğunu sabaha karşı Boğaziçi sınırlarında karşılamışlardır. Prens Damrong ve heyet, Türkiye’de üç-dört gün kalmayı planlamaktaydı. Fakat Prens, daha sonra Sultan’ın huzuruna çıktığında Sultan, “Bu sürenin çok az olduğunu söylemekle beraber Türk misafirperverliğini ve Türkiye’deki mimarlarını daha yakından tanımak için kendilerinden üç gün daha fazla kalmalarını rica etti”. Prens, Sultan’ın isteğini kırmayarak üç gün daha Türkiye’de kalmaya karar vermiştir.¹¹ Böylece heyet, 19-26 Kasım 1891 tarihleri arasında Sultan II. Abdülhamid’in misafiri olmuşlardır. (Lambensa, 2016)

Prens’in, vezîr-i âzam Ahmet Cevad Paşa ile sohbet ettiği konulardan birkaçı da Siyam’da yaşayan Müslümanların kültürü ve onların benimsedikleri hukuku, evlilik anlayışı vesaire idi. Prens, Siyam’da yaşayan Müslümanlar’ın kültürü hakkında “Tayland’daki Müslümanların bir kısmı asıl Taylandlılar diğer kısmı ise Malay ırkına mensup Müslümanlardır. Müslümanlar’dan Tay dili konuşanlar Tay kültürünü kabullenirken Malay dili konuşanlar da Malay kültürünü benimsemektedirler” şeklinde ilk defa Pataniderki Müslümanlar hakkında bilgi vermiştir. Vezîr-i âzam eğer ileride Türkiye ile Siyam arasında diplomatik ilişki kurulursa Siyam’da yaşayan Müslümanlar çok sevinecektir şeklinde ifade de kullanmıştır. (Lambensa, 2016).

Şekil 3.6. Osmanlı Sarayını Ziyaret Eden Tayland Heyeti

Bununla birlikte herhangi bir diplomatik ilişkinin o dönemlerde tesis edilmediğini belirtmekte fayda vardır. Ancak Panislamizm politikası gereği bölge Müslümanları ile temasa geçilmiş ve buradaki Müslümanlar İngiliz sömürgecilerin hakimiyetinde olduğu için bölge ile temas gerekli ve istenilen noktaya ulaşılamamıştır. Bununla birlikte Milli mücadele sonrası tesis edilne Türkiye Cumhuriyeti dış politikası gereği doğudan ziyade batı ile ilişkilerin geliştirilmesi yönündeki dış politika öncelikleri bu bölgedeki gelişmelerden uzak kalınmasına neden olmuştur. Bununla birlikte bölgede bulunun Malezya ve Endonezya'nın Müslüman hinterlandı olarak belitilebilecek olan Patani bölgesi ile de ilişkiler bu şekilde gelişim gösterememiştir.

Kore savaşı sonrasında Türkiye ile Tayland arasındaki diplomatik ilişkiler 19 Haziran 1958 yılında kurulmuş olup, aynı yıl Türkiye Bangkok'da Büyükelçilik açmıştır. Türkiye'nin ilk Tayland Büyük Elçisi Necdet Kent olmuştur. Tayland Ankara'daki Büyükelçiliğini ise 1972 yılında bir Maslahatgüzar ile açmış, ilk Büyük Elçisi de Ankara'ya 1974 yılında atanmıştır. Başlangıçta Tayland Hükümeti Tayland'ın Karaçi (Pakistan) ve Viyana'daki (Avusturya) Büyükelçilerini Türkiye'ye de akredite etmekle görevlendirmiştir. Özellikle, 1963-1968 yılları arasında Tayland'ın Türkiye'ye

akredite ettiği ikinci Büyükelçisi, Tayland'ın Viyana'daki Büyükelçisi General Chatichai Choonhavan görevi bitince önce Tayland Dışışleri Bakanı (1975-1976) ve daha sonra da Tayland Başbakanı (1988- 1991) olmuştur. Ayrıca, 1970-1971 yılları arasında Türkiye'yi Viyana'dan kapsayan Büyükelçi Charun P. Isarangkul na Ayuthaya, 1971-1972 ve 1973-1975 yılları arasında olmak üzere iki kez Tayland Dışışleri Bakanı ve daha sonra Hükümdarlığı döneminde Tayland Kralı Bhumibol Adulayadej'in zel Konsey yesi olmuştur. Tayland'ın 1981-1985 yılları arasında Ankara'ya bir diğer ataması olan Büyükelçisi Profesör Dr. Wichian Watanakun, 1991'de Tayland Dışışleri Bakan Yardımcısı ve 1992'de Adalet Bakanı olmuştur. (YALÇIN, 2023) Ancak bu gelişmelerde ilişkilerin daha ileri taşınmasına yardımcı olamamıştır.

Necmettin Erbakan'nın başbakanlığı döneminde Patanili Müslümanları konusu tekrar gündeme gelmiştir. Ayrıca Milli Görüş hareketinin duayen liderinin Patani bölgesi Müslümanlarının Tayland devleti ile olan sorunlarında arabuluculuk vazifesi de stelenmek istemiştir. Ancak bu dönemde de ilişkiler genellikle kültürel ögeler kullanılarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte Patani bölgesi Müslümanları, lgedeki diğer Müslüman topluluklardan ayırılmayıp, hıusui olarak da değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. (KARATAş, 2016) Patani'nin ismi her zaman Arakan'daki ve Ae Deki Müslümanların isimleriyle birlikte "mazlum" kategorisinde değerlendirilen halk olarak anılmıştır.

Bununla birlikte Tayland ile olan resmi anlaşmaların hiçbirisinde Patani bölgesine vurgu yapılmamış, anlaşmalar genellikle ticaret ve karşılıklı tanınırlık çerçevesinde gerçekleşmiştir. Resmi gazetede yayımlanan 2002 tarihli bir anlaşmada "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Tayland Krallığı Hükümeti arasında sermaye, teknoloji ve hizmet hareketlerinin geliştirilmesi, her iki Devletin de refahına katkıda bulunacaktır. Bu unsurlara ilişkin hareketlerin geliştirilmesinde ifte vergilendirme nedeniyle ortaya çıkan sorunların çözümü önem arz etmektedir. Bu amaçla, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Tayland Krallığı Hükümeti arasında 11 Nisan 2002 tarihinde Bangkok'ta "Gelir zerinden Alınan Vergilerde ifte Vergilendirmeyi nleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması" imzalanmıştır. (Meclisi, 2003) Dönemin başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan'ın imzasını taşıyan anlaşmada Patani meselesine vurgu yapılmamış, ayrıca Patani konusuna dair, insani yardım dışında, herhangi bir ilerleme de kaydedilmemiştir. Bununla birlikte haberlere konu olan bir video, Patani

bölgesinin yine gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu videoda (Tv S. , 2014) Türkiye’ye dua eden bit Patani bölgesinden Müslüman görülmektedir. Erdoğan ise grup toplantısında bu videoya değinmiş ve “ Bu sabah Patani’de Budistlerin baskısı altında olan son günlerde yüzlerce, binlerce oradaki Müslüman’ın öldürüldüğü bir tabloyu bir kanalda izliyorum ve orada bir yaşlı Müslüman’ın Türkiye’ye duasını izliyorum. Bizlere duasını izledim. İsim vererek o duayı izledim ve düşünüyorum musunuz o oradan bize dua ediyor ve şu ifadeyi kullanıyor isim vererek, ‘Erdoğan sabret.’ Ve ağlıyor. Türkiye’ye dua ediyor. Türkiye bizim yanımız da oldu diyor, bizi yalnız bırakmadı diyor. Ama bunu bu çatının altında anlamayacak kadar zavallı olanlar var. Oralara gitmek bizim tarihi görevimiz. Onların öyle bir sıkıntısı yok ama biz az önce söylediğim gibi tevarüs ettiğimiz bir miras var. Biz Devlet-i Aliye-yi Osmaniye’nin bıraktığı miras üzerine gelmiş bir nesiliz. Dolayısıyla bizim ecdadımız ta Açe’ye nasıl gitmişse, ta Hint Yarım Adası’na nasıl gittiyse bizde dünyanın herhangi bir yerinde bir hüznün varsa, ağlayanlar varsa, zulüm varsa oralara gitmek bizim tarihi bir görevimiz olduğu gibi inancımızdan ve insani değerlerimizden kaynaklanan bir görevdir” şeklinde ifade etmiştir. (Milliyet, AK PARTİ GRUP TOPLANTISI, 2014) Bununla birlikte Erdoğan, 2013 yılında Tayland Başbakanı Shinawatra ile de bir araya gelmiş, ancak heyetler arası görüşmelerde yine Patani meselesine vurgu yapılmamıştır. (Bakanlığı, Başbakan Erdoğan Tayland Başbakanı Shinawatra ile biraraya geldi, 2013)

Buradan da anlaşılacağı üzere Ak Parti iktidarı döneminde de bölge Müslümanlarına insani yardım ve dini eğitim haricinde onların siyasi sorunlarına yönelik bir adım atılmamış veya atılamamıştır. Ancak bu kültürel öğeler her zaman canlı tutulmuş ancak somut adım gerçekleştirilememiştir. Bu durum Erdoğan’ın seçim konulmalarında ve Müslüman dünyasına hitap ettiği konuşmalarında da görülmektedir. (AkParti, 2014)

3.5. Bölge hakkında yazılan kitaplar

3.5.1.Patani Dosyası

Yusuf Ziya Cömert tarafından kaleme alınan ve yakın dönemde kaleme alınmış olan kitap, Patani hakkında şimdiye kadar atılan adımlardan bölge içi çatışmalara kadsar geniş bir yelpazede bilgi aktarımı yapmaktadır. Güney Asya’da Keşmir, Doğu Türkistan, Moro, Arakan, Patani ve Sri Lanka Müslümanlarının uğradığı zulüm ve işkenceler dünya kamuoyunda yeterli düzeyde gündeme getirilmemektedir. Özellikle

Myanmar'da Arakan, Sri Lanka'da Tamil ve Tayland'da Patani Müslümanları, Budist iktidarlar tarafından ortak bir acıya maruz kalmaktadır. Tayland'da 2014 yılındaki askeri darbeden sonra insan hakları ve demokrasi meselesi, oldukça kritik bir sürece girmiş ve dünya gündemine yükselerek bölge dengelerini etkilemeye başlamıştır. Gayri resmi kaynaklar Tayland'da toplam 16 İslami örgüt bulunduğunu söylüyorlar. Hepsinin amacı Patani'de bağımsız bir İslâm devleti kurmak. Ancak bu 16 örgütten yalnızca dördü silahlı örgüt. Greater Phattani-Malay Movement bunlardan ilk kurulunu. (Büyük Patani-Malay Hareketi-Gempar.) Kurucusu Hacı Kerim. Daha sonra Phattani United Liberation Organisation kurulmuş. Muhammed Muhiddin tarafından kurulmuş olan bu örgüt (Patani Birleşik Kurtuluş Örgütü-PULO) Patani'de üye sayısı bakımından en büyük örgüt. Diğer örgütler, orijinal adı Barisan Revolusi Nasional olan (BRN-National Revolutionary Front) Ulusal Devrimci Cephe, yine orijinal adı Barisan Nasional Pembebasan Patani (Phattani National Liberation Front-BNPP) olan Patani Ulusal Kurtuluş Cephesi ve Hacı Ba ha Dile'nin önderliğindeki Hizb-i Mücahidin. Bunun dışında bazı İslami Öğrenci ve gençlik kuruluşları da var (Cömert, 1986)

Bu örgütlerin hepsinin aynı amaca yöneldiğini söylemiştik: hepsinin amacı Patani'de bir İslâm Devleti BRN'nin İslâm Sosyalizminden söz ettiğine, görünüşte farklı bir uygulama söz konusu olmasa da teorik anlamda kimi sosyalist yaklaşımlar belirttiğine dair söylentiler var. Bu durum diğer gruplar tarafından istifhamla karşılanıyor. Amaçlarının bir ve büyük, ihtilaflarının ise sıradan ihtilaflar olması bu kuruluşların birleşmelerine yetmiyor. Bunda söz konusu örgütlerin dış ilişkilerinin önemli rolü olduğu söyleniyor. Örgütlerin yönetiminde görev alanların çoğu Libya, Suriye, Mısır, Suud gibi ülkelerde Şeriat eğitimi görmüş Müslümanlar. Bazı Arap ülkelerinin, özellikle Libya ve Suriye'nin Patani'li Mücahitlere Silahlı eğitim konusunda yardımcı oldukları da söyleniyor. Ancak İran İslâm Devrimi'nden sonra «destek olayının boyutlarında küçük de olsa bazı gelişmeler gerçekleşiyor. İran bu örgütlere İran'da temsilcilikler açma imkânı veriyor. Bu sayede seslerini duyurma konusunda bir adım daha atmış oluyorlar. PULO'nun ve özellikle de Liderliğini Bedril Hamdan'ın yapmakta olduğu Patani Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin İran'la iyi ilişkiler içinde olduğu söyleniyor.

Yönetimin, bir yandan Budistlerin, özellikle de Vietnam savaşında Amerika'nın yanında yer almış olan eski Tayland askerlerinin bölgeye göçünü teşvik ederken bir yandan da bölgedeki Müslümanları çeşitli yollarla göçe zorlamıştır. Yine yönetim açısından «zararlı» sayılabilecek İslami unsurların, başta ulema olmak üzere faal liderlerin nasıl «etkisiz hale getirildiği» de buraya kadarki bölümlerinde mümkün olduğu kadarıyla anlatılmıştı. Ancak, her sömürü ilişkisinde olduğu gibi burada da baskı politikalarının yanında yumuşatmaya yönelik politikalar yer alıyor. Bu politikalar özellikle eğitim ve yönetimle ilgili konularda uygulama alanı buluyor. Tayland yönetimi bir yandan savaşın gözünü yıldırmaya çalışırken bir yandan da bölgedeki Müslüman halka şirin görünmenin yollarını arıyor. Aşağıda bu uygulamalardan bir-kaç örnek aktarmaya çalışacağız (Cömert, 1986)

Genellikle dağlık ve ormanlık arazilerde üslenen Müslüman gerillaların halktan büyük ölçüde destek gördüğü bir gerçek. Halkın desteğinin azaltılması için bu örgütlere yönelik iftira kampanyalarına ihtiyaç duyuluyor. Bu kampanyaların halkı, özellikle de bölgedeki sağcı yönetimleri etkilemesi hedefleniyor. İddia şu: Dağlık bölgelerde faaliyet gösteren bölücüler Malezya-Tayland sınırında üslenen çoğu Çin asıllı Komünist gruplarla işbirliği içindedir. (Cömert, 1986)

3.5.2. Patani Krallıktan Azınlığa

Emrin Çebi tarafından 2006 yılında kaleme alınan bu eserde, Patani'deki olayların 11 Eylül saldırıları sonrasında baş göstermesinin bir tesadüf sonucu olmadığı ifade edilmektedir. Özellikle, ABD'nin ikinci hedef bölgesi olan Güneydoğu Asya'da; Filipin'deki Moro Müslümanları ile Endonezya ve Malezya'daki bazı cemaatlerle beraber, Patani Malaylarının da mercek altına alındığı gözle görülür bir gerçektir.

Güneydoğu Asya havzasında, Filipinler'den sonra ABD'nin ikinci büyük müttefiki olan Tayland, bazı siyasi analizcilere göre, 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin NATO üyesi olmayan en büyük müttefiki haline geldi. ABD'nin Güneydoğu Asya ülkeleri içerisinde ilk olarak Tayland'la başlayan siyasi ilişkileri, 18. yüzyıla dayanmakta. II. Dünya Savaşı'na kadar gergin olan Tay Amerikan ilişkileri, bu savaş sonrasında, Tayland'ın bölgede yayılan komünist akıma karşı direnmesi sonucu ABD'nin desteğini almasıyla, gelişimini günümüze kadar sürdürdü. Güneydoğu Asya tarihinde tek sömürgeleştirilmemiş krallık olan Tayland, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, ABD'nin bölgedeki tampon müttefiki konumuyla dolaylı bir sömürgecilik sürecine

girmişti. Patani ise, Tayland'ın tampon devlet konumuna binaen ona desteğini arttıran ABD'nin çabalarıyla, yine bu savaş sonrası, Tayland sınırları içerisine katılmıştı. Son yıllarda ise devam eden bu işbirliği süreci, son olarak ABD'nin Irak'ın yapılandırılması adı altında başlattığı operasyonlara, Tayland'ın tam destek olmasına kadar vardı. (Çebi, 2006)

Özellikle, El-Kaide'nin Güneydoğu Asya'daki anahtar adamlarından olduğu iddia edilen ve Bali bombalamalarından sorumlu tutulan Endonezya'daki Cemaat-i İslamiyye'nin önemli liderlerinden Hambali'nin 2003 yılında Tayland'da yakalanmasından sonra Patani, Amerikalı yetkililerin odağı haline geldi. Bunun üzerine Patani'de çalışmalara başlayan CIA'nin terörizm istihbarat merkezi (CTIC) ve Tay istihbarat ajanlarının ortaklaşa yürüttükleri çalışmalar sonucu, Bangkok'taki Amerikan yetkililerin, Patanililerin El-Kaide ve diğer Cemaat-i İslamiyye üyelerine yardım ve yataklık yaptıklarını tespit ettiklerini iddia etmesiyle, Patani'deki asayiş bozuldu. ABD'nin her türlü askeri lojistik imkânı sağlayarak ortaklaşa askeri eğitime giden bu iki ülke, hem Tay, hem de Malay halkının huzurunu bozdu. (Çebi, 2006)

Tayland'daki muhalefet, Tayland'ın, ABD ile özellikle askeri alanda yakınlaşmasının sonuçlarının kötü olacağını belirterek, bundan kaçınılması gerektiğini ifade etmekteydi. ABD, Tayland'da 'terörizmle savaş' amaçlı askeri bir üs kurma teşebbüsüne bile gitmişti. Tayland ise, CIA'nin mali desteğiyle burada bir anti-terörizm okulu kurmayı planlıyordu. Bu okulun kurulmasının bölgeye daha çok sorun getireceğini belirten muhalefet, Taksin'in, Amerika'nın her adımını taklit etmesinin çok saçma ve tehlikeli olduğu uyarılarında sık sık bulunmaktaydı. Kaygılarını Tay Kralı'na dile getiren muhalefet, Tayland'ın ABD'nin yöntemleriyle terör olaylarını daha da arttırdığını ve Tayland'ı tehlikeli bir sürecin beklediğini ifade etmişti.

Başta Tay kamuoyu olmak üzere bir çoğuna göre, Tayland bölgede istikrarı sağlamak adına, sıkı yönetim uygulayıp insanlara kabus yaşatmak yerine yıllarca ekonomik olarak zor günler yaşamış, ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmüş bu halkla uzlaşma yoluna gidebilir ve bu sorunu insanların canına mal etmeden çözebilir. Fakat akıl hocası Amerika olan Tayland, bu süper gücün metodlarını kullanarak, hem kendi halkını hem de başka halkları mağdur etmekteki ısrarına devam etmekte. (Çebi, 2006).

3.5.3. Güneydoğu Asya'da İslam ve Siyaset

Hasan T. Kösebalaban tarafından kaleme alınan kitapta, genel itibariyle güneydoğu Asya'da İslam'ın mevcut durumu, bölge ülkelerinin İslam'a olan bakış açısı değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler arasında Patani'ye de vurgu yapılmıştır. Kitapta Patani bölgesi, Asiamilasyona karşı direniş, Patani'nin arka planı, bölgesel direniş hareketleri, Pandok medreselerinin kapatılması vs. gibi başlıklar altında incelenmiştir.

Eserde Müslümanların, Tayland'da genel kanaatin aksine yalnızca Malezya sınırında yaşayan Malay Müslümanlar dan ibaret olmadığı, ülkenin bir ucundan diğer ucuna nüfusun %10'una yakın bir kısmını oluşturan, etnik kökenleri farklı da olsa güçlü bir Müslüman azınlığa sahip olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle Tayland'da rejim açısından İslam, bir sınır problemi olmaktan çok ulusal bir sorundur. Ancak Patani bölgesinde yaşayan Müslümanlar, zoraki asimilasyon politikalarını reddetmeleri nedeniyle, diğer Müslümanlardan daha fazla baskı ve acıya maruz kalmışlardır. Bu arada diğer Müslüman grupların Tay toplumuna entegre olmaları, baskılar sonucu değil sayıca az olmalarının ve dağınık bir halde yaşamalarının neticesidir. Üniversiteler de uygulanan "tek tip elbise" Müslüman kız öğrencileri mağdur ederken, ülke genelinde Müslümanların çözülmesi gereken sorunları bulunmaktadır. Neticede ülkede hangi etnik kökene sahip olurlarsa olsunlar, Müslümanların kaderi ortak hareket edebilme becerilerine bağlı olacağı ifade edilmektedir. Patani Sultanlığı'nın Tay işgalciler tarafından devrilmesinden bugüne kadar Patani ayrılıkçı Müslüman hareketinin ivme kaybetmediği değerlendirilmektedir. Patani direniş hareketinin kökleri halk arasında günden güne derinlere uzanmaya devam ettiği belirtilmektedir. Ayrıca bölgenin bir saatli bomba gibi patlayacağı anı beklediği de değerlendirilmektedir. Zaman içinde, kendisini aristokratların önderliğindeki bir taht mücadelesinden halkın tamamının desteğini alan bir kitle hareketine dönüştüren Patani örgütlü İslami direnişini, aralarında ufak tefek farklılıklara rağmen amaçları bağımsız Patani olan BNPP, BRN ve PULO gibi teşkilatlar temsil etmektedir. Ortak bir platform oluşturulmasında Malay milliyetçiliği önemli bir rol oynamasına rağmen, İslam bütün siyasi platformların en merkezinde yer almaktadır. Çünkü Patani Müslümanları savaşmadan teslim olma yerine, sonuna kadar savaşmaya gönülden iman etmişlerdir. "Biz onlar için ne yapabileceğimizi sorduğumuz zaman aldığımız cevap çok manidardı: "Siz ülkenizdeki

başörtüsü problemini çözün. Zira Tay rejimi bize, başörtüsü yasağının İslam hilafetinin merkezi olan Türkiye'de bile olduğunu söylediği zaman söyleyecek söz bulamıyoruz” ifadeleri de son derece manidar olmaktadır (Kösebalaban, 1997, s. 92-3).

3.5.4. İslam'ın Güneydoğu Asya'ya Girişi ve Yayılışı

İsmail Hakkı Göksoy tarafından kaleme alınan 1998 tarihli kitap genel itibariyle bölgede İslam'ın gelişini, bölgede tutunmasını ve yayılmasını açıklamaktadır. Kitap öncelikle İslam kaynaklarında Güneydoğu Asya'nın nasıl ve ne şekilde yer aldığını, ayrıca bu bölge ülkeleri ile ticari münasebetleri incelemektedir. Kitabın devam eden bölümünde İslamiyet'in öncelikle güneydoğu Asya takımadalarına girişini ve yayılmasını, ardından da bu bölgede kurulan ilk büyük Müslüman sultanlıklarına odaklanmaktadır. Kitapta spesifik olarak Patani bölgesine İslam'ın yayılışı değerlendirilmemiş, kitapta bölge bir bütün olarak değerlendirilmiştir (Göksoy, 1998).

Üç bölümden meydana gelen eserin birinci bölümü, hicrî birinci yüzyıldan itibaren yoğun olarak uzun süre devam eden Müslüman tüccarların Güneydoğu Asya ülkeleri ile yaptıkları ticari faaliyetlerin boyutu ve bu faaliyetlerinin özelliklerine ayrılmıştır. Ayrıca, bu bölgedeki sahil liman kentlerinde genellikle Arap, İran ve Hint asıllı yabancı tüccarlardan oluşan küçük Müslüman kolonileri hakkında ve ticari faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı yerlerden bahsedilmiştir. Bu bölümde bazı Batı ve Doğu menşeli kaynakların yanı sıra bilhassa İslam coğrafyacılarının ve seyyahlarının yazdıkları çeşitli Arapça eserlerden istifade edilerek sunulmuştur. Bölge halkının İslamiyet'le ilk tanışması kaydedildikten sonra, ikinci bölümde XII. yüzyıldan itibaren İslâmiyet'in Güneydoğu Asya toplumları arasında nasıl yayılmaya başladığı ve İslâmiyet'in ilk girdiği Sumatra adasından başlayarak bu dinin sırasıyla diğer adalardaki asırlar süren uzun bir süreçteki yayılış tarihi incelenmiştir. Konuyla ilgili gerek yabancı gerekse mahalli tüm mevcut bilgi ve kaynaklar değerlendirilmeye tabi tutulmuş İslamlaşma sürecinin nasıl gerçekleştiği hususunu kronolojik esas da dikkate alınarak aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünü ise Sumatra, Malay Yarımadası ve Cava'da kurulan ilk ve en önemli Müslüman devletlere ayrılmıştır. Bu çerçevede Sumatra'da Açe, Malay Yarımadası'nda Malaka ve Cava'da Demak, Bentem ve Mataram sultanlıklarının doğuşu, gelişmesi ve yıkılışı üzerinde durulmuştur. Ayrıca, bu devletlerin bölgenin İslamlaşmasındaki rolü ile İslam kültürü ve medeniyetine katkıları da ortaya konulmaya çalışılmıştır (Göksoy, 1998, s. 6-7).

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Güney Tayland çatışması, bölgeyi onlarca yıldır etkisi altına alan uzun süredir devam eden ve çok yönlü bir sorundur. Esas olarak Tayland'ın en güneydeki üç ilinde (Narathiwat, Pattani ve Yala) merkezlenen çatışmanın kökleri tarihi, kültürel, dini ve sosyo-ekonomik faktörlere derinden gömülüdür. Güney Tayland çatışmasını anlamak için bölgeyi şekillendiren tarihsel bağlamın derinlemesine incelenmesi gerekir. Bölge, 20. yüzyılın başlarında Tayland tarafından ilhak edilene kadar bir zamanlar bağımsız Pattani Sultanlığı idi. Bu ilhak, Malay-Müslüman nüfusu marjinalleştiren politikalarla birleştiğinde, bölgedeki ağırlıklı olarak Malayca konuşan Müslüman topluluklar arasında hoşnutsuzluğun tohumlarını ekmiştir ve mesel günümüze kadar ulaşmıştır. Ayrılmış duyuların izleri 20. yüzyılın başlarına kadar uzanabilmektedir, ancak özerklik taleplerinin ivme kazandığı 1960'larda çatışma daha da artmıştır. Durum 2000'li yıllarda bağımsız bir İslam devleti arayışındaki militan grupların ortaya çıkmasıyla daha da içinden çıkılmaz bir hal aldı. Çatışma o zamandan bu yana binlerce kişinin hayatına mal oldu ve etkilenen topluluklar üzerinde silinmez bir iz bıraktı. Güney Tayland çatışması, her biri durumun karmaşıklığına katkıda bulunan çeşitli aktörleri içermektedir. Bunların balında Tayland Hükümeti gelmektedir. Merkezi Tayland hükümeti, huzursuzluğa askeri güçle ve Malay-Müslüman nüfusu daha geniş Tayland kimliğine asimile etmeyi amaçlayan politikalarla yanıt vererek çatışmada kilit bir oyuncu olarak etkisini sürdürmektedir. İsyancı Gruplar ise diğer bir cephesidir. Yıllar içinde her birinin kendi gündemi ve taktikleri olan çok sayıda isyancı grup ortaya çıkmıştır. Barisan Revolusi Nasional (BRN), aralarında en önemli ve etkili olanı olarak kabul edilmektedir. Bu gruplar hem güvenlik güçlerini hem de sivilleri hedef alan bir dizi bombalama, suikast ve diğer şiddet eylemlerinden sorumlu tutulmuşlardır.

Etkilenen illerdeki Malay-Müslüman toplulukların çatışmaya ilişkin görüşleri homojen değildir. Bazıları özerklik veya bağımsızlık çağrısını desteklerken, diğerleri çoğulcu bir Tayland toplumu çerçevesinde barış içinde bir arada yaşamanın fikri içerisindedir. Güney Tayland ihtilafının karmaşıklığına birbiriyle ilişkili çeşitli faktörler katkıda bulunmaktadır. Bunların başında ise etnik ve dini ayırım ve farklılıklar gelmektedir. Çatışma, güney eyaletlerindeki Malay-Müslüman azınlık ile Budist ağırlıklı Tayland devleti arasındaki etnik ve dini ayrılık nedeniyle daha da

kötüleşmektedir. Bu bölünmenin derin tarihsel kökleri vardır ve Malay-Müslüman nüfus arasında marjinalleşme ve yabancılaşma duygusunu zaman içerisinde körüklemiştir. Ekonomik eşitsizlik ise olayların etkisinin artmasında büyük öneme sahiptir. Güney eyaletleri, yüksek düzeyde işsizlik ve sınırlı ekonomik fırsatlarla Tayland'ın en yoksul eyaletleri arasında yer almaktadır. Ekonomik eşitsizlikler kızgınlık ve hoşnutsuzluğu daha da artırmış ve isyancı gruplar tarafından üye alımı için verimli bir zemin sağlamıştır.

Kültürel ve dilsel kimlikteki farklılıklar taraflar arasındaki uçurumu daha da derinleştirmektedir. Malay dili ve kültürünün Taylandlı yetkililer tarafından bastırılması, Malay-Müslüman nüfus arasında kültürel yabancılaşma hissinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Kültürel ve dilsel kimliğin tanınması ve korunması talebi çatışmanın önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Akla ilk gelen durum Malezya'nın bölgeeki Müslümanlara olan desteği veya destek olması beklentisidir. Ancak bu durumda ASEAN devreye girmekte, bu nedenle Malezya bölgedeki çatışmaları sadece arabuluculuk teklifleri ile çözüme kavuşturma politikası takip etmektedir. ASEAN ülkelerinin birbirinin iç işlerine karışmama prensibi, Malezya'dan beklentileri de etkisiz hale getirmektedir.

Bununla birlikte, olağanüstü hal yasalarının uygulanması ve büyük bir askeri gücün varlığı da dahil olmak üzere Tayland hükümetinin güvenlik önlemleri, zaman zaman çatışmanın temel nedenlerine değinmek yerine gerilimin tırmanmasına zemin hazırlamaktadır. Bölgeye yönelik sert politikalar, insan hakları ihlalleri iddialarına yol açarak devlet ile yerel halk arasındaki ilişkileri daha da gerginleştirmekte ve bu ise çözüme yönelik adımları ötelemektedir.

Güney Tayland ihtilafını çözmeye yönelik çabalar, değişen derecelerde başarı ile devam etmektedir. Ancak barış görüşmelerinde kayda değer somut adımlar elde edilememiştir. Tayland hükümeti, aralarında BRN'nin temsilcilerinin de bulunduğu isyancı gruplarla barış görüşmeleri yürütmektedir. Ancak ilerleme yavaş gelişmekte ve kapsamlı veya kalıcı bir anlaşmaya varmak, son derece zor olmaya devam etmektedir. Güney illerindeki ekonomik eşitsizlikleri gidermeye ve kalkınmayı teşvik etmeye yönelik bazı girişimler hayata da geçirilmiştir. Ancak bu önlemlerin etkisi, devam eden güvenlik endişeleri ve sürdürülebilir, kapsayıcı kalkınma ihtiyacı nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Ayrıca, yerel topluluklarla etkileşime geçmek ve onların şikâyetlerini

gidermek için bazı çabalar da sarf edilmiştir. Güven oluşturmak ve katılım duygusunu geliştirmek, sürdürülebilir bir çözümün temel bileşenleri olarak kabul edilmektedir. Malezya ve Endonezya dâhil olmak üzere bölgesel ve uluslararası aktörler, diyalogun kolaylaştırılması ve barışçıl bir çözümün teşvik edilmesinde rol oynamışlardır. Ancak çatışmanın karmaşıklığı, incelikli ve yerel odaklı bir yaklaşım gerektirmektedir. Ayrıca ASEAN faktörünü mutlaka hatırd tutmak gerekir. Bu durum ise arabulucuların net bir şekilde gelişmelere müdahil olmasını engellemektedir.

Çözümün altında yatan temel dinamiklere gelince, güney Tayland çatışması tarihi, kültürel, dini ve sosyo-ekonomik boyutları olan köklü ve karmaşık bir konudur. Çatışmayı ele almak, etkilenen toplulukların farklı bakış açılarını dikkate alan kapsamlı ve çok yönlü bir yaklaşım gerektirir. Kalıcı bir çözüm bulma çabalarında kapsayıcılık, ekonomik kalkınma, kültürel tanınma ve tüm paydaşlarla gerçek katılıma öncelik verilmelidir. Bölge ortak zemin bulma zorluklarıyla uğraşırken, uluslararası toplumun çatışmalardan etkilenen insanların haklarına ve isteklerine saygı duyan bir süreci desteklemesi ve kolaylaştırması büyük önem taşımaktadır.

İşte tam bu noktada ise Müslüman nüfusa sahip ülkelerin politik duruşları devreye girmektedir. Türkiye, gerek 2000’li yılların ortalarından itibaren takip ettiği pro-aktif dış politika ve gerekse Müslüman ülkelerin ve Müslüman nüfusa sahip ülkelerin sorunlarının çözümüne yönelik adımlar atmaktadır. Burada belirtilmesi gereken esas durum Patani Müslümanlarının meselesinin Failisin ve arakan Müslümanlarının sorunları karşısında gölgede kaldığı gerçeğidir. Ancak buna karşın Türkiye’de siyasiler söylemleri ile ve ayrıca yazılı ve görsel basın aracılığı ile Patani sorunu farklı zamanlarda ve gündeme gelmiş ve hali hazırda da gelmeye devam etmektedir.

Patani sorununa dair vurgu yapan siyasi liderlerin politik liderlerin genel itibariyle muhafazakar kökten gelen siyasiler olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte dünya müslümanlarının genel problemleri ile ilgilen konusunda kendisinden önceki hükümetlere nazaran öne çıkan Ak Parti döneminde, konu hem siyasi kanat tarafından hem de medya tarafından gündeme getirilmiştir.

Bununla birlikte medyanın yayın organları içerisinde Patani konusunu gündeme getiren veya işleyen kesimin genel itibari ile benzer arka plana sahip olan yayın organları olduğu görülmektedir.

Ne muhafazakâr duruşları ile dikkat çeken bu medya organlarında Patani için kullanılan ifadeler genel itibariyle birbirine paralellik arz etmektedir. “Müslüman ve İslam kardeşliği” çerçevesi içerisinde genel olarak değerlendirilebilecek bu ifadeler, bölge Müslümanlarının mevcut durumunu Türkiye vatandaşlarına duyurmayı amaç ve maksat yapmayı hedeflemiştir. Bu nedenle hitap ettiği kesimde yine muhafazakar veya milliyetçi kesimi teşkil etmektedir.

Tüm bu söylemlere rağmen, Tayland hükümeti ile resmi temaslar esansında Patani meselesine dair bir vurgu yapılmadığı görülmektedir. Bunun da Patani meselesine karşı Türkiye Cumhuriyeti’nin genel politikasının Taylan’dın bir iç meselesi ve çözüme kavuşturulması gereken bir mesele olarak değerlendirildiği gerçeğidir. Bu nedenle diplomatik seviyedeki temsallerde bu konu gündeme gelememiş, ortak basın toplantısı veya açıklamalarda Patani meselesine vurgu yapılmamıştır. Türkiye bu meselenin çözümüne dolaylı olarak arabulucuk faaliyetlerini destekleyerek katılım gerçekleştirmektedir.

Medya organları Patani hakkında haber yaparken genellikle yetersiz kalmış veya sorunun Filistin veya Arakan mesellerine karşın önceliğinin daha geride olduğu düşüncesine kapılmıştır. Bu nedenden ötürü Patani haberlerinin işlenişi hem kısıtlı hemde zayıf kalmıştır. Haberlerin teker teker analiz edilmesinden elde edilen sonuç ise, sanki haberlerin genel itibariyle tek elden ve bir tek merkezden çıktığı gibi görünmesidir. Zira konuya dair kullanılan jargonun benzerlik arz ettiği görülmektedir.

Patani meselesi hakkında yazılan kitaplarda da durum bundan farklı değildir. Genel itibariyle özgürlüğe ve bağımsızlığa layık, ancak esarete ve eziyete mahkûm edilmiş bir halkın hikâyesi kaleme alınmıştır. Bu durum yazarların benzer arka plana sahip olduğu ve kitapların meselenin önemini idrak edebilmiş kişiler tarafından kelem alındığı gerçeğidir. Ancak bu durum bir zayıflık oluşturmamakta, aksine meselenin unutulup gitmesine engel olmaktadır. Son söz olarak Patani Müslümanları hakkında Türk siyasetinin ve basınının, ayrıca buna ek olarak mevcut literatürün bir analize tabi tutulduğu bu çalışmada, Patani meselesinin bir Filistin ya da Arakan kadar gerekli önem atfedilmeyen bir mesele olduğudur. Mevcut siyasilerin söylemleri veya medya organlarının ürettiği haberler veya bilgi notları bunun bir delilini oluşturduğu da görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ajansı, A. (2012, ekim 26). *Patani'de "silahların gölgesi"nde bayram*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/patanide-silahlarin-golgesinde-bayram/315088> adresinden alındı
- Ajansı, A. (2012, ekim 26). *Patani'de "silahların gölgesi"nde bayram*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/patanide-silahlarin-golgesinde-bayram/315088> adresinden alındı
- AkParti. (2014, temmuz 23). *Yeni Türkiye'de refah var*. Ak Parti: <https://www.akparti.org.tr/haberler/yeni-turkiye-de-refah-var/> adresinden alındı
- Aksoy, E. (2014, ekim 13). *Hüznün gölgelediği cennet: Patani*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/huznun-golgeledigi-cennet-patani/111609> adresinden alındı
- AKSOY, E. (2014, ekim 7). *Kurşun izleri Patani'deki zulmü hatırlatıyor*. Anadolu ajansı:<https://www.aa.com.tr/tr/yasam/kursun-izleri-patanideki-zulmu-hatirlatiyor/113350> adresinden alındı
- Al-Hamarneh, A., & Steiner, C. (2004, 09 27). Islamic Tourism: Rethinking the Strategies of Tourism Development in the Arab World After September 11, 2001. *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 24(1), 173-182.
- Al-Jazeera. (2019, Ekim 25). *Muslims in south Thailand mark 15 years since 'Tak Bai massacre'*. Temmuz 1, 2023 tarihinde Al Jazeera Media Network: <https://www.aljazeera.com/news/2019/10/25/muslims-in-south-thailand-mark-15-years-since-tak-bai-massacre> adresinden alındı
- Andrew, T. (2010). Armed Muslim Separatist Rebellion in Southeast Asia: Persistence, Prospects, and Implications. *Studies in Conflict & Terrorism*, 23(4), 267-288.
- ANKASAM. (2018, kasım 7). *ANKASAM İnfografik: Patani Müslümanları*. ANKASAM: <https://www.ankasam.org/patani-muslumanlari/> adresinden alındı
- ANKASAM. (2018, kasım 7). *ANKASAM İnfografik: Patani Müslümanları*.

- ANKASAM: <https://www.ankasam.org/patani-muslumanlari/> adresinden alındı
- Askew, M. (2010). Fighting with Ghosts: Querying Thailand's "Southern Fire". *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs*, 32, 117 - 155.
- Askew, M., & Helbardt, S. (2012). Becoming Patani Warriors: Individuals and the Insurgent Collective in Southern Thailand. *Studies in Conflict & Terrorism*, 35(11), 779-809.
- Asya, Y. (2011, aralık 31). *Tayland Mütebessim Müslümanlar ülkesi*. Yeni Asya: https://www.yeniasya.com.tr/hafta-sonu/tayland-mutebessim-muslumanlar-ulkesi_126173 adresinden alındı
- Bakanlığı, T. C. (2013, temmuz 5). *Başbakan Erdoğan Tayland Başbakanı Shinawatra ile biraraya geldi*. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <https://www.mfa.gov.tr/basbakan-erdogan-tayland-basbakani-shinawatra-ile-biraraya-geldi.tr.mfa> adresinden alındı
- Bakanlığı, T. C. (2021, ocak 21). *Müslüman Mindanao'da Bangsamoro Özerk Bölgesi'nin Kuruluşunun İkinci Yıldönümü Hk.* Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: https://www.mfa.gov.tr/no_-28_-bangsamoro-ozerk-bolgesi-nin-kurulusunun-ikinci-yildonumu-hk.tr.mfa adresinden alındı
- Bakanlığı, T. C. (2023, Ocak 26). *Sayın Bakanımızın Tayland Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Don Pramudwinai ile Görüşmesi*. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-tayland-basbakan-yardimcisi-ve-disisleri-bakani-don--pramudwinai-ile-gorusmesi--26-ocak-2023--ankara.tr.mfa> adresinden alındı
- Barter, S., & Zarkin-Osburn, I. (2014). Shrouded: Islam, War, and Holy War in Southeast Asia. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 53(1), 187-201.
- Barter, S. J. (2011). Strong State, Smothered Society: Explaining Terrorist Violence in Thailand's Deep South. *Terrorism and Political Violence*, 23(2), 213-232.
- Bercovitch, J., Anagnoson, & T. J., W. D. (1991). Some Conceptual Issues and

Empirical Trends in the Study of Successful Mediation in International Relations. *Barış Araştırmaları Dergisi* 28, 1: 7-17.

Bercovith, J., & Langley, J. (1993). The Nature of the Dispute and the Effectiveness of International Mediation. *The Journal of Conflict Resolution*, 37(4), 670-691.

CDA. (1958, Haziran 6). Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. *Tayland'ın merkezi Bangkok'da bir büyükelçilik kurulması*(30-18-1-2).

Chaiwat, S.-A. (1986). *Islam and violence: A case study of violent events in the four southern provinces, Thailand*. Florida: Usf Monographs in Religion and Public Policy .

Chalk, P. (2001). Separatism and Southeast Asia: The Islamic Factor in Southern Thailand, Mindanao, and Aceh. *Studies in Conflict and Terrorism*, 24(4), 241-269.

Chongkittavorn, K. (2018, 02 20). Turkey's rough road in engaging Asean. *Bangkok Post*. 02 18, 2020 tarihinde [https://www. bangkokpost. com/opinion/opinion/1414794/turkeys-rough-road-in-engaging-asean](https://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/1414794/turkeys-rough-road-in-engaging-asean) adresinden alındı

Chongkittavorn, K. (2018, 02 20). Turkey's Rough Road in Engaging ASEAN. *Bangkok Post*. 02 18, 2020 tarihinde [https://www. bangkokpost.com/opinion/opinion/1414794/turkeys-rough-road-in-engaging-asean](https://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/1414794/turkeys-rough-road-in-engaging-asean) adresinden alındı

Chongkittavorn, M. K. (2023, ocak 29). *Thailand-Türkiye relations – more than trade and investment*. NEWS AND VIEWS: <https://www.eria.org/news-and-views/thailand-trkiye-relations-more-than-trade-and-investment/>adresinden alındı

Christie, C. (2000). *A Modern History of Southeast Asia: Decolonization, Nationalism and Separatism*. Londra ve New York: ISEAS .

Connors, M. K. (2006). *War on Error and the Southern Fire: How Terroism Analysts Get it Wrong*. Eleştirel Asya Çalışmaları 38, 1: 151-175.

Cömert, Y. Z. (1986). *Patani Dosyası*. İstanbul: Akabe.

- Çakmak, N. (2014, mayıs 10). *Patani: Güney Asya'nın Filistin'i*. Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/dunya/patani-guney-asyanin-filistini-644418> adresinden alındı
- Çebi, E. (2006). *Patani Krallıktan Azınlığa*. İstanbul: İlke.
- Daniel, D. (1986). Stages, Turning Points, and Crises: Negotiating Military Base Rights, Spain and the United States. *Journal of Conflict Resolution*, 30(2), 327–360.
- David, S. (2012). An 'ethnic' reading of 'Thai' history in the twilight of the century-old official 'Thai' national model. *South East Asia Research*, 20(3), 305-327.
- Dışişleri Bakanlığı. (2019). *Asya-Pasifik Ülkeleri İle İlişkiler*. 02 18, 2020 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/dogu-asya-ve-pasifik-ulkeleri-ile-iliskiler.tr.mfa> adresinden alındı
- Dışişleri Bakanlığı. (2019b). *Türkiye - Tayland İlişkileri*. 02 19, 2020 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-tayland-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden alındı
- Dışişleri Bakanlığı. (2019j). *Asya-Pasifik Ülkeleri İle İlişkiler*. 02 18, 2020 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/dogu-asya-ve-pasifik-ulkeleri-ile-iliskiler.tr.mfa> adresinden alındı
- Diyanet, T. (2023, şubat 15). *Patanili Müslümanlar: Biz yardım etmeyi Türkiye'den öğrendik*. TRT Diyanet: <https://www.diyamethaber.com.tr/patanili-muslimanlar-biz-yardim-etmeyi-turkiyeden-ogrendik> adresinden alındı
- Draper, J., Kamnuansilpa, P., & Streckfussb, D. (2022). Understanding the ethnic inequality of the Thai Lao through perspectives on promoting social inclusion policy in Thailand in accordance with UN Sustainable Development Goal 10.2. *Social Identities, Journal for the Study of Race, Nation and Culture*, 28(2), 232-251.
- Dubus, A. (2018). *Buddhism and Politics in Thailand*. Bangkok: IRASEC-Institute for Research on Contemporary Southeast Asia.
- Dulyakasen, U. (1991). *Education and Ethnic Nationalism: A Study of the Muslim-Malays in Southern Siam*. New Haven: Stanford University.

- Emre, A. (2007, ocak 9). *Patani'nin farkı ne?* Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akif-emre/pataninin-farki-ne-3285> adresinden alındı
- Emre, A. (2011, mayıs 3). *Denize gömülen adanmışlık.* Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akif-emre/denize-gomulen-adanmilik-27215> adresinden alındı
- Emre, A. (2012, mayıs 8). *Patani ne kadar uzak?* Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akif-emre/patani-ne-kadar-uzak-32299> adresinden alındı
- Engvall, A., & Anderson, M. (2014). The Dynamics of Conflict in Southern Thailand. *Asian Economic Papers*, 13(3), 169-189.
- Engvall, A., & Svensson, I. (2020). Peace Talks and Valid Spokespersons: Explaining the Onset of Negotiations in Southern Thailand. *International Negotiation*, 25, 495–518.
- Farouk, O. (1984). O. Farouk içinde, *The Historical and Transnational Dimensions of Malay-Muslim Separatism in Southern Thailand* (s. 34). Singapur: Güneydoğu Asya Çalışmaları Enstitüsü.
- Gazete, M. (2005, temmuz 12). *Tayland da 2 Müslüman katledildi.* Milli Gazete: <https://www.milligazete.com.tr/haber/757707/tayland-da-2-musliman-katledildi> adresinden alındı
- Gazete, M. (2008, temmuz 2). *Patani Direnişi nin lideri Hakk a yürüdü.* Milli Gazete: <https://www.milligazete.com.tr/haber/791032/patani-direnisi-nin-lideri-hakk-a-yurudu> adresinden alındı
- Gazete, M. (2010, ARALIK 18). *Kayıp İslam coğrafyası Patani.* Milli Gazete: <https://www.milligazete.com.tr/haber/1031270/kayip-islam-cografyasi-patani> adresinden alındı
- Gazete, M. (2011, mart 11). *İslam dünyasının birliğe ihtiyacı var.* Milli Gazete: <https://www.milligazete.com.tr/haber/1024878/islam-dunyasinin-birlige->

ihtiyaci-var adresinden alındı

Gazete, M. (2013, ağustos 6). **Patani Müslümanlarının lideri Rahmani şehit edildi.** Milli Gazete: <https://www.milligazete.com.tr/haber/1050815/patani-muslimanlarinin-lideri-rahmani-sehit-edildi> adresinden alındı

Gazete, M. (2013, nisan 21). **Patani nin feryadını duyan yok.** Milli Gazete: <https://www.milligazete.com.tr/haber/1060077/patani-nin-feryadini-duyan-yok> adresinden alındı

Gazete, M. (2018, mart 15). **İHH'dan Patani'ye 8'inci yetimhane.** Milli Gazete: <https://www.milligazete.com.tr/haber/1516791/ihhdan-pataniye-8inci-yetimhane> adresinden alındı

Gazete, M. (2019, temmuz 9). **Güney Asya'nın Filistin'i Patani hakkında bilinmesi gerekenler.** Milli Gazete: <https://www.milligazete.com.tr/2850519/guney-asyanin-filistini-patani-hakkinda-bilinmesi-gerekenler> adresinden alındı

Gopinath, A. (1991). Internationalization of ethnic conflict. K. M. De Silva, & R. May içinde, **'International Aspects of the Thai Muslim and the Philippine Moro Issues: A Comparative Study** (s. 125-47). London: Pinter Publishers.

Govinda, C. (2013). Relative rebel strength and the onset and outcome of civil war mediation. **Journal of Peace Research**, 50(5), 609–622.

Göksoy, İ. H. (1998). **İslam'ın Güneydoğu Asya'ya Girişi ve Yayılışı.** İstanbul: Beyan Yayınları.

Greig, J., & Diehl, P. (2012). **International Mediation.** Cambridge: Polity Press.

Greig, M. J., & Regan, P. (2008). When Do They Say Yes? An Analysis of the Willingness to Offer and Accept Mediation in Civil Wars. **International Studies Quarterly**, 52, 759-781.

Gross, S. J. (1989). **Getting to the Table: the Triggers, Stages, Functions, and Consequences of Prenegotiation", Getting to the Table içinde: The Processes of International Prenegotiation (Uluslararası Ön Müzakere Süreçleri).** Baltimore, MD: The John HopkinsUniversity Press.

Guldogan, D. (2023, ocak 25). *Türkiye, Thailand set to discuss bilateral cooperation during visit*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/en/politics/turkiye-thailand-set-to-discuss-bilateral-cooperation-during-visit/2796748> adresinden alındı

Guldogan, D. (2023, ocak 25). *Türkiye, Thailand set to discuss bilateral cooperation during visit*. breaking: <https://www.aa.com.tr/en/politics/turkiye-thailand-set-to-discuss-bilateral-cooperation-during-visit/2796748> adresinden alındı

Gunaratna Rohan, A. A. (2005). *Conflict and Terrorism in Southern Thailand*. Singapur: Marshall Cavendish Academic.

GÜL, T. (2014, Şubat 1). ULUSAL BASINDA TÜRKİYE’NİN KORE’YE ASKER GÖNDERME KARARI. *Belgi Dergisi*(7).

Gül, T. (2014, şubat 1). Ulusal Basında Türkiye'nin Kore'ye Asker Gönderme Kararı. *Belgi Dergisi*, s. 7.

Gültekin, D. D. (2022, 4 1). Malezya'da Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi. A. M. Dünder, & M. Özay içinde, *Türkiye'de Malezya Çalışmaları-I* (Cilt 3, s. 230-250). Ankara: APAM.

Haber, D. (2022, Eylül 8). *Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Argun, Tayland Fatoni Üniversitesi Mütevelli Heyeti Üyeliğine seçildi*. Diyanet Haber: <https://www.diyanehaber.com.tr/diyanet-isleri-baskan-yardimcisi-argun-tayland-fatoni-universitesi-mutevelli-heyeti-uyeligine-secildi> adresinden alındı

Haber, T. (2013, ağustos 4). *Türkiye'den Tayland'a vefa*. TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/turkiyeden-taylanda-vefa-96299.html> adresinden alındı

Haber, T. (2014, ekim 7). *Müslüman Patani'lerin dramı*. TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/musluman-patanilerin-drami-146913.html> adresinden alındı

Haber, T. (2015, nisan 21). *Tayland'da 17 öğrenciye başörtüsü yasağı*. TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/taylandda-17-ogrenciye-basortusu->

yasagi-180138.html adresinden alındı

Haber, T. (2016, haziran 27). *Tayland'da bir imam öldürüldü*. TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/taylandda-bir-imam-olduruldu-258409.html> adresinden alındı

Haber, T. (2018, ağustos 22). *Dünya Müslümanları bayramı coşkuyla karşıladı*. TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/dunya-muslumanlari-bayrami-coskuyla-karsiladi-381240.html> adresinden alındı

Haber, T. (2018, eylül 22). *Tayland'da kubbesi bulunmayan cami: "Krue Se"*. TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/taylandda-kubbesi-bulunmayan-cami-krue-se-385932.html> adresinden alındı

Haber, T. (2022, ağustos 17). *Tayland'ın güneyinde eş zamanlı saldırılar*. TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/taylandin-guneyinde-es-zamanli-saldirilar-701894.html> adresinden alındı

Haemindra, N. (1976). The Problem of the Thai-Muslims in the Four Southern Provinces of Thailand. *Journal of Southeast Asian Studies*, 7(2), 197-225.

Hardy, R. (2005, Şubat 15). *Taylandlı Müslümanlar ne istiyor?* Temmuz 5, 2023 tarihinde BBC Türkçe: https://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/02/050215_thailand.shtml adresinden alındı

Harish, S. (2006). Ethnic or Religious Cleavage? Investigating the Nature of the Conflict in Southern Thailand. *Contemporary Southeast Asia*, 28(1), 48-69.

Harish, S. P., & Liow, J. C. (2007). The Coup and the Conflict in Southern Thailand. *Crossroads: An Interdisciplinary Journal of Southeast Asian Studies*, 19(1), 161-184.

Hasan, M. (2002). M. Hasan içinde, *Patani'de Pondok ve Mndrason*. Malezya: Penerbit Universiti Kebangn Malaysia.

Hber, T. (2017, aralık 23). *Tayland'da 'Kudüs Kararı' protestosu*. TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/taylandda-kudus-karari-protestosu-344274.html> adresinden alındı

HRW. (2007, Ağustos 27). *No One Is Safe: Insurgent Attacks on Civilians in Thailand's Southern Border Provinces*. Temmuz 14, 2023 tarihinde Human Rights Watch: <https://www.hrw.org/report/2007/08/27/no-one-safe/insurgent-attacks-civilians-thailands-southern-border-provinces> adresinden alındı

Hüznün gölgelediği cennet: Patani. (2014, ekim 13). Anadolu ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/huznun-golgeledigi-cennet-patani/111609> adresinden alındı

ICG. (2005). *Southern Thailand: Insurgency, Not Jihad*. Mayıs 3, 2023 tarihinde International Crisis Group: <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/thailand/southern-thailand-insurgency-not-jihad> adresinden alındı

ICG. (2017). *Jihadism in Southern Thailand: A Phantom Menace*. Brussels: International Crisis Group.

ICG. (2023). *Southern Thailand's Stop-start Peace Dialogue*. International Crisis Group. adresinden alındı

Idrus, P. G. (2021, şubat 25). *Peace deal between Thailand, separatists still distant*. breaking: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/peace-deal-between-thailand-separatists-still-distant/2156612> adresinden alındı

Idrus, P. G. (2021, şubat 25). *Peace deal between Thailand, separatists still distant*. Anadolu ajansı: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/peace-deal-between-thailand-separatists-still-distant/2156612> adresinden alındı

İHH. (2012, 2014 ağustos). *Konya AYDER Yetimhanesi Patani'de açıldı*. İHH: <https://ihh.org.tr/haber/konya-ayder-yetimhanesi-patanide-acildi-1373> adresinden alındı

İnsamer. (2020, ekim 13). *Patani müslümanları*. İnsamer: https://www.insamer.com/tr/patani-muslumanlari_3391.html adresinden alındı

Isak, S. (2009). Who Brings Which Peace? Neutral versus Biased Mediation and Institutional Peace Arrangements in Civil Wars. *The Journal of Conflict Resolution*, 53(3), 446-469.

- Jasni, S. A., Pakri, R., Zain, F. M., Arifin, A., & Ahmad, M. (2019). Anglo-Siamese Treaty Of 1909: Its Implications On Kelantan's Political And Delineation Status. N. S. Akhir, J. Sulong, M. A. Harun, S. Muhammad, A. L. Lin, N. F. Abdullah, & M. P. Asl içinde, *Role(s) and Relevance of Humanities for Sustainable Development*, (s. 386-395). Batu Feringghi: European Proceedings of Social and Behavioural Sciences.
- Jay, L. (2013). Peace in Patani? The Prospect of a Settlement in Southern Thailand. . *Stability: International Journal of Security & Development*, 1-17.
- Jerome, D. (2018). Ahrar al-Sham's Politicisation during the Syrian Conflict. *Islamist Armed Conflicts and the Prospects for Conflict Resolution*, (s. 222-242). Schwarzenberg, İsviçre.
- Jerryson, M. K. (2011). *Buddhist Fury: Religion and Violence in Southern Thailand*. New York: Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Joll, C. M. (2010). *Religion and Conflict in Southern Thailand: Beyond Rounding up the Usual Suspects- Contemporary Southeast Asia*. Singapore: ISEAS.
- Jory, P. (2007). From Melayu Patani to Thai Muslim: The spectre of ethnic identity in southern Thailand. *South East Asia Research*, 15(2), 255-279.
- Kaplan, Y. (2014, haziran 30). *Patani'de hayat ve hakikat yolculuğu...* Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/patanide-hayat-ve-hakikat-yolculugu-54576> adresinden alındı
- Kaplan, Y. (2014, hariz). *Patani'de hayat ve hakikat yolculuğu...* Yeni Şafak . adresinden alındı
- Kaplow, J. M. (2015). The Negotiation Calculus: Why Parties to Civil Conflict Refuse to Talk. *International Studies Quarterly*, 60(1), 38-46.
- KARATAŞ, A. (2016, mayıs 18). *Cemaat-i İslami'nin mücadelesini Türkiye'ye 'Erbakan hoca' tanıttı*. Milli Gazete: <https://www.milligazete.com.tr/haber/894342/cemaat-i-islaminiin-mucadelesini-turkiyeye-erbakan-hoca-tanitti> adresinden alındı

- Kıtagawa, J. M. (2001, 8 4). Tanrı (Theos), Mitos ve Logos. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), s. 261-271.
- Koç, E. (2016). AK Parti Dönemi Dış Politikası. S. Aslan, & Y. Demirhan içinde, *Türk Siyasal Hayatında Ak Parti Dönemi* (s. 107-150). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Koç, E. (2016). AK Parti Dönemi Dış Politikası. S. Aslan, & Y. Demirhan içinde, *Türk Siyasal Hayatında Ak Parti Dönemi* (s. 107-150). Bursa: Ekin Yayın evi.
- Kösebalaban, H. T. (1997). *Güneydoğu Asya'da İslam ve Siyaset*. İstanbul: İlke.
- Kurzydowski, C. (2022, Şubat 18). *Is Thailand's Buddhist Sangha Undergoing a Political Sea Change?* Temmuz 15, 2023 tarihinde The Dipolmat: <https://thediplomat.com/2022/02/is-thailands-buddhist-sangha-undergoing-a-political-sea-change/> adresinden alındı
- Kyle, B. (2010). Pain, pressure and political cover: Explaining mediation incidence. *Journal of Peace Research*, 47(4), 395-406.
- Laad, T. (1975). *Political Violence in the Muslim Provinces of Southern Thailand*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Lambensa, M. (2016). *Bir Siyam Prensi'nin Kaleminden XIX.yy'da Osmanlı İstanbulu*. Marmara Universites.
- Laurie, N. (2006). *No Ownership, No Peace: the Darfur Peace Agreement*. London: Crisis States Research Centre.
- Liow Joseph, C. (2004). The Security Situation in Southern Thailand: Toward an Understanding of Domestic and International Dimensions. *Studies in Conflict and Terrorism*, 27(6), 531-548.
- Liow, J. C. (2004). The Security Situation in Southern Thailand: Toward an Understanding of Domestic and International Dimensions. *Studies in Conflict and Terrorism*, 27(6), 531-548.
- Liow, J. C. (2006). International Jihad and Muslim Radicalism in Thailand? Toward an Alternative Interpretation. *Article in Asia Policy* 2, 89-108.

- Liow, J. C. (2008). Iron Fists without Velvet Gloves: The Krue Se Mosque Incident and Lessons. C. C. Fair, & S. V. Ganguly içinde, *n Treading on Hallowed Ground*: (s. 177-199). New York: Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Louis, K. (1992). *Timing and the Initiation of De-Escalation Moves," in J. z. Rubin ve W. Breslin, editörler, Müzakere Teorisi ve Uygulaması*. Cambridge: MA: PoN Books.
- Man, W. K. (1990). *Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand*. London: Oxford University Press.
- Man, W. K. (1990). *Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand* (Cilt 50). Singapur: Oxford University Press.
- Marieke, K. (1994). Ripeness of Conflict: A Fruitful Notion? *Journal of Peace Research*, 31(1), 109-116.
- Matthew, W. (2014). Thailand's Southern Insurgency. *Southeast Asian Affairs*, 319-335.
- McCargo, D. (2008). *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*. New York: Cornell Üniversitesi Yayınları.
- McVey, R. (1989). identity and Rebellion among Southern Thai Muslims. A. D. Forbes içinde, *Politics of the Malay-Speaking South* (s. 167-182). Bihar, Hindistan: Centre for Southeast Asian Studies.
- Meclisi, T. B. (2003). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Tayland Krallığı Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması ile Eki Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişler*. T.B.M.M. .
- Medet, H. İ. (2022, ekim 18). *Patani'de Malay Müslümanlarla hükümet güçleri arasındaki çatışmalar durdu ama ayrımcılık bitmedi*. Anadolu Ajansı: [https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/patanide-malay-muslimanlarla-hukumet-gucleri-arasindaki-catismalar-durdu-ama-ayrimcilik-](https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/patanide-malay-muslimanlarla-hukumet-gucleri-arasindaki-catismalar-durdu-ama-ayrimcilik)

bitmedi/1815155 adresinden alındı

- Melin, M., & Svensson, I. (2009). Incentives for Talking: Accepting Mediation in International and Civil Wars. *International Interactions*, 35(3), 249-271.
- Melvin, N. J. (2007). *Conflict in Southern Thailand Islamism, Violence and the State in the Patani Insurgency*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute .
- Melvin, N. J. (2007). *Conflict in Southern Thailand: Islamism, Violence and the State in the Patani Insurgency*. Bromma : Stockholm International Peace Research Institute .
- Mercan, A. F. (2018, eylül 14). *Patanili bir gencin Türkiye fırsatı yakalaması büyük avantaj*. Anadolu Ajans: <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/patanili-bir-gencin-turkiye-firsati-yakalamasi-buyuk-avantaj/1254590> adresinden alındı
- Mercan, A. F. (2018, eylül 22). *Patani'nin kubbesiz camisi "Krue Se"*. Anadolu Ajans: <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/pataninin-kubbesiz-camisi-krue-se> adresinden alındı
- MERCAN, A. F. (2018, eylül 22). *Tayland'ın 4 asırlık kubbesiz camisi 'Krue Se'*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/taylandin-4-asirlik-kubbesiz-camisi-krue-se/1261701> adresinden alındı
- Michael, G. J. (2005). Stepping Into the Fray: When Do Mediators Mediate? *American Journal of Political Science*, 49(2), 249-266.
- Milliyet. (2014, nisan 22). *AK PARTİ GRUP TOPLANTISI*. Milliyet: <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/ak-parti-grup-toplantisi-10159706> adresinden alındı
- Milliyet. (2015, mart 7). *MAVİ MARMARA GEMİSİ SAMSUN'DA*. Milliyet: <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/samsun/mavi-marmara-gemisi-samsun-da-10659370> adresinden alındı
- Nanuam, W., & Harai, W. (2018, Kasım 28). *BRN Gerillaları Barış Aracılarını Terletiyor*. <https://www.bangkokpost.com/news/security/1583406/brn->

guerrillas-cause- peace-brokers-to-sweat: [https:// www. bangkokpost.com/news/ security/ 1583406/ brn-guerrillas-cause- peace-brokers-to-sweat](https://www.bangkokpost.com/news/security/1583406/brn-guerrillas-cause-peace-brokers-to-sweat) adresinden alındı

- Nilsen, M., & Hara, S. (2017). Description: Religious Motivation In Political Struggles. *Journal of Religion and Violence*, 5(3), 291-311.
- Ozgul, Y. (2017, aralık 23). *Patani'de 'Kudüs Mitingi'*. TGRT Haber: <https://www.tgrthaber.com.tr/dunya/patanide-kudus-mitingi-216458> adresinden alındı
- Özipek, B. B. (2011). Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Dönemi İç ve Dış Politika (2002-...). A. Çaylak, & M. Dikkaya içinde, *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi*. Ankara: 3b, Savaş Yayınevi.
- Özipek, B. B. (2011). Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Dönemi İç ve Dış Politika (2002-...). A. Çaylak, & M. Dikkaya içinde, *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Patani'de "silahların gölgesi"nde bayram*. (2012, ekim 26). Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/patanide-silahlarin-golgesinde-bayram/315088> adresinden alındı
- Pitsuwan, S. (1985). *Islam and Malay Nationalism: A Case Study of the Malay Muslims of Southern Thailand*. Bangkok: Thammasat University, Thai Khadi Research Institute.
- Prasirtsuk, K. (2015). Thailand in 2014: Another Coup, a Different Coup? *Asian Survey*, 55(1), 200-206.
- Pruitt, D. G. (2015). Prenegotiation Development of Optimism in Intractable Conflict. *International Negotiation*, 59-72.
- Puttanapong, N., Luenam, A., & Jongwattanakul, P. (2022). Spatial Analysis of Inequality in Thailand: Applications of Satellite Data and Spatial Statistics/Econometrics. *Sustainability*, 14(7), s. 39-46.
- Richard, H. (1988). Ripeness and the settlement of international disputes. *Survival*,

30(3), 232-251.

Rubin Jeffrey, Z. (1991). *Timing the de-escalation of international conflicts*. New York: Syracuse University Press.

Rungrawee, C. (2018). *Liberal in Form, Illiberal in Content: Peace Dialogue in Southern Thailand*. Bangkok: YAY.

Saadia, T. (1975). Biased Intermediaries: Theoretical and Historical Considerations. *Jerusalem Journal of International Relations*, 1(1), 51-69.

Sabah. (2018, ekim 24). *Malezya Başbakanı Mahathir'den Patani'de çatışmaları bitirme sözü*. Sabah: <https://www.sabah.com.tr/dunya/malezya-basbakani-mahathirden-patanide-catismalari-bitirme-sozu-4407586> adresinden alındı

Sabah. (2020, eylül 25). *Düğün yapamadılar, düğün yemeklerini 7500 kilometre ötede 200 yetimi sevindirip verdiler*. Sabah: <https://www.sabah.com.tr/bursa/2020/09/25/dugun-yapamadilar-dugun-yemeklerini-7500-kilometre-otede-200-yetimi-sevindirip-verdiler> adresinden alındı

Sabah. (2021, haziran 11). *İHH, Kurban'da 65 ülkede 5 milyon kişiye ulaşmayı hedefliyor*. Sabah: <https://www.sabah.com.tr/yasam/ihh-kurbanda-65-ulkede-5-milyon-kisiye-ulasmayi-hedefliyor-5539698> adresinden alındı.

Sabah. (tarih yok). *Dâvûd el-Fetânî kimdir ?* Sabah: <https://www.sabah.com.tr/sozluk/biyografi/dvd-el-fetn-kimdir> adresinden alındı

Satha-Anand, C. (2009). *Imagined land? : State and southern violence in Thailand*. Tokyo: Research Institute for Language and Cultures of Asia and Africa.

SAVAŞ, B. (2023, şubat 16). *Patanili Müslümanlardan TDV'ye anlamlı deprem bağıtı... "Biz yardım etmeyi Türkiye'den öğrendik"*. Sabah: <https://www.sabah.com.tr/gundem/2023/02/16/patanili-muslimanlardan-tdvye-anlamli-deprem-bagisi-biz-yardim-etmeyi-turkiyeden-ogrendik> adresinden alındı

Stedman Stephen, J. (1991). *International Mediation in Zimbabwe, 1974-1980*.

Boulder, Co: Lynne Rienner Publishers.

Surin, P. (1985). *Islam and Malay Nationalism: A Case Study of the Malay Muslims of Southern Thailand*. Bangkok: Thammasat University, Thai Khadi Research Institute.

Suwannathat-Pian, K. (1988). *Thai-Malay relations. Traditional intraregional relations from the seventeenth to the early twentieth centuries. East Asian historical monographs*. Singapore: Oxford Üniversitesi Yayınları.

Syukri, İ. (1985). *History of the Malay Kingdom of Patani: Sejarah Kerajaan Melayu Patani*. Ohio: Ohio University, Center for International Studies.

Şafak, Y. (2005, eylül 2). *Taylandlı Müslümanlar*. Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/arsiv/2005/eylul/02/d07.html> adresinden alındı

Şafak, Y. (2006, ekim 21). *Tayland'da İslam beldesi*. Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/ramazan-haberleri/taylandda-islam-beldesi-11161> adresinden alındı

Şafak, Y. (2012, kasım 5). *Patani asimilasyona boyun eğmiyor*. Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/dunya/patani-asimilasyona-boyun-egmiyor-421146> adresinden alındı

Şafak, Y. (2013, ağustos 7). *Patanili imama "ateşkes"te suikast*. Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/dunya/patanili-imama-ateskeste-suikast-550822> adresinden alındı

Şafak, Y. (2014, ekim 7). *Kurşun izleri Patani'deki zulmü hatırlatıyor*. Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/hayat/kursun-izleri-patanideki-zulmu-hatirlatiyor-690722> adresinden alındı

Şafak, Y. (2015, nisan 13). *Tayland'da Müslümanlara şiddet*. Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/dunya/taylandda-muslimanlara-siddet-2118928> adresinden alındı

ŞAHİN, A. (2015, ARALIK 15). *Asya Müslümanlarının Sorunları ve Çözüm Önerileri*. GASAM: <https://gasam.org.tr/asya-muslimanlarinin-sorunlari-ve->

cozum-onerileri/ adresinden alındı

Tekcan, A. F. (2012, kasım 24). *Kutsal emaneti" 600 yıl korudular*. Anadolu Ajans: <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/kutsal-emaneti-600-yil-korudular/305835> adresinden alındı

Tekcan, A. F. (2012, kasım 5). *Patani asimilasyona boyun eğmiyor*. Anadolu ajans: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/patani-asimilasyona-boyun-egmiyor/312524> adresinden alındı

Tekcan, A. F. (2012, ekim 24). *Uzak Doğu'nun kanayan yarası: Patani*. Anadolu Ajans: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uzak-dogunun-kanayan-yarasi-patani/315445#> adresinden alındı

TEKCAN, F. (2012, ekim 26). *PATANI'DE "SILAHLARIN GOLGESI"NDE BAYRAM*. Anadolu Ajans: <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/turkiyenin-yardim-eli-patanide/0/126742> adresinden alındı

Temiz, S. (2019). Charismatic Political Leadership and Tun Dr Mahathir Mohamad's Malaysia: Power, Control, Stability and Defence. I. Hossain içinde, *Intellectual Discourse* (s. 475-506). International Islamic University Malaysia.

Temiz, S. (2020). Güneydoğu Asyada Terörizm: Endonezyada Jemaah Islamiyah (JI) Örgütü ve Faaliyetleri. H. Acar, & S. Yenal içinde, *Siyasal Şiddet ve Radikalleşme Bağlamında Terör Örgütleri* (s. 241-268). Ankara: Nobel Akademik.

Temiz, S. (2021). *ASEAN - Güneydoğu Asya Ülkeleri Siyasi Yapısı ve gelişimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Temiz, S. (2021, 9 1). Tayland'ın Güneydoğu Asya Antlaşması Örgütü'ndeki (SEATO) Statüsü. 18(41).

Temiz, S. (2022). *Modern Malezya: Devlet Geleneği ve siyaset*. İstanbul: Efe Akademi.

TGGB. (2020). *THAILAND'S BUDGET IN BRIEF FISCAL YEAR 2020*. Temmuz 16, 2023 tarihinde Budget Bureau: <http://www.bb.go.th/en/topic-detail.php?id=11211&mid=456&catID=0> adresinden alındı

- Thomas, O. (2008). *Understanding Causes of War and Peace*. European Journal of International Relations 14, 1: 133-160.
- Turğut, Y. Ş. (2015, ocak 8). *Konya İHH Patani'de mescit yapıyor*. Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/gundem/konya-ihh-patanide-mescit-yapiyor-2060398> adresinden alındı
- Tv, D. (2017, mayıs 10). *Taylandlı Müslümanlardan Diyanet'e Ziyaret*. Diyanet Tv: <https://diyanet.tv/taylandli-muslumanlardan-diyanete-ziyaret> adresinden alındı
- Tv, S. (2014, nisan 22). *İşte Başbakan'ın bahsettiği dua*. Sabah Tv: <https://www.sabah.com.tr/video/turkiye/iste-basbakanin-bahsettigi-dua> adresinden alındı
- USDS. (2022, Haziran 2). *2021 Report on International Religious Freedom: Thailand*. Temmuz 14, 2023 tarihinde United States Department of State: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/thailand/> adresinden alındı
- Uthai, D. (1991). Education and Ethnic Nationalism: The Case of the Muslim. J. Keyes, & N. Donnelly içinde, *Reshaping Local Worlds: Formal Education and Cultural Change in Rural Southeast Asia* (s. 131-152). New Haven: Yale Southeast Asia Studies.
- Vatikiotis, M. (2009). Managing Armed Conflict in Southeast Asia: The Role of Mediation. *Southeast Asian Affairs*, 28–35.
- Wall, J. A., & T. C. Dunne. (2012). Mediation research: A current review. *Negotiation Journal*, 28(2), 217–244.
- Wall, J. J. (2001). Mediation: A Current Review and Theory Development. *Journal of Conflict Resolution*, 45(3), 370-391.
- Wallenstein, P., & I. S. (2014). Talking peace: International mediation in armed conflicts. *Anniversary Special Issue*, 51(2), 315-327.
- Wilson, H. E. (1989). Imperialism and Islam: The Impact of "Modernisation" on the

Malay. A. D. Forbes içinde, *The Muslims of Thailand* (s. 53-72). Bihar: Centre for Southeast Asian Studies.

Wongcha-um, P. (2019, Mart 7). *'Buddhism under threat': Thai election gives platform to radicals*. Temmuz 25, 2023 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-thailand-election-buddhism/buddhism-under-threat-thai-election-gives-platform-to-radicals-idUSKCN1Q00E1> adresinden alındı

WORLD, T. (2020). *How Patani-Malay Muslims refuse to be swallowed by Thailand's mainstream*. TRT WORLD: <https://www.trtworld.com/magazine/how-patani-malay-muslims-refuse-to-be-swallowed-by-thailand-s-mainstream-40837> adresinden alındı

WORLD, T. (2020). *How Patani-Malay Muslims refuse to be swallowed by Thailand's mainstream*. TRT WORLD: <https://www.trtworld.com/magazine/how-patani-malay-muslims-refuse-to-be-swallowed-by-thailands-mainstream-13115011> adresinden alındı

YALÇIN, R. (2023, ekim 16). Cumhuriyet'in İlk Yüzyılında Türkiye-Tayland İlişkiler. *Dergi Park*, s. 17-27.

Yegar, M. (2002). *Between Integration and Secession: The Muslim Communities of the Southern Philippines, Southern Thailand, and Western Burma/Myanmar*. Washington: Lexington Books.

Yegar, M. (2002). *Between Integration and Secession: The Muslim Communities of the Southern Philippines, Southern Thailand, and Western Burma/Myanmar*. Oxford: Lexington Books.

Yeşiltaş, M., & Balcı, A. (2011). *AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü - Kavramsal Bir Harita*. *Bilgi*(23), 9-34.

Yeşiltaş, M., & Balcı, A. (2011). *AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita*. *Bilgi*(23), 9-34.

Yılmaz, N. (2011). Stratejik Ortaklıktan Model Ortaklığı- Türkiye'nin Bağımsız Dış

Politikasının Etkileri. M. Özcan, K. İnat, & B. Duran içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2010*. Ankara: SETA Yayınları.

Yılmaz, N. (2011). STRATEJİK ORTAKLIKTAN MODEL ORTAKLIĞA: TÜRKİYE’NİN BAĞIMSIZ DIŞ POLİTİKASININ ETKİLERİ. M. Özcan, K. İnat, & B. Duran içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2010*. Ankara: SETA Yayınları.

YTB. (2022, EKİM 24). *ASEAN Haftası*. YTB: <https://ytb.gov.tr/haberler/asean-haftasi> adresinden alındı

Zartman, I. W. (1985). *Ripe for Resolution: Conflict and Intervention in Africa*. New York: Oxford University Press.

Zartman, I. W. (1995). *Dynamics and Constraints in Negotiations in Internal Conflicts içinde I. William Zartman, editör, Elusive Peace: İç Savaşlara Son Vermek İçin Müzakere Etmek*. Washington, DC: The Brooking Institution.

Zartman, I. W. (2001). The Timing of Peace Initiatives: Hurting Stalemates and Ripe Moments. *The Global Review of Ethnopolitics*, 1(1), 8-18.

Zartman, W. I. (2019). Mutually Enticing Opportunities and Durable Settlements. I. W. Zartman içinde, *I William Zartman: A Pioneer in Conflict Management and Area Studies - Essays on Contention and Governance* (s. 173-194). New York: Springer.

EKLER

Resim 1: Patani